

ЛИСТИ З ВИШГОРОДЩИНИ

ЦАРСТВО НЕЛЯКАНИХ ЧИНОВНИКІВ

Як відомо, влада дуже спокуслива. Особливо ж для людей, які ні на що не здатні, не мають талантів, а покермувати кортить, а ювілеї принаджують. Від влади багато залежить, особливо там, де ще не визріло громадянське суспільство.

Високий рівень національної гідності — головна умова творення громадянського суспільства, своєї держави, у якій “своя правда, і сила, і воля”. Говоримо про чиновництво в Україні, яке виховане диким ленінсько-сталінським націоналізмом і часто відмахується од поняття національної гідності. Сьогоднішнє чиновництво часто об’єднане іншими цінностями. Наприклад, корупція, перегони до влади, родинні стосунки... “Партію” чиновництва об’єднує кругова порука, безкарність, свавілля приватизації. Скажімо, Президент видає указ про розпавання землі, а червоні барони дружно гальмують виконання указу: бо він розкріпачує закабаленого хлібороба. Вільна ж, розкріпачена людина чиновницькій братії вкрай не вигідна.

Або: у всіх на вустах масові крадіжки цегли, зерна, дроту... А з кого беруть приклад “злодії”? Із владних чиновників, які привласнили заводи, ліси, судна... І часто-густо за це їх ніхто не карає.

Мораль катастрофічно падає... І ось деякі чиновники (не всі, звісно, вони налаштовані егоїстично) у Львівській області ввели до шкільної програми курс — християнська мораль. Що ж, добра справа! Та чим далі на схід — національна свідомість нижча.

У Рівненській області християнську мораль діти вивчають факультативно. А освітяни-чиновники Київщини всіляко відхрещуються од цієї етики. А вже десь на Луганщині, де люд почуває себе просто населенням, цієї моралі бояться, як бомб. У народі

кажуть, що світ тримається на трьох китах — любові, голоді, страху. Коли ж згадані нами чиновники не мають страху Божого, нехтують Конституцією, а правові структури дивляться на це кризь пальці, то й не дивно, що мораль у занепаді. Конституцією стає чиновницька кругова порука. Чиновник і його примха стають усеомгутніми. Та ця мугуть катастрофічна: бо коли не діють так як належить добрі закони, то розпочинається тиха війна всіх проти всіх... Коли реформи пробуксовують, приватизація навмисне “безграмотна”, а в культурі “губернатор”-чиновник (як оце у Харкові) ставить пам’ятник імперському маршалу, то варто задуматися... Чому відкриття музею геніальному Гнату Хоткевичу затримується і досі? Чому з кіноекранів і досі Котовський махає анти-українською шаблею? Хіба це не поглум над нашими святинями, шановні українці, після 10-ої річниці Незалежності?

ЛЮДИ НАШОГО МІСТА

У нашому місті чимало недоробок, які потрібно виправляти. Це не просто протиріччя, а часто клубок парадоксів міського життя. Тож є нагода трохи погломоніти про чоловіка, який ось кілька років перебуває в епіцентрі розгойданого моря міських, районних, обласних проблем.

Знайомий я з ним ось уже дюжину років. Він міг би займатися таким-сяким бізнесом: має до цього хист. Працював би собі інженером: є у нього здібності. Та випало йому найнеспокійніше — працювати на громадській ниві у складний і відповідалний час становлення української нації і державності. Початок роботи Олександра Кімлача на громадському полі припадає десь на 1989–90 рр. Він депутат Вишгородської міської ради від Товариства української мови ім. Тараса Шевченка. Усі ми тоді були рухівцями, але Рух доводило нудно не реєстрували. Тоді п. Олександр більше

вникав в економічні проблеми, був координатором депутатської групи національно-демократичних сил. У 1989–90 рр. тільки намітилася тенденція до непродажного, некорумпованого народовладдя в місті. Перелом у бік народовладдя стався 1994 року. Міським головою не випадково став п. Олександр. Демократична частина міської ради і пов’язані з нею національно-демократичні сили (“Просвіта”, Рух, УРП, КУН) ініціювали ряд заходів, які значно розширили сферу українського національного життя в місті. Головним чином у царині культури. 1993 року був знесений більшовицький ідол. Зусилля міського голови, міської ради на підвищення життєвого рівня торпедувалися недосконалим законодавством і старою номенклатурою, яка намагалася керувати по-старому. З цих же причин загострювалися протиріччя між районною і міською владами, головним чином через несправедливий розподіл районного бюджету. Вірогідно, чиновники від районної преси створювали враження, що причина всіх непорозумінь — міський голова. Дух реформаторства, активність натури, не “гнучкошество” натрапили на глуху стіну кривотлумачень і прямого опору районних служб. Згадати б провал плану забудови “Берізок” чи розгортання роботи деяких підприємств, чи справу з “Аваксом”... У такій невірноваженій ситуації, при бракові фінансів і т.п. міський голова змушений був шукати шляхів, або якомсь виправляти ситуацію. Цим пояснюється і прорив до Європи. Стосунки між французами міста Санс та Льоррахом із ФРН, окрім допомоги місту, мали ще більший ефект у культурній галузі. (Побудова отих веселкових мостів взаємопізнання між малими містами країн має історичне значення.) Ще більша “провина” ділового характеру голови полягала у створенні за його ініціативою міської газети “Вишгород”. Мо-

Олександр Кімлач

нополія “народної” газети “Слово” втрачена. І цього не можуть пробачити п. Олександр колишні монополісти на правду, істину. Та найбільший “гріх” міського голови полягає, звичайно, у курсі на об’єднання, чи входження до столиці. Знов же районні чиновники тлумачать творчий підхід до справи мало не як примхи міського голови. Можливо, є тут збіг інтересів міста й особистих інтересів. Та це не міняє суті. Треба віддати належне стратегічній здатності п. Олександра збагнути світову тенденцію створення столичних регіонів і працювати в цьому ключі.

Особисто мав можливість спостерігати стиль роботи міського голови, і не раз про себе зазначав: “Це треба мати мужність ламати старі стереотипи праці з людьми”.

Олександр ДРОБАХА,

м. Вишгород

НЕ ДАМО ПОРИНУТИ В НЕБУТТЯ ПАМ’ЯТІ ПРО ГОЛОДОМОР

У тих, поодиноких уже, свідків Голодомору живе велике бажання відродити в пам’яті та записати все, що відбувалось у трагічні тридцять років.

І тим самим, так би мовити, виконати заповіт загиблих від голоду ближніх: побудувати їм вічний пам’ятник. Гуманним обов’язком сучасних поколінь має бути виконання цього їхнього бажання. Та, незважаючи на непересічне значення для вивчення історії Голодомору свідчень очевидців і загрозу назавжди втратити можливість зафіксувати їхні особисті враження від пережитого, у сьогоднішній Українській державі про них забули.

Зникають з української землі хутори та села, де вирував штучно створений більшовиками страшний мор, а з ними губляться й місця поховань його жертв.

Зникають історичні записи, фотографії, щоденники, листи та різні речі, які розповідають про Голодомор. Вони мали б зберігатися в музеях Голодомору, які стали б центрами вивчення, дослідження та увічнення пам’яті про геноцид української нації.

Велике пізнавальне значення та емоційний вплив на сприйняття трагедії Голодомору можуть мати й фільми на цю тему. Такі фільми, в більшості своїй документальні, інколи з’являються на екранах. Але вони не вирішують справи. Проблема ж вивчення Голодомору вимагає створення епічних фільмів на зра-

зок кінокартини Спілберга “Список Шіндлера” про Голокост єврейського народу. Потрібно й українським кінематографістам зняти такий твір, щоб він не залишив нікого байдужим та привернув увагу всього світу до драми українського народу в тридцять років.

Злободенність цієї теми — не тільки в озайомленні з минулим, але й у розумінні проблем становлення незалежної держави.

Визначити ж правильний історичний шлях не можна, не знаючи та не враховуючи уроків минулого.

Тому у висвітленні історії Голодомору повинні бути не тільки жертви та свідки, але й винуватці.

Уроки Голодомору повинні засерегти, щоб у майбутньому жодний народ не став жертвою тоталітарних режимів за байдужого споглядання сусідніх країн і народів.

Та, на жаль, у школах і вищих навчальних закладах України до цього часу не вивчається історія цієї національної трагедії, а в підручниках матеріал із цієї теми недостатній. Ще й дотепер тема Голодомору не увійшла в державні стандарти навчання.

Не можна сказати, що в Україні зовсім забули трагічне лихоліття 1932–33 років. Перше офіційне відзначення Голодомору відбулося після того, як Президент України Л. Кравчук 19 лютого 1993 року видав Указ “Про заходи в зв’язку з 60-ми роковинами Голодомору в Україні”. Відповідно до цього Указу під

Лубнами насипали Могили та в окремих селах і містах установили символічні Хрести, примітивні знаки в пам’ять про Голодомор та й забули.

Проте ці заходи проходять в Україні формально, майже непомітно, поза увагою широкого загалу українського народу, якому сьогодні не до відзначення історичних подій. Пересічний українець, доведений до жебрацького стану, думає, передусім, як би вижити. А ті, хто повинен організовувати відзначення цієї трагічної події в історії України, не докладають особливих зусиль для того, щоб сьогоднішні покоління не забували трагічної історії свого народу.

Тому-то вважаю, що сьогодні, як ніколи, нарізла потреба створити Центр вивчення історії Голодомору-33 з науковою лабораторією при ньому, яка буде проводити роботи в архівах зі збору та систематизації матеріалів, записувати спомини свідків, виконувати пошукові роботи на місцях проживання жертв і їх поховань, збирати речі тих часів, проводити наукові семінари та конференції. Організувати Музей Голодомору-33 в Києві та його філії в областях, а також ввести в програму навчальних закладів обов’язкове вивчення Голодомору-33.

М. ТВЕРДОХЛІБ,

доцент Кременчуцького державного політехнічного університету

Пам’ятник жертвам Голодомору 1932–1933 років.
Київ. Михайлівська площа

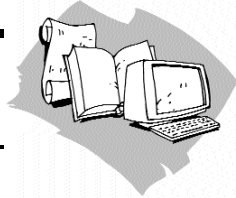
Минуло 67 років від того часу, коли по українській землі прокотився страшний Голодомор, який знищив близько восьми мільйонів українців.

Голодомор 1932–1933 років — це національний геноцид.

Український народ ось уже десять років живе в державі, яка проголошена незалежною. Та, на жаль, в

Україні мало робиться для того, аби були досліджені повною мірою масштаби цієї трагедії. З роками забувається жах від голодної смерті мільйонів. Покривається безпам’ятством приголомшливе людське нещастя. Розривається зв’язок поколінь.

Невпинно спливає час. Умирають останні свідки страшного геноциду української нації.

КОБЗАР — ПАВЛО СУПРУН

Народився Павло Степанович Супрун 1937 року в селі Попівка Конотопського району. Майбутній кобзар був наймолодшою, сьомою дитиною в багатодітній сім'ї.

1944 року Павло Степанович втратив зір, але допомогла йому знайти опертя в житті народна пісня. І повела вона його поміж люди. У репертуарі Павла Супруна — історичні та оригінальні думи, чумацькі пісні та авторські твори. Чимало пісень автор зібрав від старих людей, подорожуючи по Україні. А

були ж і поїздки до Америки, Англії, Польщі.

Привітати Заслуженого працівника культури України Павла Супруна з нагоди його 45-літньої творчої діяльності завітало численне товариство. Вечір відбувся в столичному Будинку вчителя, де відомому кобзареві було вручено грамоту Міністерства культури та іменний годинник. Не забув його привітати і Голосіївський район м. Києва.

Кобзаря вітають з ювілеєм

ВЧЕТВЕРТЕ ОБІКРАЛИ ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ

У ніч на 1 вересня група злочинців проникла до музею і вивнесла звідти 7 картин роботи художників XVII–XVIII століть. За оцінками експертів, їх вартість становить майже 80 тисяч доларів США.

На щастя, міліція оперативно затримала злочинців і вилучила викрадені картини.

Встановлено, що злочинці пробралися до приміщення музею через горище, зумівши відключити охоронну сигналізацію.

Це вже четверте викрадення з цього музею за останні роки. У 1993 році здобичку злочинців стала бронзова статуетка XIX століття. За кілька років потому просто з виставкового залу було викрадено картину, оцінену в 40 тисяч доларів. Скандального розголосу набуло пограбування музею в 1997 році, коли було викрадено 11 полотен майстрів фламандської, австрійської, німецької та російської шкіл живопису.

Після цього було грізне розпорядження Міністерства культури з вимогою вжити негайних і серйозних заходів по збереженню музейних цінностей в Чернігові і в Україні в цілому. Як бачимо - всує. Слід згадати цьогорічну спробу пограбу-

ПРОБІ!

вання картинної галереї Ніжинського педуніверситету, де зберігаються надзвичайно цінні полотна давніх майстрів.

Причиною чергового обкрадення Чернігівського музею знову називається його недостатня охорона, слабе технічне оснащення захисту музейних скарбів.

Але ж громадськість Чернігова, газети "Сіверщина", "Просвіта" не раз звертали увагу на неблагополучну ситуацію в музеї, на те, що довкола нього гуртуються якісь комерційні структури, а справжня музейна наукова робота занедбана.

Цікаво, чи понесе відповідальність обласне управління культури за цей черговий скандал, що набув всеукраїнського розголосу? І як бути з бадьорими заявами його керівництва, що на всю Україну проголосило якийсь "ринковий експеримент", що мав би озолотити нашу культурницьку галузь? Щось не видно "позолоти" — в злиднях перебувають наші бібліотеки, немає як і чим охороняти національні цінності в наших музеях.

●

Наш. кор.

ДО РІДНИХ ДЖЕРЕЛ

За ініціативою управління у справах преси та інформації облдержадміністрації започатковано серії книжок місцевих авторів "Рідні джерела" та "СКІФ" (Спецслужби. Кримінал. Історія. Фантастика). Щойно вийшли у світ "Народні пісні Чернігівщини" в записках відомого професора, етномузиканта Валентина Дубравіна, який викладав у гоголівському вузі в Ніжині. Після його смерті збірник пісень упорядкувала дружина В. Г. Дубравіна.

Книга "Ганна Барвінок" — життєпис письменниці й громадського діяча, дружини Пантелеймона Куліша. Написала її завідувачка відділу Чернігівського літературно-меморіального музею Людмила Зеленська.

ВАРТО НАСЛІДУВАННЯ

Письменник із Сосниці, колишній політ'язень Микола Адаменко, голова Сосницької "Просвіти", видав нову книгу "Закон — тайга".

У серії "СКІФ" побачила світ колективна книга чернігівських письменників і журналістів Сергія Павлика, Ростислава Мусієнка, Володимира Шварчука та Сергія Дзюби "Готель на розі паралелей".

Презентація цих книг відбулася 17 вересня в Чернігівському музеї М. Коцюбинського.

Купити ці книги можна в обласній "Просвіті" (Чернігів, вул. Воровського, 10).

БУДУЄМО ЄДИНУ ЦЕРКВУ

ДУХОВНИЙ ПРОСТІР

православній церкві ми, українці греко-католики, почувалися, як у рідній хаті. Зав'язали дружні контакти і навіть відправляли спільні молебні. І ця дружба не перервалася тоді, коли ми вже збудували свою церковцю.

Кожного року ми приїжджаємо до братів православних на спільні Богослужби і свята, а вони — до нас. І так ми щиро подружили, що не відчуваємо різниці між нами.

Тут хочеться згадати, що подібна ситуація склалася в Чикаго, де кілька років греко-католики відправляли свої Богослужби у братів православних, аж доки не перейшли до новоствореної церкви. Останнім часом наша дружба скрипилася, адже наш народ змагається за свою повну незалежність, за право бути собою в рідній Україні.

Відчувається дух єднання між церквами. Ось-ось і Українська Православна Церква Київського Патріархату та Українська Автокефальна церква стануть однією церквою. Надходить час єднання з Греко-Католицькою Церквою в єдину Українську християнську церкву для цілого нашого 65-мільйонного українського народу в Україні й

поза Україною суцього. Це єднання вже відчувається на низах. А добрим прикладом може сміло послужити спільний молебен у греко-католицькій церкві св. Архистратига у Філадельфії, на який приїхали брати православні з церкви св. Покрови зі своїм священником о. Михайлом Цюманом. Якраз на той час у нашу парафію завітав о. Степан Попко з України. 12 серпня 2001 року усі три священники з нашим парохом о. Орестом Михайлюком відправили спільний молебен з наміром єдності-єдності нашої церкви — так, як це було за Володимира Великого. Всі три священники у своїх коротких проповідях підкреслили нашу спільність і єдність. Отець з України був приємно вражений цією спільною зустріччю й братанням між українцями, що послужить добрим прикладом і для України. Відчувалася нова духовна сила. Всі закінчили могутнім "Боже Великий Єдиний, нам Україну храни". Так, Філадельфія сміло може послужити прикладом для всіх українських громад світу. Єднаймося ж у любові між собою!

●

Зиновій КВІТ,

ПО КОМУ ЦЕЙ ДЗВІН...

"Америко, Америко!..". Цей болісний рефрен уже кілька днів не змовкає на устах мільйонів людей усього світу. Преса і телебачення працюють на повну потужність, множаючи гнів і страх одних, співчуття та обурення інших і зловітшну радість третіх. Місто золотого тельця, переживши шок, нагадує нокаутованого боксера, котрий, отримавши осліплюючий удар, ще не може правильно оцінити обстановку, але прагне — будь що — дати відсіч. Не відчуваючи при цьому, що рефері уже почав свій відлік і його остаточний вердикт от-от пролунає...

Америка програла. Незважаючи на свою непереможну військову могутність і задекларовану підтримку усього цивілізованого світу. Вона програла морально, тому що ніколи не брала до уваги питання моралі.

О, Америко, країно цинічних прагматиків, котрі вміють робити великі гроші, і простодушних патріотів, які закохані в свого воєйничого героя Рембо. Про що ти думаєш, Америко, споглядаючи руїни гордих нью-йоркських велетнів-хмарочосів? Що ти відчуваєш, спостерігаючи, як палає символ твоєї недоторканності Пентагон?!

Боюся, що ти нічого не відчуваєш — ти так звикла до своїх бойовиків і трилерів, де ріки крові лише збуджують твій апетит. А загоїти озброєних недоумків-терористів (переважно мусульман або росі-

ян!), яких завжди перемагають супермени-янки, тільки підігрують твоє хворобливе великодержавне самолюбство. Але на цей раз уже не кіно — то твоя неймовірна реальність пахнула на тебе подихом смерті!

Зовсім скоро, оговтавшись, ти почнеш шукати винних по всьому світу, погрожуватимеш і залякуватимеш противників справедливої помстою, але чи збагнеш, що твій головний ворог ховається не в Палестині, Афганістані чи Іраку, а в тобі самій!

Чи це не твої голлівудські сценаристи продукують геніальні плани-посібники для злочинців усіх мастей і рангів? Чи не твої режисери патологічно смакують сцени насильства і жажливих злочинів? Чи не твої діти "мочать" усіх ворогів демократії з мисливих і немисливих видів зброї, прикипівши до своїх комп'ютерів? Чи не твоя упевненість, що гроші не пахнуть, на чому б вони не робилися — наркотиках чи дитячій порнографії, війнах чи рекламних кампаніях, призвели до того, що створений твоєю грандіозною фантазією Джин-Франкенштейн вирвався зі своєї віртуальної пляшки і втілюється в холоднокривних монстрів, які сьогодні відібрали життя у тисяч безневинних людей. І які б не стояли за цим мотиви — ідеологічні, релігійні чи економічні — немає

виправдання вбивству!

Але привидись уважно, Америко, ці безжалюбні монстри — чи то не твоє дзеркальне відображення, твій зварійований клон-прототип, якому чужі делікатність і терпимість до інших цінностей, інших традицій, іншого способу життя, що не схоже на твоє.

Ми розуміємо тебе, Америко — ти так хочеш принести свободу на своїх ракетах у найвіддаленіші і "найзабитіші" куточки землі, мріючи очасливити ідеалами демократії "відсталі" народи. Ми надто добре розуміємо тебе, Америко, бо проходили цей урок на власній історії. Але винесли з нього лише гірке розчарування. Ми співчуваємо тобі, країно відважних і ризикованих людей, котрі занадто рано знайшли своє Ельдорадо, тому так і залишилися підлітками, у яких, як відомо, завжди існують проблеми з етикою і мораллю...

Плач, Америко. Горе робить людей дорослими. А дорослі не повинні перекладати провини і відповідальності за свої власні вчинки на чужі плечі.

І коли ти зрозумієш це, то, можливо, станеш іншою — і тоді цілий світ, уся планета Земля зітхне з полегшенням і надією на краще...

●

Анатолій МАТВІЙЧУК,
народний артист України

«ХТО ПРАЦЮЄ НА ЗЕМЛІ СВОЇЙ, ТОЙ ХЛІБОМ НАСИЧУЄТЬСЯ», —

казано у Вічній книзі. Тому районна організація "Просвіти" в м. Гола Пристань, що на Херсонщині, співпрацюючи з громадською організацією Суспільної служби України, веде просвітницьку програму по створенню в кожному селі району консультативних центрів волонтерів — власників земельних паїв — за сприяння Міжнародного Фонду Чарльза Стюарта Мотта. Просвітяни ведуть роз'яснювальну роботу серед українського селянства відносно аграрного реформування села. Допомагають в практичному вирішенні як суто зе-

мельних питань, так і в судочинстві, тобто ведуть судові справи селян, любіють їхні інтереси в районній та сільських радах. Підключають депутатів обласної ради і народного депутата від Голопристанщини Сергія Кириченка.

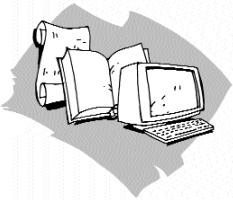
Плідну участь бере у цій роботі голова обласної "Просвіти" Олег Олексюк. До речі, окрім цього проекту, п. Олексюк планує і вже веде переговори з Інститутом трансформації суспільства про співпрацю зі спорідненими партнерськими організаціями Польщі. А Голопристанська районна "Просві-

та" втілює свою ідею навіть в окремий Проект, який з допомогою п. Олега Соскіна — директора Інституту трансформації суспільства — перебуває в стадії узгодження.

Але в нас є й свої проблеми, а саме — районна організація до цього часу офіційно не зареєстрована в державних органах, коштів, отриманих від спонсорів, не вистачає для повнокровної, плідної діяльності організації, тому сподіваємося на порозуміння з боку керівництва "Просвіти" України.

●

Федір МОРОЗЮК,
голова Голопристанської

ФОРУМИ. НАРАДИ. КОНФЕРЕНЦІЇ

ЛІКУВАННЯ Й ХАРЧУВАННЯ

15 вересня у столиці України завершила свою роботу Перша Міжнародна конференція "Перспективи вищих медичних грибів у збереженні здоров'я та харчуванні".

До Києва з'їхалися представники 32 країн світу, аби обговорити співпрацю задля оздоровлення зеленого поясу планети Земля і, зокрема, — використання дарів природи як засобів лікування і додаткового харчування.

До Президії конференції ввійшли шановані й відомі в науковому світі люди — науковці Платон Костюк, Костянтин Ситник, Ярослав Яцків, Теція Ідекава, Соломон Вассер, Едіас Соломко, Ася Букова та інші.

— Ми зібралися в Києві не випадково, — сказав у своїй доповіді Голова міського організаційного комітету, академік Костянтин Меркурійович Ситник. — Якщо умовно поділити країни на мікофільні та мікофобні, то ви знаходитесь, безумовно, у мікофільній країні. Тоб-

то такій, яка полюбляє і часто використовує гриби як харчовий додаток до свого раціону, а також і з оздоровчою метою.

Ми пишаємося надбаннями українських мікологів. І тому нам приємно й радісно, що перша, справді світова конференція з медико-біологічних проблем працює саме в столиці України.

Нашій науці всього кілька десятків років. Але вона вже встигла поєднати тисячолітні досягнення медицини та біології. Тепер ми знаємо, що гриби — це, передусім, ліки і профілактичні засоби, а потім уже — харчові продукти.

Продовжувалися наукові дебати вже на секційних засіданнях. Тож залишається висловити впевненість, що І Міжнародна конференція з проблем мікології вдалася. І немає сумніву, що вона не буде останньою.

ДІТИ — НАШЕ МАЙБУТНЄ!

Зустріч, організована Головним Управлінням з виховної роботи при Міністерстві оборони України (ГУВР МОУ) разом з представниками UNICEF в Україні була дуже приємною. Усі присутні, що зібралися сонячним вересневим ранком у світлій просторій залі Будинку офіцерів, мали безпосереднє відношення до дітей.

Головною темою обговорення був звіт про виконання спільної програми ГУВР МОУ та UNICEF "Діти, які потребують особливого захисту: забезпечення необхідними ресурсами дітей із сімей, що живуть у віддалених гарнізонах".

Доповідач, начальник ГУВР МОУ полковник О. В. Сасько, акцентував увагу представників Збройних Сил, мас-медіа та інших зацікавлених осіб на плідній співпраці Міністерства оборони з дитячим Фондом ООН. Завдяки цьому тандему понад 135 тисяч дітей наших військовослужбовців, а з них майже 70% з віддалених гарнізонів, не відчують себе відірваними від своїх однолітків з "великої землі". Зокрема, пан Сасько зазначив:

— Кількість дітей, які постраждали від наслідків Чорнобильської АЕС, складає понад 12 тисяч осіб. Поряд із захисниками Вітчизни в не менш складних умовах проживають члени їхніх родин. У віддалених районах живе багато дітей, які втратили батьків під час виконання ними службових обов'язків або тих, що стали інвалідами при їх виконанні.

Ми безмежно вдячні представникам дитячого Фонду ООН за безкорисливу участь у спільній програмі забезпечення наших дітей усім необхідним. Прикладом тому є і сьогоднішня акція — закупівля і вручення представникам військових частин і дитячих дош-

кільних закладів різноманітних товарів народного вжитку на суму близько 74 тис. доларів США.

Віктор Карпенко, координатор дитячого Фонду UNICEF в Україні:

— Наше головне завдання — піклування про дитину. Згідно з рішеннями Конвенції про права дитини, прийнятої сесією ООН у 1989 році, з самого народження діти мають права на життя, навчання, емоційний та інтелектуальний розвиток тощо.

Ми вважаємо, що Україна має величезний потенціал — це наші люди і найкраща їх частина — діти! А вони — саме той прошарок населення, у добробут і розвиток якого потрібно вкладати капітал сьогодні, щоб завтра країна з нього отримала суттєві соціальні дивіденди.

Дмитро Коник, координатор інформаційних проектів дитячого Фонду при ООН:

— Акція "Скажіть дітям — ТАК!" готувалась як складова програми, винесеної на спеціальну сесію ООН. У світі було зібрано понад 16 млн. голосів на її підтримку, з них в Україні — близько 600 тисяч. Я дуже радий повідомити вам, що кожна шоста особа, яка сказала дітям "ТАК!" — це українські військовослужбовці і члени їхніх сімей.

Що стосується загального становища дітей у світі і в Україні зокрема, то воно за останні 10 років, безперечно, покращилось. Але далеко не всі цілі, окреслені Конвенцією про права дитини, виконані. На нас чекає багато роботи і багато проблем, які ми сподіваємося вирішувати разом з державними і громадськими організаціями.

Олександр СИДОРЕНКО

ТАНКИ «МРІЯЛИ» В ПОВІТРІ або подія потенційно-промислового значення

ЗНАЙ НАШИХ!

Український літак Ан-225 "Мрія" продовжує дивувати світ. Лише кілька місяців тому цей надважкий повітряний корабель отримав сертифікат, що підняв його на міжнародний рівень авіаперевезень. І ось нова сходинка: виконано вдалу спробу встановлення цілої низки світових рекордів в одному польоті за 1000-кілометровим маршрутом: Київ — Чорне море — Київ.

Екіпаж під командуванням провідного льотчика-випробовувача, майстра спорту міжнародного класу, Героя України Олександра Галуненка об 11 вересня 11 години підняв у повітря майже 600-тонного велета зі злітної смуги Гостомельського летовища та о 13 год. 16 хв. щасливо приземлив його перед очима численних працівників АНТК "Антонов" і півсотні журналістів.

Уперше в історії світової авіації український літак підняв у повітря 253,82 тонни вантажу, розміщеного всередині фюзеляжу, і виконав з ним повний комплекс транспортних операцій у повітрі і на землі.

Екзотичність вантажу — 2 танки Т-72 і 3 танки Т-80 — була зумовлена не мілітарними, а раціонально-економічними міркуваннями. Раніше для підтвердження рекордних параметрів треба було впродовж майже двох днів завантажувати літак металевими чушками чи болванками, а нині — броньовані машини своїм

ходом, протягом п'ятнадцяти хвилин, зайняли місця у величезному відсіку "Мрії" перед вильотом і так само оперативно виїхали з літака після його приземлення.

Крім екіпажу з шести осіб, у польоті брали участь четверо фахівців на чолі з А. В. Стрельніковою — уповноваженою Міжнародної авіаційної федерації з реєстрації рекордів, суддею міжнародного класу.

Олександр Галуненко: "Наш літак підняв рекордну вагу на висоту 10,57 кілометра при середній швидкості на маршруті 762 кілометрів за годину. Я дуже ра-

дий, що літак досяг такої висоти, тому що ми сумнівалися перед цим: чи подолаємо 10-кілометровий рубіж?"

І я також радий. Бо не кожного дня випадає унікальна можливість потусуватися з колегами, прогулюючись поміж танків у величезному череві крилатої машини і спостерігаючи задрісні погляди журналістів з Росії.

Чому назвав цю подію потенційно-промисловою? Тому що "Мрія", така неповторна у своїх можливостях, існує лише в одному екземплярі...

Євген ГОЛИБАРД

ЗЛІСТЬ... КРІЗЬ СЛЮЗИ

СКАНДАЛ

Назвати творчою зустріч артистки з севастопольцями у залі Ділового та культурного центру язик не повертається, бо про творчість йшлося лише з того моменту, коли пані Заклунна вперше отримала роль секретаря парткому. Вчитися мистецтву перевтілення в парторга їздила аж на Красноярську ГЕС, де і зрозуміла, що служіння компартії — "это целая наука". Науку затямила на все життя, та так і не вийшла з ролі комуністки.

Сьогодні нардеп Валерія Гаврилівна — народна артистка України, але, говорячи про "незалежну Україну", вона гидливо кричить, зате з захопленням згадує про "великую советскую страну". Дуже шкодує, що стався "этот черный раздел". І можна було б знову відродити Союз, якби не зрадники... А їх багато: і російські артисти Ульянов та Матвеев, і Кобзон, що перестав співати "не расстанусь с комсомолом...", і наша Ада Роговцева, котра свого часу порвала партквиток. Дісталось й Богдану Ступці за фільми "Мазепа" та

"Богдан Хмельницький", і не лише за них...

І таких невитриманих дефініцій було ще чимало. Взяти хоча б вкрай цинічне коментування нею візиту знаного та шанованого в усьому світі Папи Римського в Україну: "Привезли эту мелочь, эту развалюху и плюнули в лицо целому народу". І хоч сама пані давно у тому віці ("я довоенное дитя" — з її слів), коли треба вже подбати про душу, та, бач, така вже природа ока — воно дивиться не в себе, а назовні.

Насамкінець вищезгаданого заходу партійна леді звернулася до городян: "Скоро выборы в парламент, товарищи, вы ж смотрите, проголосуйте...". Театрально звела догори очі, змахнула "зрадливу" слюзу (засіб настільки ж чесний, як і несподіваний)...

...Яке там наступне звання значиться у народі після "народної артистки України"?

Лідія СТЕПКО, м. Севастополь

«ВІТРИ ВІЮТЬ У ВІРНОМУ НАПРЯМІ...»

Цими днями Севастополь вперше відвідав голова ОУН Микола Плав'юк. Він зустрівся з командуванням ВМСУ, побував на українських військових кораблях, а також мав зустріч із громадськістю міста.

Приміщення Севастопольського відділення Всеукраїнського товариства "Просвіта" того дня було переповнене. Представники політичних партій та громадських організацій радо вітали колишнього президента в екзилі, нині видатного політичного та громадського діяча, розповідали про здо-

бутки і проблеми, радилися, а також ставили багато запитань. Микола Плав'юк сказав:

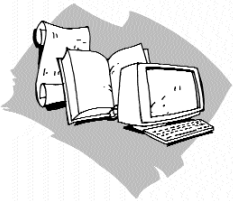
— Я зустрічався з севастопольцями, бачив символіку, чув українську мову тут і там, і роблю висновок, що українська державність закріплюється на цій території, хоч і дуже повільно. Я оцінюю ту важку працю, котру ви, свідомі українці, проводите тут, і вдячний вам. Особливо зараз, коли ви намагаєтесь не допустити, аби Севастополь став зразком ганьби, побудувавши пам'ятник найбільшому катові всіх народів — Сталі-

ну. Я піднімав цю проблему на найвищому рівні. Самопошана має підказати нам, що на нашії землі ми не шануватимемо катів.

І українці, і наші недруги сьогодні мають звернути увагу на те, що Президент України останнім часом все частіше наголошує на необхідності національної ідеї, єдиної помісної церкви, націоналізму та прагматизму.

Вітри віють у вірному напрямі!

Лідія СТЕПКО, м. Севастополь

ЧИ УКРАЇНЕЦЬ — МЕНШИНА В УКРАЇНІ?

Закінчення.
Початок у числі 19 за 2001 рік

Ось просторий і вартий того, щоб його зачитувати, лист *Петра Панянчука* з Миколаєва. Його найбільше турбує те, чому так вільно, іноді навіть заохотливо з боку владних структур почувуються в Україні сили, які й не маскують того, що їхня мета — зруйнувати, знищити українську державність. Як розуміти те, що “просто з парламентської трибуни ми ще недавно чули: “Скільки надо будет, столько и расстреляем”, як розуміти й те, що зовсім вільно почувуються у нас люди, які відкрито очолюють союзи... по відновленню Союзу, борці за відновлення імперії?” “Чому, — дивується далі п. Панянчук, — ми не беремо в цьому плані приклад з Чехії, Литви та інших країн, не беремо приклад з Німеччини, яка свого часу на владному рівні поставила крапку на своїй біді — нацистській партії? Ми ж боїмося бути недемократичними, і я не розумію, чого чекаємо? Чи не новітнього Леніна, який об’єднає всі ці сили і на додаток направить на Київ якогось новітнього Муравйова? Щоб ми знов колись казали: “Якби ж знаття!...” Ну, скільки ж нам ще треба наступати на ті самі граблі?”

Добродій Панянчук наводить один із прикладів того, як для комприметатії держави ліво-реваншистські сили використовують будь-які нагоди. “Ось слухаю на ультракороткій хвилі Верховну Раду, де якраз розглядалося питання про СНІД, туберкульоз, інші хвороби. Здавалося б, понадпартійне, нейтральне питання. Та ось до мікрофона підбігає член фракції комуністів Мармазов і, киваючи на незалежність України та на Президента, видає таку дивину: у Союзі цими хворобами хворіли мало, а в незалежній Україні (треба вважати тому, що в незалежній) — епідемії. Звичайно ж, бідування людей позначаються на кількості хвороби. Тільки ж чому не було згадаю депутатом, що сприятливу ситуацію для поширення цих хвороб було створено ще завдяки старанням того ж Союзу? Адже це ще Союз обібрив до нитки власних людей, забравши ще 1 квітня 1991 року навіть “гробові” заощадження, адже це також Союз подарував нам Чорнобиль, що різко вплинув на стан здоров’я населення. У промовця ж винною у всьому виявилася незалежність, і ніхто — ні головуєчий, ні хтось з інших депутатів — його не виправив. Чи не цікаво?”

Слушно пише П. Панянчук і про те, що зовсім не передбачуваний Беловезькими угодами розподіл Чорноморського флоту (тим більше за обставин, коли Росія не знає, що робити з усіма іншими своїми флотами) прислугується хіба що меті, яку один з російських політиків сформулював словами: “Крым — это та уздечка, которой мы обрабатываем всю Украину”, а

стосовно ж мовного питання, то позиція цього дописувача з м. Миколаєва така: “Українська мова настільки ж природня для українця, як і дихання чистим повітрям. Нема забрудників — нема й проблем. То ж як шкода, що тих забрудників у нас предостатньо. Та ще й штучно створених. І не без далекого прицілу!”

Адже давно відомо: хочеш знищити народ, відняти його територію — знищ його мову. І це добре розуміють всі ті, котрі різними способами мусують у нас мовне питання, ополчуючись — відкрито або ж хитро-викрутливо — проти одвічної мови цієї землі — української.

Коли ці дії мали місце в колишній царській, а опісля й у більшовицькій російській імперії — це зрозуміло. Але, коли це твориться сьогодні в нашій вже незалежній державі, то пробачте, куди дивиться державна влада? Тобто ті, хто повинен чітко оберігати нашу незалежність від найприхованіших спроб її нищення. А що, як не нищення означає сьогоднішнє розгульне зросійщення України? Адже, погляньте, який шалений наплив російськомовних видань заливає наш книжковий ринок і весь інформаційний простір! Маскують же це... під демократичний принцип захисту мови меншин. Знаєте, якби це стосувалося, скажімо, кримськотатарської меншини, то такий довід треба було б брати до уваги. Але ж... російській мові ніяке знищення не загрожує. Адже в неї, на відміну від української чи кримськотатарської, є своя надійна скринька (Росія), де вона пречудово зберігається і захищається. І, до речі, там вона має статус державної мови. Для всіх! Без огляду на меншини: українців, якутів, татар, чукчів, чеченців, яких геноцидно знищують, і т. д. Відсоток же тих меншин у Росії значно більший, ніж у нас в Україні росіян!

То чому ж частина з них тут, у нас в Україні, так уперто бореться за принципи, яких аж ніяк не дотримується у самій Росії? І чому ми на державному рівні не даємо достойної відсічі таким “мудрецам”? І допоки таке буде? Невже аж до того часу, поки “соізволють” прозріти нинішні викувані ще в старій кузні деякі наші керівні кадри? Як правило, російськомовні! І скажу: вперто російськомовні! Хоч багато хто з них і непогано володіє українською мовою. Володіє, але вперто працює на її знищення...

“Володіє, але вперто працює на її знищення...” — я нарочито повторю ці слова та прокоментую обурення П. Панянчука з Миколаєва хіба що у той спосіб, що без нашої, українців, вимогливості, наступальності, без нашого, сказати б, тиску й натиску — помітних змін ні в загальносуспільній, ні в мовній ситуації очікувати марно. Йдеться бо про питання, де відчуття владою (а в ній нам обіцяли — пригадаймо! — великі зміни) нашої, українства, волі особливо потрібне.

Кажучи це, я усвідомлюю, настільки то непросто — змобілізувати, виявити оту волю у тих наших областях, у яких зросійщення давно вже перейшло критичну точку. Ну, наприклад, у Донецькій області, звідки, з міста Костянтинівка, озивається *Володимир Зуй* (він майстер спорту України — гирьовий спорт, викладач англійської мови, який, одначе, відмовився працювати у місцевому сільськогосподарському технікумі на знак протесту проти зросійщення навчального процесу). У своєму листі він пише: “До вас звертається колишній викладач технікуму, а нині пенсіонер. У період нашого національного піднесення я майже вірив у те, що коли буде у нас власна держава, то не мене і двох років, як всі заговорять українською мовою. Так або приблизно так говорив у той час Володимир Яворівський.

І от на десятому році існування нашої держави і ювілею, що вже минув, Закону про мови я відчуваю себе чи не єдиною на сто відсотків україномовною людиною в місті. У жодній установі тобі ніколи не дадуть відповіді державною мовою, тому що

батьки міста керуються не Законом про мови, не Конституцією України, а рішенням обласної ради про так зване “двуязычие”. Це те рішення, яке забезпечує панівне становище російської мови у всіх ділянках суспільного життя, а українська, як була, так і залишається бідною пасербицею. Про те, що живемо в Україні, нагадують хіба що державний прапор над міськрадою та ще печатки на довідках. А в той же час комуністичний ватажок з трибуни Верховної Ради брехливо заявляє, що “миллионы людей в нашей стране лишены возможности пользоваться родным языком”, а відомі депутати Красняков, Алексеев, Чародеев та інші створюють неформальне об’єднання “за культурно-мовне рівноправ’я”. Так, наче в Україні створено нестерпні умови для функціонування російської мови. *Боже мій, мені більше нічого так не хотілося б, тільки щоб вона помінялася місцями з українською!* Кожна бо школа, кожен навчальний заклад, кожен дитячий садочок — це в нас осередок зросійщення. І це — майбутнє України? У цій атмосфері нарощування зневаги до українства нашої депутатці у Верховній Раді тов. Пасєчний, у рідній школі якої вчиться 80% українців, на зустрічах з нею можуть ставити будь-які запитання, окрім одного: коли в нашому місті буде хоча б одна українська школа?”

“Спілкуватися мені ні з ким”, — закінчує свого листа В. Зуй і на завершення наводить деякі власні вірші. Один з них починається рядками:

*Живу я нині, як в екзилі,
Як той ізгой, чи емігрант...*

Запитання: хто відповість за подібне самопочуття, що проймає десятки, сотні інших листів, які я одержую?

Як-от і від *Володимира Калашникова*, народного артиста України, та його друзів з м. Луганська: “У містах нашої області продовжує чинитися всілякий спротив запровадженню в освітніх закладах та в державних установах української мови. І оскільки серед депутатів Верховної Ради ще досить тих осіб, які й понині продовжують політиканські забави, сповнені неповаги до державної мови, то й депутати місцевих рад поспішно приймають всілякі рішення про двомовність. Здавалося б, ця справа враховує запити населення. Та, як переконаємося, подібні рішення на практиці є узаконенням процесу упослідження державної мови, і не лише в чиновницьких кабінетах. Зокрема, у багатьох містах та селищах Луганщини ще немає жодної української середньої школи, відсутня обласна українська газета. Телерадіоефір над Донбасом майже цілком заповнила мова іншої держави. А де ж мова держави України?” І далі з цього листа: “Приємно нам вітати у себе високих гостей з Києва. Та коли послушаєш більшість з них, то складається враження, що вони є державними мужами Російської Федерації, а не України. Чому державні службовці всіх рівнів не несуть відповідальності за впровадження української мови як державної на теренах України?” І на завершення листа: “Українська мова, не заперечуючи інші мови, має посісти належне державній мові місце в Україні. І найперше це стосується освіти і державних установ. Чужою мовою незалежну Україну збудувати неможливо.”

Пише *Олексій Журавель* з смт. Васильківка Дніпропетровської області: “Наче вже й уряд змінився, а ситуація з нашою мовою не змінюється, навіть навпаки. Приклади? Будь ласка. Вмикаю український телевізійний канал. Незрозуміло, якої він національності: пісні — російською, кіно — російською, новини — так, як колись при Союзі (тобто диктори по-українськи, інші, майже всі, — по-російськи), мультфільми — російською, голова податкової адміністрації — російською, прокурор Сумської області — російською. І це тільки впродовж останніх двох днів. Закликають нас виконувати закони, не вико-

нуючи їх самі. Спостерігаю приклади, коли ще вчора написи були російською і українською, і, здавалося, ще один крок — і буде по-українськи, аж у ряді випадків знову перейшли на російську. Наприклад, у написах виробів місцевих фармацевтичних фірм, на цукерках. Або: “сода пищевая Лисичанского содового завода”, “соль пищевая “Артемсоль” і т. ін. Ну, а вже наші дніпропетровські ВНЗ, а також технікуми, як викладали по-російськи, так і викладають”.

Якщо О. Журавель характеризує дніпропетровську ситуацію, то *Володимир Цисельський* з с. Хомутець Брусилівського району на Житомирщині (“я селянин, я з села” — пише він про себе) змальовує ситуацію, як вона йому розкрилася у столиці, в Києві. А як розкрилася? Так, що “коли я зайшов на Хрещатику в один магазин і попросив те, що мене цікавило, показати, то мені зневажливо відповіли: “Ви із деревні?” Відчувши підвищення тиску, не захотів я і роздивлятися той товар, вийшов з магазину, став біля книжкової розкладки, на якій не побачив жодної української книжки, і подумав: чи не в Росію я приїхав?”

А далі у листі В. Цисельського запитання: “Кому треба подякувати і кому вклонитися за це насильство? Хто дає дозвіл на випуск друкованої продукції російською мовою у такій кількості назв та у такій тиражності по відношенню до видань державною мовою? Чи, може, це турбуються, що ми за час незалежності вже призабули російську мову? Чи, може, комусь це для якоїсь політики треба? Чи, може, це такий вигляд мусить мати демократія? Чи, може, це в нас такий закон про пресу, який перебуває у суперечності з моральним законом, що мусить діяти всередині кожного з нас? Кого спитати, чому? Невже це ми вже стоїмо на колінах і бачимо безвихідь?” Як твердо знає автор листа, “пріоритетом повинна бути державна мова — так, як воно є скрізь у світі, і в Росії теж”.

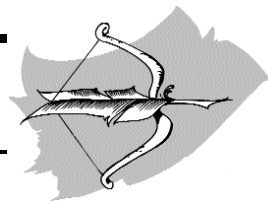
“Ситуація починає нагадувати найгірші радянські часи, — пише від імені групи депутатів Рівненської міської ради *Віталій Порочук*. — У багатьох регіонах нашої держави неможливо придбати ні української книги, ні газети, більшість молодіжних FM-радіостанцій працює російською мовою, в газетних кіосках переважає російськомовна і власне російська періодика”.

Це в цьому листі — узагальнення, а ось як конкретизує його *Володимир Матвієнко* з Запоріжжя, де, я, до речі, не так давно побував та зустрівся з сотнями людей цього краю, які висловлюють найглибшу стурбованість із приводу мовних процесів у державі: “Багато хто в нас навіть на рівні найвищого місцевого начальства досі дивиться на україномовних, як бугай на червоне. В області десятків газет, телерадіокомпаній з явно вираженою українофобією. “Комсомолец Запоріжжя” миттю став “молодежной информационной газетой”. Інші газети — тільки шапки українські. Радіоканали всі російсько-англомовні. Лесть жевріє одна-однісінька “Запорізька правда”, яку переважно передплатує село, та й то не дуже, а це ж — орган адміністрації, виконкому...”

Листи-“плачі” оцих моїх “письменників”, як ви безсердечно відгукуються, пане Толочку, ідуть та й ідуть з усієї України і, до речі, свідчення цих “письменників” про істинний стан з українською мовою мають ту цінність, що відбивають не якісь “середньоукраїнські” показники, якими часто і немало хто прикривається, а конкретно-регіональні. Ось ви, пане Толочку, наприклад, стверджуєте: “Масово перейшли вузи і школи”. Так, у прикладанні до західних теренів держави ці ваші констатації правдиві. Але ж ви рівною мірою прикладаєте їх і до всієї України, тобто і до Центру, й до Сходу та Півдня, а в результаті виходить з тих констатацій суцільна фальш...

●

Анатолій ПОГРІБНИЙ

НЕ ДУЖЕ СТАРАЛИСЯ НА СТАРТІ

Поляки співають у своєму гімні: “Ще Польща не загинула, коли ми живемо”. Отже, для всіх Поляків визначення “Польща — це ми і кожен з нас” є цілком конкретним і абсолютним. Росіяни вже у крові мають закладену тезу: “Там, де я, там — Росія” і переходять зі своєї російської на іншу мову тільки у ситуаціях крайньої необхідності. Тому що **без мови — немає нації**.

Кожне об’єднання людей (чи окрема сім’я, чи ціла держава) тримається на любові і взаємному шануванні. Кожна країна існує виключно за рахунок любові громадян до своєї Вітчизни. Гарантом такої любові виступає НАЦІЯ, об’єднана єдиною мовою і готовністю кожного її члена **віддати життя за свою Батьківщину**. Саме в цьому виявляється почуття НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ, яке є потужнішим за будь-яку зброю.

Великий Поляк Збігнєв Бжезінський, розповідаючи мені про велику польсько-українську дружбу двох народів у своєму перемишльському дитинстві, не забув підкреслити тісний зв’язок між його патріотичним обов’язком, як громадянина США в Європі, і патріотичним обов’язком сина Польщі в Америці. І тому присвоєння докторів З. Бжезінського звання Почесного громадянина Львова було цілком логічним. Великий Поляк папа Іван Павло II ще задовго перед візитом в Україну ревно молився за нас, звертаючись до Бога: “Нехай зійде Дух Твій і оновить цю землю!” Всі великі спираються на національну гідність.

Впродовж десяти років увесь цивілізований світ не тільки молився за нас, а й намагається повернути Україну на шлях демократичного національного розвитку, цілком слушно вважаючи стабільність і міцність України найкращою гарантією стабільності не тільки в Європі, а й в цілому світі. Відоме гасло С. Петлюри—Ю. Пилсудського: “Без незалежної України не може бути незалежної Польщі” набуває в наші дні нової актуальності і вимагає конкретнішого наповнення (“Ми вже в НАТО, а що ви на то?”).

А що ж ми? Де наше усвідомлення НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ? А нас неначе й немає. Немає усвідомлення національної гідності. Замість нас є “наше” керівництво, яке, спираючись на нашу байдужість і мовчазне очікування нами манти небесної, впродовж десяти років топчеться на роздоріжжі, а конкретніше: заграючи з усіма потохою, надає перевагу інтересам Росії в Україні, поволі і невпинно посуваючись у бік Кремля.

Нещодавнє чергове свято окупаційних військово-морських сил Росії в українському Севастополі (щоправда, високі посадові особи Росії час від часу повторюють, що Севастополь і Крим — це російська територія) за участю президента В. Путіна — це черговий відвертий ляпас не “нашому” малоросійському керівництву, а Україні, тобто нам з вами. Це нам за те, що впродовж десяти років ми не спромоглися створити (вибороти, вимогти) таких умов, за яких можна чесно обрати такого президента, котрий би мав високе почуття національної гідності. Хоча звідки може взятися усвідомлення національної гідності у нього, якщо цього усвідомлення не

має в нас самих?

ЧОМУ ВАРШАВА ТОРЖЕСТВУЄ?

Поляки, які давно довели своє усвідомлення національної гідності, зробили висновок щодо Росії, а отже чітко й однозначно обрали західну модель цивілізованого розвитку і національної безпеки. Вступивши до НАТО, створивши мобільне сучасне військо, поступово входячи до ЄС, а отже переводячи організацію життя держави і всього народу на вищий рівень, Поляки постали перед питанням: чи варто надалі

ли в напрямку розвитку незалежності водночас, у 1989 році, коли стартові умови для України були набагато кращими, ніж для Польщі?

Першою умовою активнішого руху Польщі в цивілізованому напрямі було рішення засудження облудної комуністичної ідеї і сміливе впровадження засад вільної економіки, що потім отримало назву “план Бальцеровича” або “шокова терапія”.

Від 1 серпня 1989 року на вільні ринкові умови було переведено польське сільське господарство, харчову промисловість і торгівлю.

ЗАЛЕЖНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

“Пам’ятайте: Україна — не поза нами, а в нас самих” (П. Скоропадський). Так, Україна — це не звичайна собі частина земного простору, це — ми з вами. Точніше: або ми — це Україна, або України просто немає. Що ж ми з вами зробили для України — тобто для нас самих — протягом цих десяти років у порівнянні з нашими сусідами?

тримати відкритий кордон з нерішуваними, невизначеними і непередбачуваними Українцями, чи, може, краще поставити “залізну” завісу по Бугу і дати собі святий спокій?

Політика Польщі щодо України є надзвичайно прозорою і незмінною. Першою (і з неприхованою радістю!) визнавши незалежність України, Польща ось уже впродовж десяти років послідовно виступає з позиції захисту інтересів України в усіх міжнародних організаціях.

З ініціативи Польщі було створено ряд активних організаційних структур, в тому числі таких, як “Польсько-американсько-українська ініціатива”, покладено початок партнерській співпраці обох народів у реалізації чотирьох важливих проектів: спільний польсько-український університет, транспортний коридор Одеса — Гданьськ, спільний українсько-польський батальйон, українсько-польське радіо у Львові.

Президенти України і Польщі не менше кількох разів на рік зустрічаються для обговорення спільних інтересів обох країн, майже постійно відбуваються різноманітні українсько-польські конференції, зустрічі, симпозиуми науковців, діячів культури, освіти, владних структур, промисловців і підприємців. І все це, головним чином, з ініціативи саме польської сторони, а нерідко — за її фінансової підтримки. Протоколів підписано багато, натомість мало реальної активності з українського боку. В результаті: всі ці ініціативи реалізуються так, як мокре горіть...

Як же так сталося, що Польща, яка має майже в півтора рази меншу територію, значно менший обсяг природних ресурсів, бідніші землі і гірший клімат, значно випередила Україну в економічному, політичному і соціальному розвитку, причому настільки, що її державний бюджет вдвічі перевищує бюджет України? Чому і як це сталося, тим більше, що обидві країни руша-

ли ще через півроку на ринкові умови переводиться промисловість, вводиться вільна конвертація злота, запроваджується індексація зарплат за темпами інфляції. 1991 року розпочато приватизацію, яка у більшості випадків відбувалася як реструктуризація, з поділом на малі і середні підприємства і залученням приватного інтересу та відповідних коштів.

Під кінець 1992 року в Сеймі сформувався потужний блок правих партій і проект бюджету вперше за багато років було представлено у встановлений термін. Тоді ж було вперше відмічено кількмісячну стабільність валютного курсу злота. **Поляки реалізували власне почуття національної гідності на практиці.**

А що тоді відбувалося в Україні? Рептом, на рівному місці, Кримській області надається статус Республіки (!). Українські вчені-економісти засуджують “шокову терапію”, поступово набирає темпів інфляція (науково оголошена через В. Ланового), в московському (!) Центробанку нагромадилися сотні мішків з платіжними документами по розрахунках з українськими підприємствами, політичні партії продовжують змагатися у висуванні політичних заяв і декларацій, підприємства стрімко втрачають обсяги виробництва, на порядку денному постає питання “розриву зв’язків” з Росією, а на авансцену чергових кремлівських махінацій почала виходити тема перекриття нафтового крана. Москва явно панує над ситуацією (якщо не сказати: керує).

Тим часом, практичну економіку в Україні було пущено на самоплив, у той час як чиновництво почало активно створювати корупційні структури і розпродувати ресурси, майно і можливості України в особистих інтересах. На вулицях столиці різко зростала кількість мерседесів пропорційно темпам інфляції, а народ слухав полум’яні виступи депутатів Верховної Ради і... чекав

змін на краще.

Питання соціального захисту населення було недвозначно оприлюднено керівними мужами згідно із відомим “справа спасіння потопаючих — справа рук самих потопаючих”, слідом за чим різко збільшилися терміни затримки виплати зарплати, народ кинувся розпродувати все, що можна, страйки стали нормою і на них щораз менше звертали увагу, на вулицях суттєво побільшало жебраків, хворих, безпритульних дітей.

Водночас, біля державного корита завершувалося розміщення досвідчених “відповідальних това-

бору в Україні (тоді як польське підприємство вільно і стрімко розвивалося) призвело до того, що вже на початку 1993 року, при середньому відставанні рівня цін на товари в Україні від цін в Польщі в 1,9 разів, середня зарплата українця відставала від зарплати Поляка в 19,2 рази. Тобто наше реальне відставання за рівнем життя (як відношення індексу зарплат до індексу цін) становило $19,2:1,9 = 10$ разів!

Саме тоді, за підтримки українського керівництва, розпочався активний процес розпродажу Чорноморського морського пароплавства (справа компанії “Бласко”), ширлося масове і не дуже контрольоване вивезення з України товарів, сировини (зокрема, кольорових металів), переведення валюти на рахунки приватних осіб у зарубіжних банках, блокування українського сільськогосподарського виробництва (мало не весь урожай використовувався на оплату паливо-мастильних матеріалів, а отже, скорочувалися площі посіву та обробітку), стагнація цілих галузей економіки: авіабудування, приладостроювання, машинобудування стала нормою.

Починає набирати темпів ваучеризація, як перший етап приватизації, яка остаточно мала ізолювати народ від народного майна. Цей процес завершився створенням акціонерних товариств, які потім масово (і організовано!) почали банкрутувати, даючи їх майбутнім приватним власникам від посткомуністичної номенклатури можливість скупити ці підприємства за безцінь.

Замість того, щоб нову національну валюту — гривню — ввести в обіг через вітчизняні підприємства-виробники, її було запроваджено простим обміном на купонарбобованці, без жодного зв’язку з об’єктивними інтересами вітчизняної промисловості і сільського господарства на товарному, валютному і кредитному ринках.

Тому подальший широкий розвиток будівництва шикарних приватних котеджів для чиновників різного рангу, посадові оклади яких ледве забезпечували офіційний прожитковий мінімум, був логічним продовженням курсу економічних реформ, проголошених керівництвом України. Відбувалося все це на очах десятків мільйонів громадян України, але, судячи з усього, ніяких адекватних реакцій не викликало.

Українець все більше втрачав віру, озлоблювався, не бачив перспективи, бо багато хто вважав, що “треба спочатку нагодувати народ, а потім вже піклуватися про українську мову”. Відсутність необхідного рівня національної свідомості народу стала очевидною, хоча б тому, що аксіома — “Без мови — немає нації” — залишалася для значної частини населення України просто незрозумілою. Отже, визріли всі необхідні умови для переходу до наступного етапу ліквідації незалежності — етапу кучмономії.

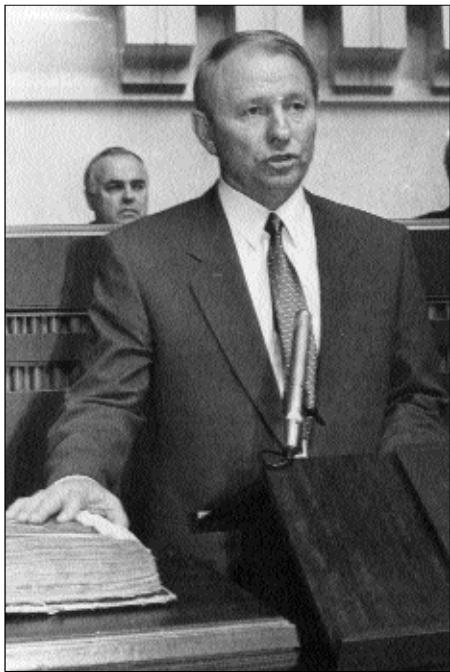
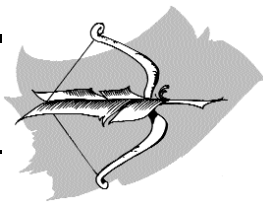
Саме тоді панівна верхівка у Москві й ідеологічно підпорядковане їй малоросійське антипатріотичне чиновництво зрозуміло, що в Україні немає НАЦІЇ, а отже нема кому відстоювати національні інтереси, а тим більше не варто боятися організованих акцій народу на національному рівні.

ПРО АДМІНІСТРАЦІЮ — В КОНСТИТУЦІЇ — НІ СЛОВА

Влада успішно блокувала вітчизняне виробництво, відкриваючи двері імпортом товарам, водночас друкуючи величезну кількість паперових грошей, які надходили в обіг через зарплату держчиновників і банки, котрі спільно і масово виростали на темпах інфляції, яка переходила у гіперстадію.

Збереження державної монополії на свободу економічного ви-

Далі буде

Закінчення.
Початок у числі

У повітрі висить велика тривога, в яку ніяк не хочеться вірити попри очевидність того, що відбувається. Так само, мабуть, не хоче вірити в очевидність кролик, сидючи перед пащею удава, який повільно наближається.

“ОКСАМИТОВА” ЛІКВІДАЦІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Про те, що результати президентських виборів 1994 року (так само, як і наступні — 1998 року) було фальсифіковано, вдалося писалося і говорилося. Але головною причиною поступового просування України до прірви було навіть не це, а безвідповідальне мовчання українського народу, який виявився не здатним повірити навіть у те, що відбувається на його очах. А відбувався чіткий і організований розвиток диктаторського режиму, основою якого стала Адміністрація Президента України, яка монополізувала майже всі пілки, рівні, форми і галузі влади в Україні, по суті, великою мірою відновивши совєцьку систему правління, в якій Адміністрація Президента виконувала функції, близькі до колишнього Політбюро.

І це при тому, що в Конституції України про Адміністрацію Президента України немає жодного слова! Єдиною “зачіпкою” в цьому напрямі є конституційна ст. 106 п. 28, яка передбачає: “Президент України... створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби.” (підкреслення моє — Є. Г.)

Отже, на сьогоднішні “інші допоміжні органи і служби” поставили себе над основними державними органами і фактично опанували управління державою. При цьому “сором’язливо” відведено на задній план ст. 113 Конституції України, згідно з якою “Кабінет Міністрів є вищим органом у системі органів виконавчої влади”.

Відведення патріотично налаштованих громадських діячів і службовців (а особливо, — урядовців) на задній план сцени політичних подій відбувалося за допомогою відповідних кадрових рокировок, створення “опозиції” для справжньої опозиції, маніпуляцій на стику ВР і Кабміну, висування суперечливих вимог тощо.

У результаті “вжитих заходів” наростало розчарування серед національної еліти, почали закриватися органи вільної преси, а журналістів, які намілювалися писати правду, в кращому випадку, давили су-

ЗАЛЕЖНА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

дами, а в гіршому... Тоді ще не було справи Г. Гонгадзе, але вже нагромаджувалося число жертв серед журналістів.

Україна кінця 90-х все більше починала нагадувати Україну початку 20-х, коли також спочатку була армія, державні нагороди і вільний виїзд за кордон.

Особисто для мене, найбільш переконливим свідченням чіткої антиукраїнської організації подій в нашій країні впродовж всіх цих десяти років була і є податкова система.

Адже для будь-якого грамотного економіста відомо не тільки з теорії (знаменита крива А. Лаффера) про те, що зниження податкових ставок у кризовий період, не зменшуючи надходжень до бюджету, активізує підприємницьку ініціативу, сприяє збільшенню обсягів виробництва, зупиняє розвиток інфляційних дефіцитів, усуває суспільну напруженість, суттєво зменшуючи сенс існування тіньової сфери економіки.

Чи не найбільш переконливий приклад успішного застосування принципу А. Лаффера подали США в 1981 році, коли зниження податкових ставок стимулювало розвиток господарства, що потім, як позитивна концепція уряду, отримало назву рейганоміки.

Натомість податкова система України, обкладаючи сукупний дохід або прибуток підприємств, вимагала в 1995р. семикратного перевищення податків над прибутком. Тоді сума податку майже вчетверо (!) перевищувала фонд зарплати підприємства, залишаючи на подальше продовження виробничої діяльності лише 4,5% від обсягу реалізації. А це означало, що підприємство матиме щоразу менше грошей на закупівлю матеріалів, а отже, і на діяльність.

Тому масове зупинення виробництва у 1995-1996 рр. стало логічним наслідком проведення організованої підготовки індустріальної України до наступного пошуку “ефективного інвестора” з подальшим розпродажем наших підприємств на користь Росії. Саме цим “українська” бюрократія найбільш активно займалася потім, з кінця 1999 року, коли кучмономіка увійшла в черговий етап прискорення ліквідації України.

Ще 1995 року, на підставі розрахунків і зіставлення фактичних економічних показників конкретних підприємств, я запропонував простий і ефективний вихід: 15% від обсягу реалізації підприємств — перераховувати до державного бюджету, 5% — до місцевого. Причому одразу, автоматично, просто в банку, в момент надходження будь-якої чергової суми на розрахунковий рахунок суб’єкта господарювання.

Це створювало прозорі фінансове поле в системі управління державою, забезпечуючи гарантоване і відкрите наповнення бюджету та об’єктивну оцінку реальних джерел його формування, стимулювало розвиток виробництва і створювало умови для сприяння його розвитку

прем’єра В. Ющенка, стараннями якого намітилося економічне зростання і вперше за багато років почалося скорочення внутрішнього і зовнішнього державного боргу, закорковано деякі найбільш сміливі і відверті ЗМІ, вчинено розправу над учасниками гурту “Самостійна Україна”, придушено виступи учасників ФНП і “УБК”.

Команда Л. Кучми впродовж тривалого часу провокує український народ до більш рішучих заходів на захист незалежності своєї держави. Поки що своєї. Адже ніхто (крім особливо втаємничених в Адміністрації Президента) не знає, скільки і якого майна на території нашої країни вже належить громадянам Росії і скільки буде найближчим часом ще продано всупереч національним інтересам України, тобто нас з вами. Бо Україна не поза нами, а в нас самих.

Євген ГОЛИБАРД

які щорічно розпродуються на ринку України, 40 млн. (так само, як і майже половина паперу) завозиться з Росії нелегально.

А тоді, у 1995-му, слідом за трастовими аферами настала черга цілком відкритого формування фінансової олігархії. Показовим у цьому плані є приклад М. Бродського і його концерну “Денді”, який у липні 1994-го налічував близько 30 фірм з 2500 працівниками. Сам пан Михайло тоді сказав: “У мене аж руки сверблять показати людям, що за наших жажливих умов можна щось зробити”.

Через три роки по цьому М. Бродський стане знаменитим на всю Україну через пограбування вкладників його власного банку, а ще через рік пересяде з в’язничних нар просто в почесне крісло депутата українського парламенту.

“Оксамитова” ліквідація незалежності України набирала темпів. Кабмін імітував діяльність, ВР поступово перетворювалася у дискусійний клуб, Президент повторював гарні слова про невідворотність реформ (яких ніхто не бачив), а апаратники всіх рівнів хором співали пісню про майбутні економічні успіхи... лише після політичного реформування та “розмежування повноважень гілок влади”.

На тлі цього хору Президент Л. Кучма активно будував свою Адміністрацію та розставляв свої кадри в державному апараті.

Криза неплатежів, як наслідок податкового тиску і російських махінацій з енергоносіями, перевела діяльність багатьох суб’єктів господарювання в тінь. Водночас, зовнішній державний борг України на початок II кв. 1995 року становив 6,5 млрд. дол. США і дорівнював третині річного ВВП.

Протягом перших 8 місяців президентства Л. Кучми зовнішня заборгованість України збільшилася додатково на 2 млрд. дол. США, не рахуючи відсотків по боргах та прострочених платежах. Під заколисуючий рефрен про “корекцію реформ” уряд України з 1 вересня 1995 року підняв роздрібні ціни на газ до 42%. Невдовзі В. Пинзеник оптимістично повідомив, що зменшення темпів падіння ВВП (1994 р. — 24%, 1995 р. — 12%) вселяє велику надію.

Вочевидь найбільшу надію слід було чекати тоді, коли не буде падіння, бо не буде ВВП. Адже саме тоді, згідно із листом Мінстату, індекс споживчих цін в Україні за період 1992—1995р. становив 3039107 відсотків! Ясно, що такого руйнування національного господарства і зuboжіння народу можна досягти лише ОРГАНІЗОВАНО, причому, НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ!

А тим часом президентська команда, повернувшись із чергового вояжу за кордон, радісно повідомила, що “вдалося переконати Захід у невідворотності наших реформ”. Народ трохи пообурювався на кухнях і проковтнув цю пігулку. Між тим, як виявилось, “Програми реформування”, про яку постійно пов-

торювали урядові чиновники слідом за адміністрацією президента, НІХТО НЕ БАЧИВ!

1996 року підприємства легкої промисловості України випустили півтори пари шкарпеток на одного мешканця країни, одну пару взуття і один светр на сім громадян! “Ми бачимо, що зайшли в “тупик”, — сказав Президент Л. Кучма на нараді 8 квітня 1997 року. Щоправда, він не сказав про те, що “йшли” туди під керівництвом спочатку прем’єра Л. Кучми, а потім “гаранта” Л. Кучми.

Злодій на довір’ї — це давно відома “спеціальність” у кримінальному світі. В Україні таким “фахівцем” було надано можливість офіційної політичної діяльності у масових масштабах. Ким надано — питаєте? Нами! За нашої байдужості і мовчазної згоди.

І. Мітюков, виступаючи в Лондоні (квітень 1997 р.), пообіцяв початок економічного піднесення України від II півріччя 1997 р. Тим часом, за повідомленням голови Нацбанку В. Ющенка, за межами банківської системи (в тому числі — в тіні) громадяни України вже тримали 4,5 млрд. грн. і 9 млрд. дол. США, а отже переважно не вірили владі і її обіцянкам.

Розвиток тіньової економіки втягував у кримінальну діяльність все більше громадян, сприяючи все більшому розвитку корупції. Сприяв цьому і наш головний стратегічний партнер — Росія, підвищуючи ставки мита і ПДВ, за допомогою колаборантів з українського боку збиваючи ціни (на цукор, зерно, олію тощо), щоб потім продати їх нам по “своїх” цінах. Тому в 1999 році Україна вже посідала останнє (тринадцяте!) місце по виробництву ВВП на душу населення серед всіх держав центральноєвропейського регіону.

Водночас, стараннями Президента і його Адміністрації, Україна все більше втрачала суверенність, втягуючись у різні російські комбінації під виглядом “спільних” просторів від ППО до МПА, що все більше “будувало” політику “державотворення” на засадах прохідного двору.

Тому обрання Л. Кучми на другий термін було вже справою техніки, поставленою на солідну основу за допомогою московських “іміджмейкерів”, п’ятої колони в Україні і так званого адміністративного ресурсу.

У січні 2000 року спільними зусиллями Адміністрації Президента і керівництва ВР було поспішно ліквідовано Національну Гвардію України — чи не єдину, по-справжньому віддану Україні, національно-патріотичну і беззатяжну силову структуру. Це остаточно розв’язало руки Л. Кучми, Ю. Кравченку і їхнім помічникам, про що об’єктивно свідчать магнітофонні записи майора Мельниченка.

Для прискорення процесу ліквідації незалежності України було запропортовано до в’язниці Ю. Тимошенко, яка стала на перешкоді антиукраїнським спекуляціям з енергоносіями, усунуто з посади

“МИ НАЗИВАЄМО ЦЕ ЛІНГВОЦИДОМ...”

До редакції “Кримської світлиці” надійшла копія відкритого листа Президенту, Верховній Раді і Кабінету Міністрів України, якого за дорученням українських громадських патріотичних організацій та партії Феодосії підписав пан М. Білий.

“ЧИ МАЄ МАЙБУТНЄ УКРАЇНА, ЯКЩО ТАКІ ДІЯЧІ, ЯК В. ЛЕВІНА, БУДУТЬ МІНІСТРАМИ ОСВІТИ?”, — ставить запитання автор листа. І сам же на нього відповідає, що “ТАКЕ МАЙБУТНЄ БАЧИТЬСЯ ЛИШЕ В ОБРАЗІ КОЛОНІЇ МОСКОВСЬКОЇ ІМПЕРІЇ”. Чому?

Міністр освіти АРК В. Левіна в статті “Освіта Автономної Республіки Крим на рубежі століть” (газета “Освіта України”, № 24 від 13 червня 2001 р.) називає проявом полікультурної стратегії, історично характерної для Криму, стан освіти, який спостерігався у 1936 році, коли тут було 386 кримськотатарських, 119 німецьких, 53 єврейських, 21 грецька, 16 вірменських, 12 болгарських шкіл, а усі інші, звичайно, російські. І жодної — української.

Ми, українці, називаємо цей стан і той період режимом геноциду і лінгвоциду українства в російській комуно-фашистській імперії, бо ні полікультурним, ні взагалі культурним його не вважаємо.

Але В. Левіна цього не помічає, а може, не бажає помічати, бо по десяти роках незалежності Української держави спокійно рапортує в газеті “Освіта України”, що в Криму тепер на півтисячі російськомовних лише чотири українськомовні школи. Це при тому, що українці сьогодні становлять приблизно половину населення Криму (якщо здійснити правдивий перепис).

Лінгвоцид українців вочевидь продовжується і зараз, але надзвичайно цікавим є винахід російських шовіністів, який і демонструється у вказаній статті та являє собою засіб боротьби з українською державністю і спротиву відкриттю українськомовних шкіл у Криму: “Вважаємо, що майбутнє — за школами з двома-трьома мовами навчання”.

Розкриємо підступний зміст цієї тези.

Усі, хто хоча б трішки знайомий з основами шкільної (дитячої) педагогіки та психології, розуміють, що означає послати українських і кримськотатарських дітей у російськомовні (а якщо широко — російсько-імперські за духом) школи або ж штучно приєднати до цих шкіл україномовні, скажімо, класи.

Відсторонившись від психології та педагогіки, глянемо на це явище ширше. Адже воно передбачає і певні політичні наслідки, а саме:

1) не дати українцям і кримським татарам створити в Криму для своїх дітей стабільні рідномовні середовища, в яких би, крім мови, панували ще й дух рідного народу, відлуння його історії, суттєвим моментом якої є боротьба проти московського поневолення, плекався би культ героїв цієї боротьби;

2) продовжувати штучно нав’язувати зверхність “старшобратської” російської культури над культурою українців та кримських татар, виховуючи дітей “іноrodцями”, яким притаманне переконання у власній другорядності, меншовартості;

3) не допустити розвитку в кримському регіоні України української за духом державності та відповідного самопочуття кримськотатарського народу, який не має, крім Криму, іншої батьківщини;

4) не відмовлятися від мети створювати загрозу цілісності Української держави задля втягування її в склад московської імперії.

На противагу шовіністичній російсько-імперській стратегії пропонуємо природний державницький шлях відродження культури народів Криму. Він полягає в поширенні на всій території України державницького духу, патріотизму, гарантом якого є державна мова як засіб міжнаціонального спілкування в країні і зміцнення української політичної нації, оберігання права усіх національних меншин вільно плекати в рамках конституційного та міжнародно-правового поля свою національну культуру.

Маємо також і більш конкретну пропозицію, яку вважаємо за доцільне вивчити в комітетах ВР та уряді України спільно з урядом АРК і законодавчо впровадити в життя.

Суть пропозиції з етапами її втілення пояснимо на прикладі міста Феодосії, де є більше десяти російськомовних шкіл, розташованих поруч, і немає жодної української.

1. Відділ освіти спільно з центром зайнятості та іншими службами місцевої адміністрації встановлює, скільки вчителів згодні вести навчальний процес державною мовою.

2. Через органи державної влади патріотично налаштовані громадські організації та партії з допомогою ЗМІ проводять широку роз’яснювальну роботу щодо необхідності відродження України, кроком до чого є перехід учнів до української школи.

3. Визначивши кількість таких учнів і вчителів, за обмежуючим параметром виділити відповідну кількість шкіл з оптимізацією їхнього розташування (для Феодосії, скажімо, у центрі міста), і з нового навчального року запрацюють українські школи.

Таке перекомплектування не міститиме нічого революційного, змінює лише адресу школи та маршрут до неї для певної кількості учнів та вчителів.

За явний чи прихований спротив процесові повернення українцям українських шкіл (як і кримським татарам кримськотатарських) необхідно передбачити карну відповідальність.

Якщо знадобляться додаткові кошти, не гріх буде перерозподілити їх, як то було за імперських часів, коли російщення поневолених народів спонсорувалося доплатами вчителям-русифікаторам (тільки тепер — вже на користь вчителів-україністів). Це суттєво прискорить б процес відродження державного слова.

Доцільно також для початку запровадити в обов’язковому порядку в російськомовних школах, окрім інтенсивного вивчення української мови і літератури, викладання історії України, географії України та інших українознавчих дисциплін державною мовою.

Українська влада повинна також розробити план-графік поступового переходу шкіл на державну мову викладання, скоординований з планами підготовки відповідного (достатнього) контингенту вчителів, збільшення випуску підручників і навчально-медичної літератури, та оприлюднити його. Це дасть можливість національним обійцям в Україні планувати свою роботу зі створення власними силами національних шкіл (недільних, вечірніх), як це передбачено відповідними міжнародними конвенціями. Переконані, що зволікання з вирішенням цих питань є злочином представників державної влади в Україні проти українців.

Підкреслюємо, що відкриття українських класів при російськомовних школах лише збіднить українські школи учнями, розпоршить сили українськомовних учителів. Це дозволить “законсервувати” станом, яке є тепер: росіяни навчаються в храмах знань (типові стандартні школи з нормальними умовами для навчання), а українські патріоти по десяти роках незалежності України шукають притулок (і то з великими труднощами) для навчання своїх дітей у несприятливих, аварійних приміщеннях без будь-яких умов для навчання, як, наприклад, українська школа в селищі Приморському міста Феодосії — єдина україномовна школа в Східному Криму.

Все це — аморально для держави. Моральним було б становище, коли б при українській школі відкривалися російськомовні класи (за необхідності), але не навпаки!

ВІД РЕДАКЦІЇ. Незважаючи на те, що розмова кореспондента “Кримської світлиці” з міністром освіти АРК Валентином Левіною про досягнення та плани міністерства щодо впровадження української освіти у кримських школах напередодні нового навчального року не вдалася, ми все ж віримо у те, що у неї буде продовження. Як і раніше, сторінки просвітницької “Кримської світлиці” відкриті як для працівників міністерства, так і для кожного вчителя: сійте “розумне, добре, вічне”, ваш досвід, педагогічні здобутки і на наших сторінках. Але спочатку давайте викорчуймо бур’ян! Ось перед нами відкритий лист з Феодосії із наболілими освітянськими проблемами: доведіть, що все у ньому — неправда...

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР: ЗА ЛАШТУНКАМИ СЦЕНИ

Наша газета присвятила чимало публі-

кацій Кримському українському музичному (раніше — музично-драматичному) театру. Та воно і не дивно, бо він — єдине державне вогнище на ниві культури в автономії. Прикро, але це слово “український” ніколи повною мірою не відображало саме національний його характер. Що вдієш, якщо причина цього криється не лише в байдужості місцевого керівництва і відсутності кадрів, а й в особливій ментальності кримських українців, неспроможних захистити (ніде правди діти!) навіть свою національну гідність. Бо ж, окрім невеличкого час від часу галасу, помпезних заяв на адресу владоможців, справа нікуди не просувається. Дійсно, нам давно треба брати приклад з кримських татар, які зуміли зберегти у вигнанні своє національне коріння і з успіхом відроджують свою культуру.

Цього разу в проблеми нашого театру, схоже, серйозно втрутилася (ось вам дивина!) Соціал-демократична партія України (об’єднана). У всякому разі на прес-конференції, яку нещодавно організував Кримський реском СДПУ(о), саме про це йшлося. Так у чому ж справа?

“ЦІЛЕСПРЯМОВАНА АКЦІЯ З ВИТИСКУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ”

Саме так охарактеризував ситуацію навколо Кримського українського музичного театру секретар рескому СДПУ(о) Юхим Фікс. На прес-конференції він виступив із заявою на захист свого однопартійця, директора театру Володимира Загурського, якого хочуть усунути з посади дуже автономні владоможці. Звісно, ті, хто хочуть від нього заяви про звільнення за власним бажанням, не підтвердять, що своїми діями завдають втрати українській культурі на теренах Криму. На словах вони тільки “за”. А насправді?

Ю. Фікс розповів про хроніку подій. За його словами, відразу ж після засідання Верховної Ради АРК, на якій було змінено склад кримського уряду, міністр культури автономії Михайло Голубев запросив до себе заслуженого працівника культури України В. Загурського і запропонував самому звільнитися з посади директора театру, нічим не пояснивши причини. Назавтра про ці вимоги дізнався голова СДПУ(о) Віктор Медведчук, який перебував у Криму з робочою поїздкою. Оскільки статут цієї партії передбачає захист будь-якого її члена від неправомірних дій, то В. Медведчук з цього приводу звернувся до прем’єр-міністра АРК Валерія Горбатова. Його запевнили, що В. Загурського не чіпатимуть. Незважаючи на це, міністр М. Голубев продовжував наполягати на звільненні “незручного” директора, якому відверто заявив, що його посада обійцяна нинішньому художньому керівникові Леоніду Квініхідзе, який навіть не є громадянином України (наші читачі, напевно, пам’ятають про скандал навколо призначення останнього в український театр). Підтримав Голубева і виконуючий обов’язки заступника голови Ради міністрів АРК Володимир Казарін, хоча Загурському не було закинуто жодного звинувачення в непрофесійності. Мовляв, існує практика, коли головні посади в театрі займає одна людина, і це тільки їде на користь справі (як, наприклад, в російському театрі).

Реском СДПУ(о) розцінив тиск на директора як свавілля міністра культури — комуніста Голубева, а спробу звільнення з посади директора голови контрольно-ревізійної комісії СДПУ(о) Загурського — як намагання здійснити на свою користь нову розстановку кадрів у сфері культури. Реском вважає, що ці події — не що інше, як підготовка до майбутніх виборів, бо ж театр має серйозний ідеологічний потенціал. Ю. Фікс висловив думку про те, що призначення на посаду директора Л. Квініхідзе не додасть театру нового творчого імпульсу, а, навпаки, призведе до розвалу творчого колективу (що нині і відбувається не без участі останнього). Він підкреслив, що ці дії завдадуть жорстокого удару по українській культурі і не випадково, що це відбувається в сьогоднішньому Криму. Голова рескому СДПУ(о) вимагає припинити свавілля кримських чиновників, котрі переплутали свої партійні обов’язки з державними. І запевнив журналістів, що відстоюватиме права В. Загурського всіма законними засобами.

ЗЛОВЖИВАНЕ НЕМАЄ, А ПОСАДУ ЗВІЛЬНИ

Сам Володимир Іванович Загурський навів такі дані про свою роботу: до його призначення в 1999 році прибуток театру склав 22 тисячі гривень за сім місяців, натомість за перше півріччя цього року він зріс до 205 тисяч гривень. Він зазначив, що в червні 2001 року роботу театру перевіряло контрольно-ревізійне управління, яке не виявило ніяких порушень. Це довели й перевірки міністерства культури АРК. Ніяких претензій йому ніхто з керівництва Міністерства не висловлював. Навпаки, під час атестації в січні цього року те ж Міністерство так охарактеризувало його діяльність (надаємо мовою оригіналу): “За короткий термін в тяжельних економічних умовах, не имея ведущих специалистов, сумел мобилизовать коллектив театра на созидательную работу, решил ряд важнейших и определяющих работу театра кадровых вопросов, умело и профессионально возглавил все рабочие процессы, что дало возможность оживить работу коллектива театра и его творческое состояние. Загурському В. И. присущи качества пунктуальности, исполнительности, требовательности, корректности”.

Що ж змінилося за останні вісім місяців, чому на нього чиниться шалений тиск? Директор протиставив знімам у штатному розкладі, запропонованим Міністерством культури АРК, завдяки чому ліквідувалася посада головного режисера (а як же театру без нього існувати?). А під прізвиськом Л. Квініхідзе і для підвищення його іміджу створювалася посада художнього керівника, щоб звільнити останнього від копії постановочної роботи (треба ж на рік випустити три — чотири вистави). В. Загурський вважає, що тут не останню роль зіграли його зауваження стосовно творчої діяльності художнього керівника, здобутки якого залишають бажати кращого. З театру звільняються обдаровані артисти, які в своїх заявах пишуть про неможливість творчого зростання під керівництвом Л. Квініхідзе. Директор театру підкреслив, що мова йде не про його особу (“Без роботи я не залишусь”), а про великий творчий колектив, який недавно виборсався із занепаду і який тепер потерпає від певних “підводних течій”. Він передбачає, що з театру хочуть зробити щось на кшталт концертної бригади для обслуговування різноманітних політичних і святкових заходів. Саме на таких постановках тепер і спеціалізується художній керівник, який не робить конкретних кроків для створення нових спектаклів, що може призвести до творчого падіння колективу.

Як вважає Загурський, є ще декілька причин для вимог про його звільнення. Може бути, що декого приваблює можливість щось заробити на ремонті театру, чому він стане на заваді. Це подобається фракції комуністів Сімферопольської міськради (отож, і посадовцям з подібними партківками) його небажання віддати земельну ділянку, яка за проектом належала службовому транспорту театру (вони-таки добилися її передачі комерційній структурі). Директорська позиція не влаштовує потенційних орендарів, незадоволених вимогами обов’язкової оплати приміщення театру для проведення партійних та інших заходів.

Хоч би як там було, Загурський має намір захищати свою честь та гідність і не поступиться совістю перед будь-якими провокаціями, про що він прилюдно заявив.

“ЗАМІСТЬ ТВОРЧОСТІ — ІНТРИГИ”

Своє слово про нинішню ситуацію в театрі додав голова його профспілкового комітету, заслужений артист АРК Владислав Черников, творчі здібності якого на початку дуже хвалив художній керівник. Та все колись минає. Тепер Л. Квініхідзе ображається на критику, яку собі дозволяє на художніх нарадах молодий артист. В. Черников нагадав журналістам про великі спільні зусилля директора і профкому театру, завдяки яким упродовж двох останніх років колектив був укомплектований необхідними спеціалістами (до цього в театрі навіть не було режисерів, диригента, хормейстера, балетмейстера). З появою в театрі нового головного режисера Л. Квініхідзе (тепер він художній керівник), якому вони сприяли (і про що тепер жалкують), атмосфера в колективі поступово загострювалася. Колектив грузнув в інтригах, а безпосередній творчий процес відійшов на задній план.

СЮЖЕТИ З УКРАЇНСЬКОГО КУБОФУТУРИЗМУ

Олександра ЕКСТЕР

Закінчення.
Початок у числах 15, 18 та 24 за 2001 рік

“РОМЕО І ДЖУЛЬЄТТА”

І знову Камерний театр. “Ромео і Джульєтта” Шекспіра. Декорації О. Екстер — як зіг’я-ги блискавок і людських почуттів. Будинки агресивно насуваються на глядача діагоналями і вертикалями ребристих фасадів. Міст через річку вигнувся, як спина хижака, що готується до стрибка. Гвинтові сходи пружиняться. Декорації міняють колір. Вони то холодні синьо-сірі, наче вкриті памороззю, то вишукано блакитні, то жевріють теплыми брунатними, жовтими і вохристими барвами.

В. Пальмов. Рибалка. 1928.
Олія на полотні

Що передусім вражає в ескізах костюмів до цього спектаклю? Несподіваність, неймовірність поз, поворотів, ракурсів, які цими костюмами підкреслені. Олександра Олександрівна була переконана, що костюм актора повинен бути аккомпанементом до його жестів.

“КОЛЬОРОВИЙ” ЕНТУЗІАЗМ

1918 рік. Україна — незалежна держава. Олександра Екстер — ініціатор Першого всеукраїнського з’їзду діячів культури. “Що потрібно для відродження нашого мистецтва?” — питає в неї кореспондент газети “Відродження”. “Якомога більше творчості, якомога менше провінційності”, — чує від неї відповідь.

1919 рік. До Києва увійшли війська Червоної Армії. Вирішено було влаштувати просто неба масові видовища. На заклик відгукнулися поети і композитори, актори і співаки, скульптори й архітектори і, звичайно, художники — від професорів Академії мистецтв до її студентів.

Місто поділене на окремі райони, кожний прикрашає певна група художників, що має свого керівника. Захоплено, самовіддано і нервово працює Богомазов. Сміливо фантазує Петрицький. Поруч — Хвостенко легко малює українські типажі на тлі орнаментальних соняшників. Зачаровує ліричністю Тишлер. Працює й сповнений академічного авторитету Ф. Кричевський. Не залишився осторонь іще один професор Академії мистецтв — Г. Нарбут. Привертає увагу молодечий запал групи монументалістів Бойчука, в якій працюють Седляр, Падалка, Оксана Павленко. Вони прагнуть витворити соціалістичний Ренесанс.

Кияни ошелешені: біля урядових будинків встановлено пожежні драбини, на них власноручно перевіряють, як закріплено плакати і транспаранти не якісь там хлопчачки, а поважні люди, відомі в місті художники. Величезних розмірів панно, плакати, декорації, гасла святково захопили простір, заповнили його “кольоровим” ентузіазмом. Барвисті полотна правили за тло для палких промов, колективних скандувань, акторських інсценізацій, хорових співів, політичних маніфестацій. Свято мало усі ознаки всенародного карнавалу.

Наркомат освіти та Наркомат військових справ доручили студіям Олександри Олек-

сандрівни Екстер взяти участь у прикрашенні головної магістралі міста — Хрещатика. Учень Олександри Олександрівни художник Климент Редько згадує: “Центральна вулиця Хрещатик — під владою найпередовішого авангарду живописців. Тут, на відміну від Софійської площі, майже немає сюжетних елементів. Упоперек вулиці рівнобіжними рядами висять різноколірні, оригінально скомпоновані прапори...” І під час маршу війська карбували крок під сліпучим морем барв.

Після цього свята були й інші. Здавалося, художники, сп’янілі від успіху, від загального визнання, не хотіли, не могли зупинитися.

“З’ясовується, що ми і хочемо і можемо розмалювати все, що завгодно, а якщо треба — то й усі вулиці міста. І наша група бере на себе розпис велетнів-пароплавів.

Пароплави чекають на художників біля Труханова острова. Щоденно рано-вранці моторний човен переправляє нас на лівий берег Дніпра. Приставши до берега, який зеленіє від верболозу, беремося за роботу. На якому ж просторі працюємо ми наш робочий день! Перетворюємо пароплав на писанку і водночас — на могутнє знаряддя пропаганди”, — згадував К. Редько.

ПІСТОЛЕТ КОМІСАРА

Великі сподівання на свободу і щастя в недалекому майбутньому наштотувалися на повсякденну жорстокість і брутальність. Екстер упродовж усього свого життя згадувала такий епізод. В Одесі бригада художників під її орудою малювала декоративні панно до 1-го травня 1919 року. Рано-вранці того дня вони мали бути вивішені на вулицях міста. За художниками наглядав більшовицький “рукастий” (як казав Л. Троцький) комісар. В останню перед святом ніч хтось із художників перечепився через відро з фарбою і залляв постать червоноармійця (панно було розстелено на підлозі). Осаженілий комісар націлів пістолет на Екстер і не одводив його доти, доки художниця не виправила композицію.

ВІДРЯДЖЕННЯ, ЩО ЗАТЯГНУЛОСЯ

1924 рік... Нарком А. В. Луначарський запропонував О. Екстер виїхати до Парижа і Венеції для організації радянських художніх виставок. У Парижі Фернан Леже запрошує її викладати в Академії сучасного мистецтва. Композиції самого Леже складалися з індустріальних форм — зубчасті колеса, труби, частини машин. Навіть самі персонажі ставали часткою цього машинізованого світу, нагадуючи богатирів-роботів. Ритми живопису Леже важ-

кувати, як перші обороти паровозних кривошипів, але водночас мажорні, як фанфара в духовому оркестрі. О. Екстер задоволена своїми учнями. А їх у неї чимало! Здається, зі всього світу: з Чехословаччини, Куби, Німеччини, Франції. Задоволені й учні. Хіба що дивуються тим, як часто згадує викладачка мало знану їм Україну. В академії художниця викладала театральну-декораційне мистецтво. Підручником їй слугував прекрасний альбом “Театральні строї Петрицького”, виданий у Харкові.

Для Олександри Олександрівни не мало значення, чи стануть учні її послідовниками, чи ні — вона поважала усяке мистецтво, аби було талановитим, щирим і чесним.

Микола Глущенко згадував, як горнулися кияни і москвичі, що стажувалися у Парижі, до своєї вчительки. Вони бачать в її майстерні картини майбутнього міста — круглі скляні будинки. Та кі справді почали будувати через кілька десятиріч.

У 1937 році в Парижі готувалася всесвітня виставка. Радянський павільйон мала прикрасити скульптура Віри Мухіної “Робітник і колгоспниця”, давньої приятельки О. Екстер.

Зустрілися подруги дуже тепло. Віра Мухіна завважила, що Олександра Олександрівна зовні дуже змінилася. Колись струнка і худорлява, поповнішала, важко дихає.

— Що з тобою, Асю? — з тривогою в голосі запитує вона.

— Хвороби обсіли, — сумно всміхнулася Олександра Олександрівна. — Добре, що Жорж, мій чоловік, підтримує, як може. Та улюбленого заняття не полишаю.

Якось Олександра Олександрівна розпитувала Мухіну, що відбувається у мистецтві на Батьківщині. Потім мовила:

— Все змінюється, Віро... І я розумію, що моєму футуризму немає місця поряд з соціалістичним реалізмом. Важко на чужині. Ох, як я тепер розумію ігумена Даниїла.

Було в Олександри Олександрівни ще одне улюблене заняття — дивовижної краси керамічний посуд, який вона блискуче розписувала перетвореними у кубістичну форму українськими мотивами.

Земляки, що приїздили тоді до Парижа, охоче збиралися у О. Екстер в її невеличкому помешканні. Побували тут і Таїров з актрисою Камерного театру Алісою Коонен, яка згадувала: “В її господі, так само як у ній самій, впадало в очі своєрідне сполучення європейської культури з українським побутом. На стінах серед малюнків Пікассо можна було побачити українські вишивки, на підлозі — український килим, до столу подавали глиняні горшечки, яскраві майолікові тарілки”.

У колі друзів Олександра Олександрівна розповідала про роки 1918—1920, про театри Одеси, Києва, Москви. Якби не хвороби, все, здається, було б гаразд.

З початком Другої світової війни зв’язки О. Екстер з Вітчизною урвалися. Гітлерівці увійшли до Парижа. Олександра Екстер — громадянка Радянського Союзу. І хоч про це знало чимало людей, за весь час окупації ніхто не виказав її.

Якось до художниці завітав знайомий. Він розповів, що до майстерні Пікассо приходить німецький офіцер. Він відкомендувався шанувальником мистецтва. Та побачивши репродукцію “Гернікі”, одразу спохмурнів:

— Це ви зробили?! — запитав він.

— Ні, — спокійно відповів Пабло. — Це зробили ви.

Олександра Олександрівна знала це повільно, пам’ятала, що Пікассо творив його після тотального знищення фашистами древньої столиці басків міста Гернікі.

Одразу по воєнному лихолітті шукає Олександра Олександрівна друзів молодості. Туга за Москвою, за Києвом була нестерпною. Хво-

О. Тишлер. Махновці. 1927. Олія на полотні

ра і стомлена пережитим художниця пише Вірі Мухіній: “Мені здається часом міражем, що колись могла працювати день і ніч. А блакитне небо ввижається чорним. Напиши, чи жива ще Жена Прибильська?”

Вже зовсім хвора, 1947 року у листі до скульптора Іздебського Олександра Олександрівна скаржиться: “Зима, що надходить, буде дуже важка. Це дев’ята зима від початку війни, і для мене вона буде найважча...”

Через два роки художниці не стало.

ВІДШУКАВСЯ СЛІД ЕКСТЕРІВ...

На родючому ґрунті кубофутуризму і фольклору з’явився осередок новітньої куль-

А. Петрицький. Футболісти. Ескіз до балету. 1930. Гуаш на папері

тури — Київський художній інститут 20-х років. Коли 1926 в Ленінграді почали цькувати Казимира Малевича, він подався на Батьківщину, до Києва. Тут він обіймає викладацьку посаду, стає професором художнього інституту. Малевич пристає до гурту художників-кольористів, які розробляли систему найдзвініших і найяскравіших барвосполучень. Професор Пальмов називав такі твори “кольоровим дієством”.

“Немає ще градусників, — казав він, — для визначення кольоросили, але єсть, безумовно, сама сила. І цією силою можна і треба керувати — для досягнення радощів, святковості, здоров’я, бадьорості, життєвості чи, навпаки, з метою одержання протилежного впливу суворості, хворобливості, песимістичного”.

Пальмівська картина “1 травня” — зелений вибух весни; розтікаються жовтогарячі струмені бродіння і розмноження; люботні обійми і митингові пристрасті — споріднені явища людського буття; серед густо-зеленого набряклого кольору спалахнув дитинний спогад про Неню, у цьому золотавому острівці радості сонце гріє — не пече; метелики — як квітки, а літаки, — як метелики; у зелений шум вривається спазматичне дихання фабричних димарів; світ побачено наче вперше, і хіба можна про це оповісти по-старечому розважливо, ні, тільки по-дитячому захопленою скоромовкою.

Професор Богомазов з юнацьким захопленням малює серію картин “Пілярі”. Ставши членом гуртка “спектралістів” (так прозвали В. Пальмова і О. Богомазова), К. Малевич знову, як і замолоду, малює синь неба, червіль зорі, лани як смугасте рядно, селян і селянок, усе ество

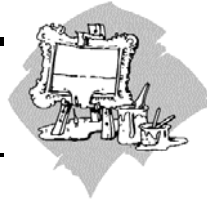
яких увібрало кольорову енергію всемогутньої природи. Застиглі, як статуї давнини, напружені, як перед небезпечкою (насувалася хвиля примусової колективізації), ці чатові вічності не мають індивідуальних рис, бо ж природа, за Малевичем, “новий, все новий театр видовища, вона як маска, що приховує свою багатолікість”. На одному з полотен — “Кінармія” — дивним степовим килимом мчить нескінченна, мов перебіг століть, лава вершників — правічна ознака українського пейзажу.

Степи України малював Екстерів учень Олександр Тишлер. У картині “Махновці” бачимо гучних, як лоза, вершників, що поганяють гладких, мов поросята, коней. На вухах у коней погойдуються солом’яні капелюхи. Диявольський цей азарт не в змозі сколихнути безмовний і безлюдний “степ як море” (Т. Шевченко). Махно умів і саму війну обернути на жорстокий карнавал: місто Катеринослава він відбив у денікінців, перевдягшись у наречену і прикривши бойових коней і танки весільними гірляндами. Мистецтво Тишлера, багате не парадокси та експресією, просувало нашу культуру у бік сюрреалізму.

Але в часи сталінської диктатури усі паростки нового мистецтва було безжалюбно знищено.

Дмитро ГОРБАЧОВ,

Паола УТЕВСЬКА

СЮЖЕТИ З УКРАЇНСЬКОГО КУБОФУТУРИЗМУ

Олександра ЕКСТЕР

Продовження.
Початок у числах 15, 18 за 2001 рік

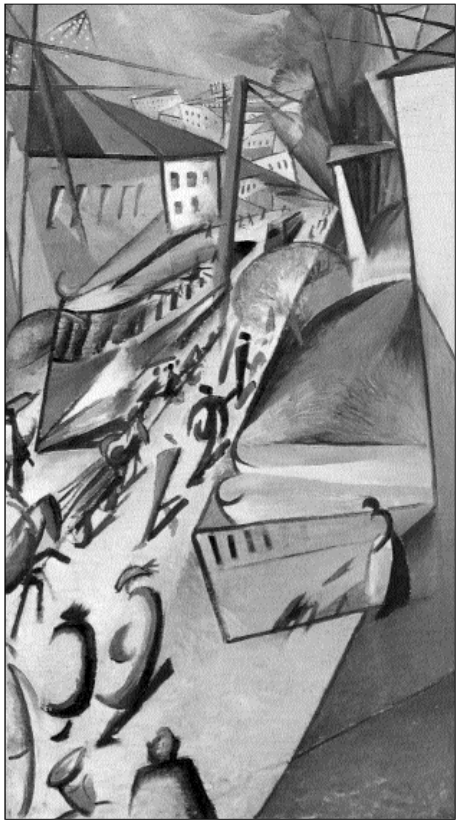
ЗАЧАРОВАНА НАРОДНИМ МИСТЕЦТВОМ

На виставках у Києві та Москві Олександра Олександрівна Екстер зустрічалася з художницею Марією Синяковою. Синякова здобула художню освіту у студіях Харкова і Москви, багато подорожувала, знала нове французьке мистецтво — імпресіоністів, Гогена, Матісса. З нею, молоді, розумною, вродливою, було цікаво й весело.

Улітку сестри Синякові виїздили на свою дачу в село Красна Поляна під Харковом. Там часто гостювали поети і художники — Велимир Хлебніков, Давид Бурлюк, Василь Єрмилов, Борис Пастернак. Хлебніков присвячував вірші і Марії, й її Батьківщині — Україні. Напівжартома-напівсерйозно запевняв друзів, що всезагальне щастя прийде до людства тоді, коли

*На хвилях світового танцю
Здійметься вітер голака.*

Точилися нескінченні розмови, зокрема про фольклор.

О. Богомазов. Трамвай. Львівська вулиця у Києві. 1914. Олія на полотні

Одного разу Хлебніков, говорячи трохи роздратовано про сучасну поезію, зауважив: — Бальмонт опіює смерть, а народна творчість — життя...

Марія додала:

— Мене від песимізму вилікував селянський живопис. У нашому селі я маю багато друзів. Як люди розмальовують свої хати! Як веселі лубки прикрашають їхні домівки! Варто придивитися до писанок, ікон, гаптування. Їхні барви сповнені лірикою і піднесенням, гумором і добродушністю. Як цього бракує сучасній поезії! Я нещодавно прочитала вірш якогось Тичини... Прекрасно, але як скорботно. От послушайте:

Стою. Молюсь. Так тихо-тихо скрізь,

*Мов перед образом Мадонни.
Лиш від осель пливуть тужні,
обнявшись, дзвони, —*

*Узори сліз.
Лише з-над хмар часом прилине
Прощання з літом журавлине —
Погасле, як грезет із риз.*

Не знала художниця, що цей "якийсь Тичина" незабаром на весь світ славіть українську поезію, що міне не так-то й багато часу, і замість журливих рядків він проголошуватиме:

*Минує як сон блаженний час
І готики й бароко.
Іде чужинний ренесанс,
Байдуже мружить око.*

У яскравих, мов веселка, акварелях М. Синякової, серед чистих, наче дощем омитих барв ходять ошатні дівчата, скачуть кудись гордовиті вершники, поважно походжають городяни в циліндрах, гарцюють коні, пахнуть корови. А довкола синіють озера, сяє жовтогаряче сонечко. І все те намальовано поривчасто, беззавітно, довірливо, як малюють діти або дорослі з чистою дитячою душею. Художниця твердила: "Колір — це поезія, а живопис — радість для людини".

У житті бувають символічні зустрічі. 1986 року вийшла з друку книжка Велимира Хлебнікова "Творения". На її сторінках зустрілися поет і друзі його молодості — Марія Синякова та брати Бурлюки, Казимир Малевич, Василь Єрмилов, творами яких проілюстровано книжку.

НАРОДНА МАЙСТРИНЯ

Київни поспішають на виставку, організовану Олександром Олександрівною Екстер. На глядачів чекають твори селянки Ганни Собачко. Рослинний орнамент у її роботах несподівано збагачується оригінальними вигадками. Серед переплетіння фантастичних листочків і квітів прозирає не менш фантастичний образ птаха, звіра, а іноді й людини. Навіть орнаменти інших народів — китайські, індійські — з якими познайомила майстриню Євгенія Прибильска, вона інтерпретує по-своєму.

Дивовижні кольори в її роботах, особливо оксамитово-синій, що підносить настрої малюнка, червоний і жовтий надають йому святковості. Плавні контури, ритм ліній і форм заспокоюють, наче опівають радість буття. Часом настрої малюнка змінюється, лінії загострюються. Здається, навколо запанувала тривога. Чорна барва вдирається в неспокійний, рвучкий, тепер уже асиметричний ряд ліній.

Відкриваючи виставку творів Ганни Собачко, Олександра Екстер сказала:

— Ганна Собачко — приклад того, що народне мистецтво й у своєму розвитку залишається народним. Але для того, щоб воно існувало і квітло, сповнювалося новими силами, воно повинно припадати до живих джерел сучасного мистецтва, органічно завоювати його...

ТЕАТРАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ

До О. Екстер сценічні декорації складалися з розмальованих куліс, задника або з трьох стін того чи того приміщення. Навіть декорації, створені мірікусуниками, зокрема Головіним і Добужинським, майже нічого не змінили. Їхні роботи — ошатні, святковий, багатобарвний живопис — лише тло для гри акторів.

...Якби в один із днів 1916 року хтось із найпалкіших шанувальників театру побачив жінку, яка щойно вийшла з поїзда "Київ — Москва", йому б і на думку не спало, що вона привезла із собою революцію у світовій сценографії.

Олександра Екстер приїхала до Москви на запрошення Олександра Яковича Таїрова. Талановитий режисер з України, Таїров мріяв про прищеплення театрові пластики руху, про розкріпачення тіла актора, про свободу у створенні масових мізансцен.

Мріяв режисер і про нову сценографію.

Замість пишного антуражу Екстер запропонувала створити на сцені цілу систему рухливих, лаконічних,

чітких геометричних майданчиків для гри акторів. У залежності від бажання режисера, їх можна було підіймати на будь-яку висоту над коном. Вони, як і рухливі, гвинтоподібні сходи, розширювали або звужували простір сцени. Режисер дістав можливість створювати виразні композиції з акторів; встановлені на сцені дзеркала, різні блискучі фактури перетворювали драматичну гру на яскраво-виразне видовище.

Так уперше в історії світового театру рухливі конструкції замість мальованих декорацій були запроваджені Екстер у Камерному театрі Таїрова. Відтоді і з'явилося поняття: театральні конструкції.

"ФАМІРА КІФАРЕД"

Перша спільна робота Таїрова й Екстер — п'єса Інокентія Анненського "Фаміра Кіфаред".

Головний герой п'єси — син фракійського царя і німфи — Фаміра — уславився своєю грою на кіфарі. Він викликав на змагання муз. За це зухвальство вони жорстоко його покарали — позбавили зору й музичного чуття.

Коли московські театри прийшли на прем'єру вистави, вони були певні, що побачать на сцені пишну південну рослинність, обов'язковий античний храм з обов'язковою колонадою та античними скульптурами, акторів у традиційних туніках.

Публіка наче зацікавилася від подиву. На сцені — суміш українського народного лубка і кубо-футуристичних конструкцій. Декорації динамічні: асиметричні зсуви, злами, лінійні звиви надають постановці напруженого темпу і ритму. На широких сходах звиваються тіла ваханок.

Була тут і південна рослинність — кипариси. Але які! Геометризовані, з умонтованими в них сходишками, на які, наче акробати, видиралися сатири.

Лаконічні форми декорацій відповідали духу первісних ритуалів.

О. Екстер відобразила античність як дитинство людства, ескізи до "Фаміри" були дитинно-фантастичні. Тлом для персонажів слугував насичений синій колір, як на малюнках

М. Синякова. Єва. 1914. Акварель на папері

О. Екстер. Іспанський танок. Ескіз до балету Б. Ніжинської. 1920. Гуаш на картоні

Ганни Собачко. А грецький стародавній вазопис своєю простотою також схилив художницю до кольорового і лінійного лаконізму.

ЇЇ СПЕКТАКЛІ

Наступний спектакль О. Таїрова з декораціями та костюмами О. Екстер — "Саломея" за п'єсою О. Уайльда. Декорації об'ємні, динамічної форми, з ребристими подіумами. Художниця вдається до різких зіставлень вертикальних, горизонтальних, діагональних ліній. Контрасти чорних і червоних кольорів допомагають повніше передати похмурість і хижість царя Ірода.

Костюми перетворюють акторів на живі кольорові скульптури. Але ці скульптури — у новітньому, кубістичному стилі. Їх геометризм підкреслюють фалди, які не лягають природними бганками, а стирчать, ніби вони зроблені з металу чи кольорової фольги. В костюмі Іродіади є щось металево-безжальне. Фалди одягу солдата — ніби продовження його меча і щита.

Спектакль мав величезний успіх. О. Екстер оновлює не лише драму, а й балет. У мансарді на Фундуклеївській вулиці вона проектує костюми до вистав балерини Броніслави Ніжинської, засновниці київської "Танцювальної студії руху". Таких костюмів балетне мистецтво не знало. Спрошені до геометризму, підкреслено гранчасті, вони чи то з епічної минушини, чи то для майбутніх велетнів. Яке передбачення сучасного спортивного балету!

— Дорогу новому рухові! — проголошували прихильники О. Екстер і Б. Ніжинської. — Відкриємося впливам міста з його пришвидшеним темпом, синкопованим ритмом, прямолинійністю будов, силою і точністю спортивного жесту!

Лаконізмом перейняті ескізи художниці до Шекспірівського "Отелло". Кілька різних за висотою гранчастих паль, чорних з одного боку і жовтогарячих з другого, виструнчилися, як важезний мур феодальної фортеці. Цей мур, ніби гармошка, може розсунути-ся, або, як пастка, зсунутися. На фоні паль — беззахисні постаті акторів. Сонячний, жовтогарячий колір, що несе життя, і чорнота небуття на гранях стовпів означають "бути чи не бути". Суворий упорядкованості двірського етикету відповідають навіть хмарки, білі, але неприродно прямокутні. Вертикалі паль і горизонталі хмар — це композиційний контраст, за допомогою якого підкреслено незатишність, нежиттєвість світу.

Далі буде

Дмитро ГОРБАЧОВ,

Паола УТЕВСЬКА

БГАРАТА — КАЛІДАСА — УКРАЇНА

ДУШ'ЯНТА
Й ШАКУНТАЛА

Мудрець Вішвамїтра, аби перевершити іншого мудреця, свого зятятого суперника Васіштху, вдався до нечуваного подвижництва. І цар богів Індра злякався: а раптом він здобуде таку могутність, що сам зійде на небесний трон? Тож він закликав до себе Мену, найвродливішу з небесних апсар-русалок, і мовив їй:

— Спустися на землю й завадь подвижництву Вішвамїтри. А на допомогу візьми бога вітру Ваю та бога кохання Кама.

Якраз там, де уславлений відлюдник сповняв свій задум, не помічаючи спеки, негоди й голоду, Мена й спустилася на землю. І відразу пустотливий вітер зривав з дівчини легеньке сарі, а вона почала бігати за ним, крадькома позираючи на непоручного Вішвамїтру. Браслети на її руках і ногах мелодійно дзеленчали, і саме ці чарівні звуки порушили глибоке зосередження мудреця. Він непорозуміло розплющив очі й побачив перед собою голу красуню, що з розпачливими зойками марно ловила своє сарі. Вішвамїтра, звісно ж, не міг спокійно бачити цих дівочих мук, тож відразу підхопився. А за хвилю вже чемно подавав сарі розпашілій красуні, що соромливо прикривалася руками. Цієї миті ще й підступний Кама пустив у ревного подвижника невідпорну квіткову стрілу. І вона зробила своє: відтоді Вішвамїтра вже не відходив від Мени, забувши про всі обітниця й високі помисли.

Та потім його знову потягло на старе. І коли дружина народила доньку й піднесла до нього, він раптом спалахнув:

— Не для того я на цьому світі, щоб панькатися з галасливими немовлятами! У мене є важливіші справи! Тож бери дитину і йди собі, а мені дай спокій.

Ображена Мена поклала доньку на березі річки Маліні, а сама піднеслася на небо, бо забрати з собою земну дитину не могла. Там і помітили немовля птахи — *шакунти*, взяла на свої крила й принесли до подвижника Канви, що став дівчинці батьком. Назвав він її *Шакунтала* — "Пташина", бо ж знайшли її і принесли птахи. Так і зросла Шакунтала у відлюдницькій оселі, в лісовому царстві, серед птахів і звірів, розквітнувши неземною вродою.

Якось, коли Канва на кілька днів подався в гостини до іншого мудреця, у ліс, де жила дівчина, приїхав на полювання цар Душ'янта. Шакунтала заступила йому дорогу в заповідний ліс, захищаючи птахів і звірів, своїх лісових друзів. Потім шанобливо запросила молодого царя до відлюдницької хижки, гостинно почастувала джерельною водою і соковитими лісовими плодами. Того зачарували врода, чемність та гідність лісової красуні. Та й вона сама відчула прихильність до нежданого гостя. Душ'янта попросив її стати йому дружиною. А що нікому було благословити їх, то вони побралися за взаємною згодою. Потім цар поїхав до столиці, щоб, як він сказав на прощання, пишно й урочисто зустріти молоду царицю.

Та минали дні, тижні, місяці, Шакунтала вже народила сина й

назвала його Бгарата, а Душ'янти все не було. І тоді молода мати з немовлям на руках пішла до царської столиці сама. Але Душ'янта не признав її, бо, мовляв, шлюб відбувся без благословіння батьків і весільного обряду. Не признав він і сина. У цю страшну для Шакунтали мить божественний голос із неба дорікнув цареві за таке недостойне поводження. Душ'янта відразу ж визнав Шакунталу й Бгарату за своїх дружину й сина, пояснивши, що мусив пройти це випробування, інакше б народ його не зрозумів (МДІ, 5–22).

КАЛІДАСА Й "УПІЗНАНА ШАКУНТАЛА"

Цей давній сюжет про Шакунталу з "Махабгарати" став основою для славнозвісної драматичної поеми Калідаси (V ст.), найяскравішої постаті в санскритській літературі середини I тисячоліття, про якого індійська традиція каже: "З-поміж драматургів найперший — Калідаса, з-поміж драм Калідаси найперша — "Шакунтала". Поема названа в нього "Абгіджняна Шакунтала" — "Упізнана Шакунтала", де санскр. *абгіджняна* і походженням, і значенням тотожне укр. *упізнана*. Воно містить компоненти *абгі+джняна* — ті самі, що й українське слово (*упізнана*).

Проте Калідаса вніс у сюжет і своє. Насамперед, він зосередив увагу не на подієвому, а на етичному боці конфлікту між царем і юною відлюдницею, на суперечності між чистим і щирим людським почуттям та позірною честотливістю. У "Махабгараті" конфлікт залагоджує божественне втручання, голос із неба. А Калідаса вводить до сюжету два чинники, прокльон і перстень, які пояснюють, чому цар не признає Шакунтали й сина.

Коли Душ'янта вже поїхав, у гості до Канви завітав суворий і запальний відлюдник Дурваса. Захоплена думками про коханого, Шакунтала не відразу його помітила, тому вередливий гість спере-

мантичну пригоду на полюванні, впізнає дружину й визнає сина, якого робить царем і який згодом стає славним на весь світ, здобувши титул *чакравартина* — найвищий і найпочесніший титул для царя. Та в столицю Шакунтала приходить уже без персня. Бо по дорозі, коли вона споліскувала в річці руки, перстень зісковзнув із пальця у воду. Перстень ковтає риба, її ловить рибалка й приносить до царського кухаря, а той, готуючи страву до царського столу, знаходить у рибині царський перстень, повертає його Душ'янти — і той одразу все згадує.

У Калідасовому творі персню відведено виняткову роль — саме він та ще рибалка — призвідці того, що сім'я, нарешті, щасливо возз'єдналася. Цю ідею закладено і в оригінальній назві поеми — "Упізнана (через перстень) Шакунтала", хоча світ знає твір Калідаси просто як "Шакунтала". Перстень і рибалка, схоже, мають не тільки сюжетний зміст. Калідаса, слід гадати, віддав данину народній творчості й народному театрові.

ПАВЛО РІТТЕР
І "ШАКУНТАЛА"

Сюжет про Шакунталу з "Махабгарати" переклав у 30-ті роки минулого століття перший український санскритолог, основоположник української наукової індології Павло Григорович Ріттер (1872 – 1939), який народився в Чутіві на Полтавщині, а все наукове й творче життя провів у Харкові та Харківському університеті. Цей віршований переклад він зробив для антології давньоіндійської літератури, яку підготував, але вона під назвою "Голоси Стародавньої Індії" побачила світ лише 1982 року у видавництві "Дніпро", хоча окремі переклади з неї друкувалися ще в 20–30-ті роки (ГСІ, 151–163).

Переклад сюжету про Шакунталу складає у Павла Ріттера 106 поетичних рядків. У примітках до нього він зазначає, що сюжет уміщено в "Адипарві", першій книзі "Махабгарати" (всього книг — 18), коротко переказує зміст його, зазначаючи, що мудрець Канві, прийомному батькові Шакунтали, традиція приписує створення V книги "Рігведи" — найдавнішої писемної пам'ятки стародавніх індійців. Що цар Душ'янта походить з Місячної династії царів і що він — нащадок царя Пурураваса й небесної апсари (русалки) Урваші, коханню яких присвячена ще одна драматична поема Калідаси "Вікраморваші" — "Мужна Урваші". Павло Ріттер переклав для своєї "Антології" санскритський сюжет, який ліг в основу цього твору. Цей сюжет, як і сюжет про Вішвамїтру та Мену —

він — один із восьми визнаних індуїзмом різновидів шлюбу, що одруження з обопільної згоди, без згоди батьків і весільного ритуалу, вважається найкращим для воїнів-кшатріїв. А Душ'янта й Шакунтала якраз вихідці з цього стану, бо перший — цар, а Вішвамїтра, батько Шакунтали — воїн і муд-

Апсара — небесна русалка

рець водночас. П. Ріттер дає інші цікаві й пізнавальні коментарі — про бога кохання Кама та його "озброєння", про давній звичай самоспалення вдів після смерті чоловіка, про термін *юва-раджа* — "юний цар", що його певний час мав Бгарата, тощо.

Для Енциклопедичного словника братів Грант Павло Ріттер підготував статтю "Шакунтала" (1932 р., т. 50) й "Санскритська література" (1937 р., т. 37), де чимало рядків присвячено Калідасі та його творам. А для своїх підручників із санскриту (виходили в 1904, 1911 й 1916 роках у Харкові) Павло Ріттер вміщував для читання й перекладу уривки з Калідасової "Шакунтали" мовою оригіналу.

ГНАТ ХОТКЕВИЧ
І "ШАКУНТАЛА"

1789 року "Шакунталу" вперше перекладено англійською мовою. Це зробив Вільям Джонс (1746–1794) — перший європейський санскритолог і родоначальник європейської наукової індології. А вже наступного року з цього перекладу здійснено німецький переклад, що його прочитав Гете і дав захоплену оцінку творові у своєму "Західно-східному дивані":

*Хочеш ти раннього цвітучи
чи пізнього плоду;
Хочеш того, що чарує,
й вабить, уносить, живить;
Хочеш ти небо і землю
у слові одним зрозуміти —
Я "Шакунталу" назву і цим
тобі все оповім.*

Саме переклади "Шакунтали" основними європейськими мовами відкрили перед враженою Європою індійські скарби, про існування яких вона доти й не здогадувалась. А це, в свою чергу, дало початок науковому вивченню давньоіндійської літератури й бурхливому перекладу її. До цього процесу долучилися й наші Іван Франко та Леся Українка — родоначальни-

ки української індології, а до творчості Калідаси — Павло Ріттер і Гнат Хоткевич. Для Павла Ріттера Калідаса взагалі улюблений санскритський поет, він переклав українською або російською більшість його творів. А деякі навіть кількома мовами. Так, свою улюблену ліричну поему "Меґха-дута" Калідаси він переклав аж трьома мовами — українською, російською, італійською.

Що ж до Гната Хоткевича — письменника, композитора й музиканта, то він переклав українською саме Калідасову "Шакунталу". Твір захопив митця настільки, що він, не знаючи санскриту, взявся за нього — йому допомагали тільки переклади "Шакунтали" європейськими мовами. І вийшов високохудожній переклад, що став помітним явищем в українській культурі.

Працюючи над перекладом, Гнат Хоткевич ретельно вивчав літературу про Калідасу і його творчість, про культуру країни, її літературу й художні жанри, особливо давньоіндійську драму. Це відбилося у вступній статті до його "Шакунтали", яка побачила світ 1928 року в Харкові. А вже наступного, 1929 року, тут вийшла українською інша лірична поема Калідаси — "Хмара-вістун" ("Меґха-дута"), перекладена безпосередньо з санскриту Павлом Ріттером. У передмові Гнат Хоткевич обізнано розмірковує щодо зародження давньогрецької й давньоіндійської драми, переконливо й рішуче відкидає тодішні твердження про вплив першої на другу.

Про враження, яке справив на Гната Хоткевича цей твір Калідаси, свідчить і те, що на тему "Шакунтали" він написав 23 інструментальних та 7 вокальних творів, використовувачи при цьому гама давньоіндійської музики. Що підтверджує: відомий український письменник, композитор і музикант глибоко знав не лише літературну, а й музичну спадщину індійського народу.

Наостанок варто сказати, що нащадки мудреця Васіштхи, через якого Вішвамїтра вдався до нечуваного подвижництва, носили пасмо волосся на виголеній голові, тобто "оселедець" (ТРС, 82–92), що імена *Вішвамїтра* (тотожне слову *Всемітру*) і *Кама* засвідчені в написах (IV ст. до н. е.) тисячолітньої Боспорської держави (столиця — *Пантикапей*, зараз — *Керч*), яка існувала на півдні України і до якої входили індоарійські племена (КБН, №№ 211, 242; ТРС, 100–117). Що на Чернігівщині є місто й річка *Мена*, а в українців побувають прізвиська *Шакун* і *Сакун* (ім'я *Шакунтала* має і форму *Сакунтала*).

І що країну, сьогодні відому світові як *Індія*, самі індійці з сивої давнини й донині називають *Бгарата*, за ім'ям уславленого сина Шакунтали та Душ'янти, героїв безсмертного твору Калідаси.

ГСІ — Голоси Стародавньої Індії. — К., 1982.

КБН — Корпус боспорских надписей. — М.-Л., 1965.

МДІ — Міфи Давньої Індії. — К., 1992.

ТРС — Наливайко С. І. Таємниці розкриває санскрит. — К., 2000.

●

Шакунтала

серця кинув, щоб той, про кого вона зараз думає, забув її. Сама дівчина, поринута в солодкі видва, чи й чула ті його слова, та вони збулися — Душ'янта забув геть усе, пов'язане з Шакунталою.

Але справі зараджує перстень, що його на прощання цар подарував своїй дружині. Саме завдяки персню до Душ'янти повертається пам'ять, він згадує ро-

З УКРАЇНИ — В «ГЛОБ» ШИРОКИЙ? Післяфорумні роздуми

Після інформаційних повідомлень і репортерських звітів про Третій Всесвітній форум українців у Києві дозволимо собі кілька узагальнюючих міркувань. Щонайперше — оцінити, в порівнянні з попередніми двома, за рівнем організації й атмосферою проведення. Ясна річ, що перший (тоді ще не “форум”, а Світовий конгрес українців) не йде ні в яке порівняння з обома наступними. Ентузіазму й частя першої легальної зустрічі України вигнаної з Україною, що здобула, нарешті, державність, не можна ні описати, ні передати будь-якими іншими засобами. Другий також пройшов у подібному настрої, хоча й не без певних ознак розчарування, але — на належному рівні. Та ледве роз’їхавшись із Києва, зарубіжні представники діаспори чи то з’їхалися десь докупити, чи знеслися між собою електронною поштою і висотували суворого й довго листа до Президента й голів Верховної Ради та Кабінету Міністрів. Під характерним заголовком: “...І глибокий біль охопив наші душі й серця” за тридцятьма з гаком підписами.

Того листа через рік видрукувала “Літературна Україна”, передрукував список “підписантів” карпенківський ще “Вечірній Київ”. Йшлося невдоволеним учасникам Другого Форуму головно про невизначений статус в державі борців за волю України — вояків УПА і... про незатишне становище на рідних теренах самої України, її мови, культури, народу. Що тут казатимеш? Не дивно, що лист із-за рубежів так і не дочекався офіційної відповіді від жодного з трьох адресатів, якщо не рахувати за таку роздратованої репліки Л. Кучми, що хай, мова, голова Світового конгресу Українців Лозинський приїде та розкаже, що вони там в діаспорі зробили за 10 років для державного утвердження України? Репліка була необережною (“імпульсивною” назвав її голова прес-служби товариства “Україна—Світ” В. Чорний), а помножена на чиновницьку старатливість —

ще й фатальною для ювілейного Форуму. Побояючись серйозної конфронтації, оргкомітет сього разу суттєво зменшив квоту представників західної діаспори, котру, власне, тільки й можна вважати за таку, розбавивши її наполовину делегатами з країн СНД. Тільки з Латвії 28 душ, в основному — “жони офіцерів” та інші добровільні імперські “обрусителі” невикорисних прибалтів, котрі тепер, либонь, тому й заносяться гували за Вкраїною та Дніпром, що по-європейськи культурні “місцеві” взялися натуралізувати їх у дещо азійський спосіб (в Астані казахи, перестрівши на вулиці запізнитого слов’янина, змушують його рахувати до 100 по-казахськи, кожну помилку відзначаючи кулаками; в Улан-Баторі так безвинно постраждав зовнішній польський кореспондент журналу “Панорама”). Тепер вони шукають у Києва фактично підтримки своїй обрусительській, а тепер вже “глобалізаторській” діяльності. Пишиногруді молодичі з їхніх самодіяльних колективів, наряджені в сценічні вишиванки, але нездатні спілкуватися інакше як “общепонятною”, були найгіршим розчаруванням цього Форуму.

Іншим розчаруванням був скандал під час фінальної промови Президента, оті крики “Ганьба! Ганьба!” та інші з галереї, коли мова дійшла до теми касетного скандалу. А треба було бачити, як невдоволено озиралися на той бешкет і гвалт зарубіжні делегати з партера, щоб переконатися у помилковості орієнтації організаторів на “своїх”. Аби заокеанських представників було хоч трошки більше, вони б своєю дисциплінованою законослухняністю й повагою до маєстату творили б атмосферу, що виключала б охлократичні ексцеси й вибрики. Як би ми не оцінювали діяльності Президента на його посту, як би не ставилися до його особи — лише дурний не зрозуміє, що касетна ініціатива не з демократичних і не з національно-державницьких кіл походила, і підключатися до неї лідеріві республі-

канців Л. Лук’яненкові було ще одним доказом його трагічної нездатності розбиратися в “сорті музики й тоні людей” (Його з Є. Марчуком помилки дорогого коштували національній демократії вже двічі). Тим більше, що начисто вибіли від причетності головного обвинуваченого до справи Гонгадзе на самому початку скандалу. Його найзапекліший опонент — Олександр Мороз, його свідченням таки вже можна б повірити.

Додає віри й та мучна впевненість, з якою основний промовець на Форумі витримав цей нечуваний у нашому публічному побуті удар нижче пояса: як кажуть — закоханість, простуду й чисте сумління замаскувати неможливо. Ті місця з промови Президента, що стосувалися національних ідеалів, державного статусу мови й становища титульної нації хотілося стенографувати. Овації, котрим зустріла їх зала, в жодному разі не були глузливими чи дурлими, як назвав їх кореспондент однієї опозиційної газети, хоча, звичайно, і найщирішим ентузіастам міг заповзти в душу черв’ячок спогаду про деякі “тверді обіцянки” Президента щодо кадрових перестановок у верхах. Ми ж тон і зміст президентської промови на Форумі, що спричинила вже негайну реакцію в деяких сферах політично-громадського життя (є приклади!), воліємо сприймати за чисту монету, у “добрій вірі”, як зробив це щодо президентського виступу неубулаваний “гетьман” світового українства Аскольд Лозинський: він таки вийшов на трибуну і з повною повагою, без ніяких протестаційних вибриків чи натяків, прозвітував про внесок українців західної півкулі не тільки у розбудову України, а й у зміцнення та національне усвідомлення діаспори східної — від Кубані до Магадану. Було чим звітувати зарубіжним українцям! Може, й не стільки, як Лазаренко вивіз у офшорні банки, але уклали вони чимало і грошей, і праці, а головне — серця у наші до-

ОСОБИСТА ДУМКА

машні справи, вірно служать матері-Україні і в своїх країнах розселення неба б нам прихилити готові були б, аби не...

“Аби ми самі про себе заповзатище дбали”, — вважає нагороджений напередодні Форуму зіркою Героя України академік Іван Дзюба. У своєму виступі він, пригадавши тему однієї зі своїх дисидентських публіцистичних статей в журналі “Дукля”, що видавався і видається, мабуть, досі в Пряшеві (тоді ЧСР, зараз — Словаччина), закликав націю до самокритики. Годі, мовляв, звинувачувати у всьому чужинців, спирати на них вину на все те, до чого й самі рук докладали. І куркулів на мороз викидали, та й зараз автоматично зрікаємось державної й домашньої мови, ледве ступивши за поріг рідної хати. Цей виступ — це одна прикрість Форуму, звіт про котрий був би не повним, коли не згадати завершувального концерту. Художні самодіяльні колективи українців зарубіжжя демонстрували — усього по одному номеру кожен колектив чи соліст — своє мистецтво. Видовище й патетичне, й сумне одночасно. “Нашого цвіту” таки дійсно по всьому світові виситає, але який той цвіт? Організатори немов спеціально постаралися вивести на подіум якнайбільше осібників, що втратили не те що українські хресні імена (різні Тео, Лео, Джамбо) й рідну мову, а й подоби́зну людську, не те що українську. Чанго Поросяк з Аргентини — глибокої світової провінції, до котрої аж допіру докотилася мода на

хіппування, на німецькій гармошечці марки “Хьонер” виконав (щоправда, такі мистецьки!) в психоделічному стилі латиноамериканську народну мелодію... Сам — зарослий такий та патлатий, три дні не голений... Тішся ним, Україно... Танцювальні ансамблі 3-за океану, замасковані народними костюмами й увільнені жанром від мовного екзамєну, однак прикро вражали стандартною манерою найнятих з Києва професійних хореографів, повною відсутністю автентики й народності своїх стилізацій “під український танок”. Аби не козачата з Краснодарського краю (дитячий танцювальний ансамбль; молодці, козачата! Поки ви є — не вмире Україна!), то цей концерт патріотів було б важко витримати. Так само як і поведінку обслуговуючого персоналу та охорони (численної з огляду на присутність перших осіб держави). Такі ж усі українськомовні на початку Форуму, такі щирі, вони чим ближче до вечора збивалися в неформальні гуртки, ділячись враженнями від робочого дня — звичайно ж, “общепонятною”. День Українця в Києві закінчився, переходимо до буденщини. Тішмо себе тим, що ми — всесвітня, від Аляски до Тасманії й від Лапландії до Бангладешу, нація. Хоч вдома скрутно, але “глоб” великий, а глобалізм саме тепер входить в моду.

Юлій ШЕЛЕСТ,
м. Київ

•

ПОМИЛКА ЧИ ПОЗИЦІЯ?

Стратегічна “помилка” нинішньої влади в Україні — це, м’яко кажучи, неуха до проблем культури, мови, книговидавничої справи як основ нашої духовності. Україні, як повітря, потрібні сьогодні нові законодавчі норми у мовній та інформаційній сферах. Бо хіба можна всерйоз говорити про утвердження національної ідеї, коли вже дванадцятий рік у нас, так би мовити, діє, а точніше сказати — не діє прийнятий ще за часів комуністичної імперії “Закон про мови в Українській РСР”? Від імені літераторів, просвітан і громадськості Волині скажу: якщо до майбутнього парламенту ми знову оберемо людей, які ігнорують державну мову, то це буде не просто неповноцінний, а й антинародний парламент. Тому Закон про вибори народних депутатів повинен це врахувати і передбачити для кандидатів обов’язкове володіння державною мовою. Мої країни рішуче протестують проти спроб деяких політиків і регіональних керівників нав’язати країні двомовність, яка в кінцевому рахунку може привести Україну до остаточного зросійщення.

Нічим іншим, як зневагою українців в Україні та й у всьому світі, порушенням прав корінного населення держави, не можна пояснити той факт, що всі три загальнодоступні канали телебачення в Україні є антиконституційно двомовними. Не кажучи вже про рівень моральності і мовної грамотності багатьох передач. У більшості штатних працівників так званого українського телебачення, в тому числі й деяких дикторів, на екрані постійно “стирчать вуха” їхньої побутової російськомовності. Відтак “ярмарок” у них стає “ярмаркою”, вони постійно б’ють “по воротам”, вживають такі калічні слова, як “одужавший”, “вийшовший на заміну” тощо. Може, в Києві важко знайти фахівців-редакторів? Тоді нехай керівники телеканалів хоч словники придбають своїм працівникам.

А як “підтримується” державою українська книга? Хіба не сором

нам перед усім світом, якщо нині вона утричі дорожча за російську і багатьом шанувальникам рідного слова просто недоступна? Російськомовна ж продукція рине до нас суцільним потоком і збирає величезну грошову данину, фактично глузуючи з українських економістів та політиків, які зі свого книговидавництва здирають “латану свитину” і фактично поставили рідне слово на грань життя і смерті. Чи, може, така ситуація їм просто вигідна? Можливо. Але вона не вигідна Українській державі й українському народові. Не кажу вже про літераторів, які просто стають чужими на своїй рідній землі, бо не можуть донести своїх творів до читача.

Лише на прикладі книговидавничої справи можна стверджувати про ганебну, принизливу колоніальність нашої країни по десяти роках її незалежності. Лише один приклад. У нашій обласній бібліотеці для дітей є книга “Сто великих городів мира”, видана 2000 року в Москві тиражем 20 тисяч примірників. Так от: до 15 найбільших міст Росії, поміж яких — Владивосток, Володимир, Вологда, нижній Новгород і Новгород Великий, включено і три українських міста — Київ, Одеса і Севастополь. Чи не під наглядом “господина” Лужкова видавалася ця книга? А втім, дефіциту шовіністів у Росії не спостерігалось ніколи. Дивує інше: чому такі книги розповсюджуються в Україні?

“Мовне винородовлення завжди й конче провадить до морального каліцтва, а воно — найродючіший ґрунт на різні злочини”, — так писав у своїй “Науці про рідномовні обов’язки” великий український патріот Іван Огієнок. Влада в Україні врешті-решт повинна збагнути цю просту істину. Інакше її аж ніяк не можна назвати українською.

Василь ГЕЙ,
письменник, м. Луцьк

•

НАЙВАЖЛИВІША ГРОМАДЯНСЬКА ПОВИННІСТЬ

*Доборолась Україна
До самого краю.
Гірше ляха свої діти
її розпинають.*

Т. Шевченко

Кожен мусить собі усвідомити, що мати свою державу є великим привілеєм, який походить від Божого і природного права людини, але не забуваймо, що кожен з нас має перед своєю державою великий обов’язок. Бо правова держава, за відповідного керівництва, — це правда основа наших гараздів на кожній ділянці, але коли влада перебуває в антиукраїнських руках, то ця держава стає знаряддям експлуатації корінного народу. Ми мали змогу переконатися, з якою зайдливістю і ненавистю через комуністів і олігархів був нищений уряд Віктора Ющенка, що відстоював інтереси корінного народу, дбав про соціальні і побутово-культурні його справи. Патріотичне і правильне керівництво держави — це фундамент і запорука росту добробуту народу в усіх його сферах.

Тому подумаймо, як найкраще можна б у даний момент взаємно собі допомогти. У березні 2002 року — час виборів до Верховної Ради України. Всі попередні вибори,

включно із президентськими, так хитро і підступно були проведені і висунути такі кандидати, що народ, збаламучений виборчими спекуляціями, йде на вибори і обирає тих, які поступово доводять його до все гірших злиднів. Отже, ці майбутні вибори не можуть бути програмними і формальними з голосуванням за тих кандидатів у ВРУ, які приїхали на дорогих машинах, або за тих, які не зреклися своєї збанкрутілої комуністичної ідеології. Нам треба розвинути міцний антикомуністичний рух, бо, як бачимо, фракція комуністів у Верховній Раді блокує реформи, поводить як п’ята колона, що разом із православною церквою Московського патріархату веде відкрити русифікацію і антидержавну політику. Пригадаймо, коли у ВРУ був спікером О. Ткаченко, скільки він лиха накоїв, блокуючи конструктивні закони.

Ми не повинні змарнувати шанси під час найближчих виборів, це передовсім наш іспит і велика нагода проявити своє розуміння процесів сьогодення, в якому живемо, вміння поєднати інтереси особисті із загальнодержавними. Як кажуть, життя узагальнює кожного з нас від загалу, а загал залежний від кожного з нас. Від нашої свідомості залежить успіх.

•

Ярослав СТЕХ,

ВІД РЕДАКЦІЇ: Ми навмисно друкуємо цього листа без коментарів. Просимо читачів “Слова Просвіти” його прокоментувати.

Вельмишановний пане робітнику редакції,

благаю Вас поставитися до мого листа серйозно, оскільки від вас теж багато чого залежить.

Я — Домбровський Владислав Володимирович, 1981 р. народження, громадянин України, що мешкає у м. Львові, паспорт серії КА 839557.

Мене як громадянина України дуже дуже непокоїть, коли конкретно, а саме число, місяць, рік — буде введений в дію Всеукраїнський Народний Референдум.

Перш ніж написати вам листа, я провів деяке соціологічне опитування. Воно полягало в тому, що я попросив запитати своїх знайомих в їхніх батьків про те, чи ходили вони на референдум, і коли очікують на остаточний залізний, непорушний, справжній його результат. Вони мене сповістили, що їхні батьки ходили. Як відомо, результату було більш ніж досить для того, щоб законно ввести в дію всі питання:

1. Зняття з депутатів депутатської недоторканності — Так.
2. Зменшення кількості народних депутатів — Так.
3. Перебудова парламенту в двопалатний — Так.

Ось мої аргументи і факти: Конституція України (Основний Закон).

Стаття 5. ...Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ...

Стаття 69. Народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії.

Стаття 6. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України.

Стаття 8. ...Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Отже, цю ситуацію я розумію так: у цьому випадку Верховна Рада України є лише виконавцем волі народу, як і завжди, і їй лишилось всього-на-всього тільки

дооформити рішення референдуму в законах і поплескати у долоні і порадіти на Днях Конституції і Незалежності.

Оскільки конкретно депутатам це не вигідно, вони зумисне затягують, отже є злочинцями. Це свідчить про справжній стан із основними засадами держави. А саме цей стан є жалюгідний, тоді святкувати 10-річницю Незалежності, а потім і День Конституції є відкрито саркастичне кепкування.

- Ще один логічний рядок:
1. Хто ініціював референдум? — Л. Д. Кучма, він по цьому набув популярності.
 2. Кому є не вигідно впроваджувати його в дію? — Депутатському складові.
 3. Що вийшло після розіграшу карти Гонгадзе? — Вийшло таке, очевидне:
 - а) Л. Д. Кучма — злочинець (див. п. 1);
 - б) Потебенко — цап-відбувайло;
 - в) Найголовніше, багатомісячне зволікання ВРУ;
 - г) Журналісти — жертви-винуватці-кати в одній особі, використаний матеріал.

(Натомість, щоб вимагати від ВРУ роботи і її висвітлювати, вони ведуть себе як зламаний патефон — весь час на повторі).

По суті діла, як я зрозумів, п. Гонгадзе представляв собою видання, журналіста, редактора в одній особі, друкуючись в Інтернеті. Це саме, його повна і дійсна незалежність і була, на мою думку, ще одним, самим головним у невіпадковому виборі його особи.

Хто сказав, що одним пострілом двох зайців не вполюєш? Хай іде поаплодує мисливцю, якщо знайде! Незалежне джерело інформації усунуто, наслідки референдуму приховані, журналісти працюють проти України. Сталін би позаздрив, Л. Д. Кучма на це не тягне. Орієнтовне число підозрюваних 150, як разом так і окремо.

Тепер ми підійшли до головного в моїх із редакціями стосунках! Я розіслав по кілька копій цього листа в усі можливі газети, з таким ось подарунком до Дня Незалежності. Копії виключають можливість втрати листів на пошті. Далі, дивлячись якою буде реакція, я буду вправі сам зробити висновки про:

- а) корумпованість газет;
- б) про їх працівників.

Р. С. З повагою до вас, громадяни, чужого мені не треба, журналістові — журналістове. Все, що спонукало мене на та-

ТРЕБА ПЕРЕВИДАТИ!

У краєзнавчому відділі Дніпропетровської наукової бібліотеки є книжка Василя Чапленка “Мовна політика більшовиків на Україні в 1950–60 роки”, яка має і сьогодні має актуальне значення для відродження і розквіту рідної української мови.

Назви розділів його книги недвозначно представляють її зміст:

1. Мовні відносини на Україні наприкінці 50-их — на початку 60-их років.
2. Етап русифікації української мови напередодні “відлиги” 60-их років.
3. Чи новий етап у мовній політиці більшовиків?
4. Труднощі у боротьбі з русифікацією української мови.
5. Скарби нашої мови в белетристичній формі.
6. Питання про українську мову на V з’їзді письменників України.
7. “Бунт” канадських комуністів-українців.
8. Великий учинок сина своїх батьків і українського народу.

Красномовні своїми фактами розділи книги Василя Чапленка:

“Січеславщина під “русифікаторським” чоботом”.

“Справа творчої молоді м. Дніпропетровська”.

“Сподіваний відгук бюрократів”.

Ще один розділ в “Історії української літературної мови” — “Самооборона” українських радянських мовознавців.

Книга має два додатки:

“Українці і російська мова”.

“Про російську літературну мову”.

І є ще один цікавий гострий розділ, яким завершується книга. Про втручання органів КДБ у справи культурного будівництва.

Звичайно, що радянському читачеві, цілому поколінню науковців 70-их років книжка Василя Чапленка не могла бути доступною і це покоління не мало жодного конкретного уявлення про боротьбу навколо мовної проблеми в Україні.

Книжка Василя Чапленка не втратила і свого суто інформаційного значення, і сво-

єї громадської актуальності. На жаль, з отриманням незалежності та державної суверенності Україна ще не панує у мовному просторі: бо ж триста років царської імперії і майже століття радянської психології у свідомості населення, особливо міського, лишило такі ідеологічні стереотипи, подолання яких потребує часу і великої роботи на всіх рівнях існування суспільства.

Книжка Василя Чапленка не лише спонукає до роботи, але й є джерелом натхнення. Про її актуальність свідчить той факт, що й нині науковці, громадські діячі змушені вести наполегливу боротьбу проти наслідків вікової колонізації та русифікації.

У 2000 році вийшла книжка відомого вченого, лауреата наукових премій, депутата Верховної Ради України Івана Васильовича Діяка “Українське відродження чи нова русифікація?”, у якій на високому науковому рівні, вивіреному фактичному матеріалі, з незаперечною логікою аналізовано шляхи колонізації та русифікації України. Автор руйнує штучні стереотипи, на яких спекулюють русифікатори, а саме стереотип немов етнічної спільності, фальсифікуючи походження російської держави — мовбито від Київської Русі. Культурне й духовне збагачення України — нібито з боку Росії. Ця книжка є духовним продовженням книжки Василя Чапленка. Вона спрямована на формування національної самовідданості, самосвідомості, яка є могутнім, якщо не основним, рушієм побудови національно-демократичної незалежної суверенної держави.

Гадаємо, велику роботу у формуванні українського суспільства можуть здійснити саме ці дві книги, які треба обов’язково перевидати!

Немає таких матеріальних, духовних і практичних затрат, які б не окупилися виданням цих книжок.

Цих книжок потребують не лише студенти, а й учителі, викладачі вузів, письменники і журналісти, вся українська інтелігенція, кожна родина.

● **Михайло РЯБЦЕВ**,
краєзнавець,
м. Дніпропетровськ

ПЕРЕМОГТИ СЕБЕ НЕ ЗМОГЛИ...

Ми впевнені, що нації не буває без мови, культури, історії... А чи може бути здоровою та спроможною до дії нація без здорових її вихователів? Навряд.

Кілька разів редакція “Слова Просвіти” зверталася до просвітан із закликом щодо підтримки ідеї створення свого Клубу любителів руху (КЛР).

Звичайно, легше виправдати свою інертність справами, побутом, що “заїдає”, дітьми або відсутністю чогось — грошей на кеди, умов, того ж таки здоров’я (сміх і гір!), аби не виходити вранці на бігову доріжку.

Шкода!

Відгукнулося читачів на згаданий заклик так мало, що не хочеться навіть говорити про ту сумну статистику. Та деякі

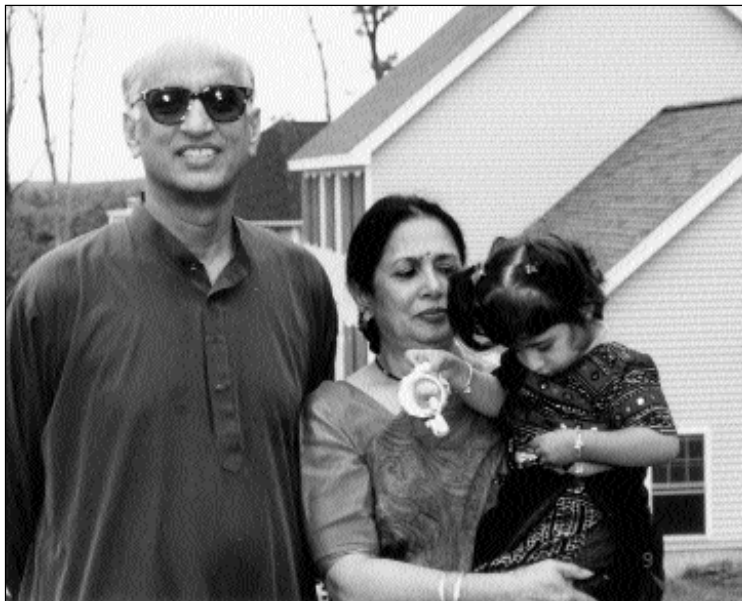
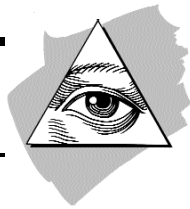
цифри ми все-таки наведемо. Якщо припустити, що з усього накладу одну газету прочитав у середньому один читач, то підтримало нашу пропозицію аж 0,085%! Та й ті — вже не новачки в нашій справі. Як, наприклад, Іван Хмарук з м. Комсомольська Полтавської області, який 20 років тому ще ходив з ціпком і мав інвалідність, а нині в нього за спиною вже понад 20 (!) марафонів, що проводились у багатьох країнах Європи.

Ці люди погоджуються допомогти нам і навіть якийсь час “тягти” за собою новачків, щоб вони з перших кроків не зійшли з дистанції. А де ж інші? Перед телевизором? На кухні?

Та не втече ваша кухня. І “ящик” теж. А от здоров’я поволі, але впевнено витікатиме, як із дірв’яної бляшанки. Не вірите?

Шкода!

● **О. С.**

Пані Камлеш Соні з чоловіком та онукою

Нещодавно на 58-му кінофестивалі у Венеції всю увагу до себе прикувала Індія. По-перше, тому, що переможцем став індійський фільм "Весілля в сезон дощів". А по-друге, "фурору наробило" те, що головну нагороду — "Золото лева" — отримала жінка. Нею уперше в історії цього кінофестивалю стала індійська режисерка Міра Наір.

А хто з наших читачів, а тим більше читачок, не пам'ятає індійських фільмів? Наші мами були закохані в Раджа Капура, ми — в Мітхуна Чакроборті. І навіть та-ти по вихідних ішли "плакати на індійське кіно". Тому ви зрозумієте, з яким задоволенням наш кореспондент навідався до дружини Надзвичайного і Повноважного Посла Індії в Україні Віді Бушан Соні — **пані КАМЛЕШ СОНІ**. І розмовляли ми, звичайно ж, про кіно, життя і любов.

"ДО ВЕСІЛЛЯ МИ З МАЙБУТНІМ ЧОЛОВІКОМ БАЧИЛИСЯ ЛИШЕ ДВІЧІ І ЖОДНОГО РАЗУ НЕ РОЗМОВЛЯЛИ"

— **Шановна пані Камлеш Соні, дозвольте поцікавитися, чи правду кажуть, що й ви, як у кіно, уперше побачилися з Вашим майбутнім чоловіком лише у день весілля?**

— Майже так. Я познайомила-ся зі своїм майбутнім чоловіком через його тітку, котра приятелювала з нашою сім'єю. Влаштувані шлюбні продовжують вважатися в Індії нормою. І родовід сім'ї цінується при цьому особливо. Оскільки ми з Відією сподобалися одне одному, то вже на другий день заручилися. А через дев'ять місяців було наше весілля. До того часу ми дійсно більше не бачилися і навіть не розмовляли. Але не останньою тому причиною було те, що ми жили в різних містах.

Весілля в Індії дуже яскраві та веселі. За середньовічною традицією наречений верхи на впряженому коні на чолі весільної процесії їде до пишно прибраного дому нареченої, де танцюють гості. Її родичі і друзі зустрічають жениха та його рідних різноманітними напоями і закусками. А увечері відбувається урочиста шлюбна церемонія. Перед ритуальним вогнем священник мелодійно читає давні молитви. Молоді, зв'язані шальями, сім разів обходять довкола вогню, промовляючи шлюбну клятву. Так і я стала частиною сім'ї мого чоловіка.

— **Ви задоволені своїм "влаштуванням шлюбом"?**

— Так, дуже. Ми маємо двох дорослих дітей. Син — Маніш — закінчив Тафтський університет і залишився працювати в США інженером з програмного забезпечення. Він одружений з чудовою індійською дівчиною Кірті, у них росте дочка Малавіка, якій вже два роки. Наша молодша, дочка — Метха — закінчила коледж в Бостоні і

отримала спеціальність журналіста-телевізійника. Зараз вона живе з нами в Києві і працює радником з інформації у представництві ООН в Україні. Вона навчалася також одного з напрямів індійського класичного танцю — бхаратанат'ям —

ДРУЖИНА НАДЗВИЧАЙНОГО І ПОВНОВАЖНОГО ПОСЛА ІНДІЇ В УКРАЇНІ КАМЛЕШ СОНІ: «В ІНДІЙСЬКОМУ ЖИТТІ ВСЕ МАЙЖЕ ТАК, ЯК У КІНО, ТІЛЬКИ СИЛЬНИХ І КРАСИВИХ ЧОЛОВІКІВ МЕНШЕ»

і по вихідних дає уроки цього танцю українським дівчаткам.

Я категорично заперечую поширену думку, що жінка в Індії безправна. Жінки у нас — не лише хатні господині. Вони нарівні з чоловіками спілкуються, опановують "чоловічі" професії лікаря, інженера, чиновника, посла. Але що важливо, індійські жінки ніколи не нехтують сім'єю заради кар'єри.

— **Роль дружини дипломата далася Вам легко?**

— Спочатку, звичайно, було важко влитися в середовище. Але тепер мені мій статус подобається. Ми, дружини дипломатів, кожен четвер збираємося грати в бридж — виходить щось на зразок міжнародного жіночого клубу. Регулярно спілкуємося, влаштовуємо благодійні ярмарки.

Але коли моя "кар'єра" дружини посла тільки починалася, було чимало курйозів. Наприклад, я зовсім не вміла... кукуварити. А чоловікові за протоколом якимось треба було влаштувати вдома урочисту вечерю. В останній момент я не правильно приготувала цвітну капусту, зіпсувала страву, розплакалася. Довелося чоловікові прикликати мені на допомогу повара-професіонала, який і врятував ситуацію. Але з часом я навчилася і зараз для мене вже не проблема нагодувати будь-яку кількість гостей.

— **Ви, супроводжуючи чоловіка, очевидно, чимало подорожували? Які країни запам'яталися Вам найбільше?**

— Мій чоловік на дипломатичній службі Індії майже 34 роки. І я від початку була з ним в усіх країнах, де він працював. Наша перша закордонна поїздка відбулась у 1968 році до Москви. Потім ми переїхали до Каїру, де насолоджувалися панорамою древніх пірамід Гізи і храмів Луксора. Пізніше, коли чоловіка перевели працювати у МЗС Індії, ми

деякий час жили в Делі. Потім нам вдалося зробити перерву у службі й відпочити в чудовому оточенні шпиль Оксфорда, чоловік у 1976–1977 роках навчався в Баліолському коледжі на факультеті дипломатії. Його однокурсницею була майбутній (тоді ще) прем'єр-міністр Пакістана Беназір Бхутто. Під час нашого наступного відрядження — до Малайзії — ми спостерігали, як стрімко розвивалася економіка Південно-Східної Азії. Згодом була служба в представництві Індії в Лондоні. Ми чудово проводили час, катаючись ідилічними місцями Шотландії, Девону, Корнуоллу, Ессексу, спостерігаючи картини майже з романів Томаса Гарді. Наступне призначення мого чоловіка — Генеральним консулом у Сідней — було для нас чи не найвеселішим. Австралійці — надзвичайно дружельбний народ, там мій чоловік захопився гольфом. Сім місяців ми провели на островах Фіджі (до політичного перевороту). Потім нашою домівкою були Дакар (столиця Сенегала), ми подорожували по Африці (де чоловік був послом за сумісництвом у Малі, Мавританії, Гвінеї-Бісау, Островах Зеленого Мису і Гамбії). Далі, до 1997 року, ми жили в країні музики реггі — на Ямайці, в Кінгстоні, поруч з будин-

ком короля реггі Боба Марлі. Ямайка знаменита своїми чистими пляжами і дуже добрим ромом. Ми навідалися до Гаїті, Домініканської республіки, Кайманових островів. А у листопаді 1997 року приїхали до Києва.

— **Яке враження на Вас справила Україна порівняно з тими екзотичними країнами, де Ви побували раніше?**

— Ми побачили, що українці дуже схожі на індійців. Подібні наші культура й музика. Мабуть, тому індійські фільми й танці тут такі популярні. Мені ж надзвичайно подобаються українські народні танці і балет. На жаль, в Індії балету немає — тому я передивилася всі київські постановки. Українці — чудовий народ. Нас скрізь дуже гостинно приймали і смачно пригощали. Я обожнюю український борщ, вареники і смажену в горщиках — так нас гостили на Західній Україні. Навіть сама іноді намагаюся приготувати щось подібне.

— **А за теплою індійською погодою тут?**

— Може, ви здивуєтесь, але — ні. В Індії постійно стоїть спека в 45 градусів (щоправда, і при ній нічого не сохне й постійно цвіте море троянд). Але я не люблю спеку, стаю від неї лінивою. Значно більше мені імпонує сніг. Навіть, було, обурювалася, чому минулої зими в Києві його було так мало.

— **А чого в індійському житті, на відміну від кіно, бути не може?**

— Чого в індійському житті точно не буває — так це поцілунків на вулицях. Також ви ніколи не побачите, щоб молоді люди трималися на людях за руки. Завдяки таким традиціям і міцній моралі у нас міцні сім'ї, а розлучення вважається найганебнішою справою. Якщо таке з кимсь трапиться, то іншу дівчину з цієї сім'ї видати заміж буде

майже неможливо.

— **КАМАСУТРА — ЦЕ НЕ БРУДНА КНИГА, А КЛАСИЧНА ЛІТЕРАТУРА**

— **А танці на вулицях, різноколірні пудри, море квітів — все це в реальному житті є?**

— Аякже! Індійці обожнюють святкування, в нашому календарі немало дат фестивалів і національних свят. 26 січня ми святкуємо

мабуть, тому індійські фільми й танці тут такі популярні. Мені ж надзвичайно подобаються українські народні танці і балет. На жаль, в Індії балету немає — тому я передивилася всі київські постановки.

— **Українці — чудовий народ. Нас скрізь дуже гостинно приймали і смачно пригощали. Я обожнюю український борщ, вареники і смажену в горщиках — так нас гостили на Західній Україні. Навіть сама іноді намагаюся приготувати щось подібне.**

— **Може, ви здивуєтесь, але — ні. В Індії постійно стоїть спека в 45 градусів (щоправда, і при ній нічого не сохне й постійно цвіте море троянд). Але я не люблю спеку, стаю від неї лінивою. Значно більше мені імпонує сніг. Навіть, було, обурювалася, чому минулої зими в Києві його було так мало.**

— **А чого в індійському житті, на відміну від кіно, бути не може?**

— Чого в індійському житті точно не буває — так це поцілунків на вулицях. Також ви ніколи не побачите, щоб молоді люди трималися на людях за руки. Завдяки таким традиціям і міцній моралі у нас міцні сім'ї, а розлучення вважається найганебнішою справою. Якщо таке з кимсь трапиться, то іншу дівчину з цієї сім'ї видати заміж буде

майже неможливо.

— **КАМАСУТРА — ЦЕ НЕ БРУДНА КНИГА, А КЛАСИЧНА ЛІТЕРАТУРА**

— **А танці на вулицях, різноколірні пудри, море квітів — все це в реальному житті є?**

— Аякже! Індійці обожнюють святкування, в нашому календарі немало дат фестивалів і національних свят. 26 січня ми святкуємо

мабуть, тому індійські фільми й танці тут такі популярні. Мені ж надзвичайно подобаються українські народні танці і балет. На жаль, в Індії балету немає — тому я передивилася всі київські постановки.

— **Українці — чудовий народ. Нас скрізь дуже гостинно приймали і смачно пригощали. Я обожнюю український борщ, вареники і смажену в горщиках — так нас гостили на Західній Україні. Навіть сама іноді намагаюся приготувати щось подібне.**

— **Може, ви здивуєтесь, але — ні. В Індії постійно стоїть спека в 45 градусів (щоправда, і при ній нічого не сохне й постійно цвіте море троянд). Але я не люблю спеку, стаю від неї лінивою. Значно більше мені імпонує сніг. Навіть, було, обурювалася, чому минулої зими в Києві його було так мало.**

— **А чого в індійському житті, на відміну від кіно, бути не може?**

— Чого в індійському житті точно не буває — так це поцілунків на вулицях. Також ви ніколи не побачите, щоб молоді люди трималися на людях за руки. Завдяки таким традиціям і міцній моралі у нас міцні сім'ї, а розлучення вважається найганебнішою справою. Якщо таке з кимсь трапиться, то іншу дівчину з цієї сім'ї видати заміж буде

майже неможливо.

лірною пудрою й обливають один одного водою. Є ще фестиваль Джанамаштами — день народження бога Крішні, Шиваратрі — бога Шіви, Ганеш — поклоніння богу з головою слона, Лакшмі, Сарасваті і безліч інших. Індуський календар заповнений святами цілий рік. А у мусульман є свої свята, які асоціюються з буддизмом, джайнізмом, сикхізмом і зороастризмом.

— **До річ, про слонів... Моя маленька дочка, проходячи повз Резиденцію Посла Індії в Україні, що на Ярославів Валі, постійно запитує: "А де слон?"**

— Можемо піти подивитися. У нас тут безліч слонів, але усі... суверенні. Ми з чоловіком збираємо з них колекцію. У ній є і мініатюрні фарфорові слоники, і чималий слон-табурет, на якому дуже зручно сидіти.

— **Здається, усе в Індії має своє значення і призначення?**

— Саме так. У нас життя починається з того, що дітей називають, думаючи про їхню подальшу долю. Індійські імена обов'язково щось означають. Наприклад, моє ім'я — Камлеш — походить від назви квітки лотоса — камел, а означає чистоту, незважаючи на те, що лотос росте на болоті. Лотос асоціюється також і з нашими богами Вішну і Лакшмі.

— **Оскільки ми говоримо й про любов, дозвольте запитати, чи навчають індійських дівчат мистецтву Камасутри?**

— Взагалі "Камасутра" писалась як вчена праця з анатомії. А вийшло, що знайшла широкий попит поза межами Індії як секс-порадник. Але як така вона годиться тільки для суспільств, де моральні рамки ширші, ніж індійські. Водночас, "Камасутра" — це не секс-фантазії, не порнографія, не брудна книжка. Це вчення однієї з форм нижчої філософії (в Індії є вісім філософій), яка підносить духовний досвід і сексуальне єднання. Звісно, її можна почитати. В Індії "Камасутра" є в кожній бібліотеці, але стоїть у відділі класичної літератури і до неї рідко звертаються індійські чоловіки, а жінки — ще рідше. Наприклад, ми з Паном Послом "Камасутри" не читали.

— **А як би Ви відреагували, якби Ваша дочка захотіла б вийти заміж за іноземця, наприклад, киянина?**

— Сподіваюся, такого не трапиться. Але ми не відбираємо в дочки можливість вирішувати пи-

мабуть, тому індійські фільми й танці тут такі популярні. Мені ж надзвичайно подобаються українські народні танці і балет. На жаль, в Індії балету немає — тому я передивилася всі київські постановки.

— **Українці — чудовий народ. Нас скрізь дуже гостинно приймали і смачно пригощали. Я обожнюю український борщ, вареники і смажену в горщиках — так нас гостили на Західній Україні. Навіть сама іноді намагаюся приготувати щось подібне.**

— **Може, ви здивуєтесь, але — ні. В Індії постійно стоїть спека в 45 градусів (щоправда, і при ній нічого не сохне й постійно цвіте море троянд). Але я не люблю спеку, стаю від неї лінивою. Значно більше мені імпонує сніг. Навіть, було, обурювалася, чому минулої зими в Києві його було так мало.**

— **А чого в індійському житті, на відміну від кіно, бути не може?**

— Чого в індійському житті точно не буває — так це поцілунків на вулицях. Також ви ніколи не побачите, щоб молоді люди трималися на людях за руки. Завдяки таким традиціям і міцній моралі у нас міцні сім'ї, а розлучення вважається найганебнішою справою. Якщо таке з кимсь трапиться, то іншу дівчину з цієї сім'ї видати заміж буде

майже неможливо.

— **КАМАСУТРА — ЦЕ НЕ БРУДНА КНИГА, А КЛАСИЧНА ЛІТЕРАТУРА**

— **А танці на вулицях, різноколірні пудри, море квітів — все це в реальному житті є?**

— Аякже! Індійці обожнюють святкування, в нашому календарі немало дат фестивалів і національних свят. 26 січня ми святкуємо

мабуть, тому індійські фільми й танці тут такі популярні. Мені ж надзвичайно подобаються українські народні танці і балет. На жаль, в Індії балету немає — тому я передивилася всі київські постановки.

— **Українці — чудовий народ. Нас скрізь дуже гостинно приймали і смачно пригощали. Я обожнюю український борщ, вареники і смажену в горщиках — так нас гостили на Західній Україні. Навіть сама іноді намагаюся приготувати щось подібне.**

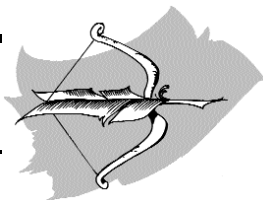
— **Може, ви здивуєтесь, але — ні. В Індії постійно стоїть спека в 45 градусів (щоправда, і при ній нічого не сохне й постійно цвіте море троянд). Але я не люблю спеку, стаю від неї лінивою. Значно більше мені імпонує сніг. Навіть, було, обурювалася, чому минулої зими в Києві його було так мало.**

— **А чого в індійському житті, на відміну від кіно, бути не може?**

— Чого в індійському житті точно не буває — так це поцілунків на вулицях. Також ви ніколи не побачите, щоб молоді люди трималися на людях за руки. Завдяки таким традиціям і міцній моралі у нас міцні сім'ї, а розлучення вважається найганебнішою справою. Якщо таке з кимсь трапиться, то іншу дівчину з цієї сім'ї видати заміж буде

майже неможливо.

цікавилися

ЯРЕМЧА: НЕЛЕГКІ БУДНІ У РАЮ

Для тих, хто приїжджає в Яремчу на відпочинок, реальне життя міста часто постає прихованим. Ще б пак: тут особливо відчуваєш таку близькість до розкішної природи, що хочеться беззастережно розчинитися в ній, подавшись кудись від людей. Утім, не так далеко справжні гори: Говерла, Піп Іван, Петрос. Але зокрема Яремча дає можливість перебувати паралельно начебто в двох станах: і серед людей, і серед такої буйної зелені, за якою потім тужити цілий рік.

Адміністративно місто Яремча (Івано-Франківська область) включає в себе села Ямна й Дора, які постали раніше і відомі з кінця XVI — XVII ст. У 1736–45 рр. тут діяли опришки на чолі з Довбушем. У Ямні проживала його сестра з родиною. Довбушеве ім'я носять печера й камінь.

Яремча й довколишні землі були то під поляками, то під Австрією (яка пізніше, 1867 р., стала вже Австро-Угорщиною), з 1919 — знову під Польщею. З 1939 р. — у складі УРСР.

За радянських часів Яремча — значний кліматичний низькогірний курорт, туристичний центр. Обов'язковим об'єктом показу був пам'ятник партизанам-ковпакцям у центрі міста: у серпні 1943 р. тут рейдували їхні загони. Відтак поряд із монументом постав музей партизанської слави. Звісно, в ті часи не можна було й заїкнутися про увічнення пам'яті ні Українських січових стрільців, ні, тим паче, воїнів Української Повстанської Армії. У 1943–50 рр. вони наводили страх і на гітлерівців, і на "визволителів". Остання їхня криївка була знищена 1952 року. А згаданий музей тепер називається Карпатським крайовим музеєм визвольних змагань. І справедливо тут знайшлося місце для матеріалів про УСС-УГА, і ОУН-УПА, і партизанів. А поряд не так давно з'явився пам'ятник жертвам репресій.

Ще кілька штрихів з історії Яремчі. У пробудженні національної свідомості гуцулів значну роль свого часу відіграли читальні "Просвіти", товариства "Рідна школа", "Січ", різні українські партії та їхні друковані органи. У цих краях не раз бував Б. Лепкий, відомий український письменник. Тут він написав драму "Мотря", рукопис якої разом із іншими згорів під час обстрілу містечка 1914 р. Із початком Першої світової війни Лепкі рушили в Карпати, навіно сподіваючись, що вона сюди не дійде. Перед наступом російських військ письменник із родиною та іншими біженцями полишив Яремчу і дістався Відня. 1999 року на колишньому готелі Ганусу встановлено меморіальну дошку, яка зас-

відчує, що тут перебував Б. Лепкий. Краєзнавець П. Арсенич видрукував книжку "Карпатськими шляхами Богдана Лепкого" — незамінний путівник у мандрах по Гуцульщині.

Як нині живе Яремча, можна судити й за акціями в Народному домі (чудово, що повернулися колишні назви замість радянських клубів). Можна судити і за стендом "Гуцульська берегиня" в центрі містечка, де — вирізки з газет, оголошення та матеріали "Просвіти". До речі, дуже шанобливо розповідали мені про Ю. Боберського, голову Яремчанської "Просвіти", кандидата наук, лісівника.

Пожвавлення життя молоді викликало те, що в Яремчі вже другий рік представлено Інститут менеджменту та економіки, а саме факультет гуманітарної та фундаментальної підготовки. Спеціалізація з туристичного бізнесу, переконана, дасть змогу "кувати кадри" з місцевих жителів, відкриваючи перспективу й для них, і загалом для розвитку туризму в цьому краї. Навіть радянська влада, попри "родиму" неугаву до конкретної людини, в 60-ті роки почала розвивати і рекреаційний резерв, і туризм зокрема. Вірю, що й теперішня влада нарешті повернеться обличчям до народу і буде змушена дбати про відновлення його сил. Нині в Яремчі діє 8 оздоровчих закладів, 9 баз відпочинку та санаторіїв (найсолідніший з-поміж них — комплекс "Карпати"), осередок зеленого туризму та кілька приватних закладів відпочинку. Із власницею одного з них, Галиною Поліщук, я зустрілася, роздивилася її котеджі, що незгірш як десь за кордоном (за умовами, дизайном). Що й казати — унікальна це людина. Жінка, котра за десять років вибудувала 8 осель для відпочинку, почавши з нуля. Заробляти на будівництво почала з торговельних кіосків. Як і багато хто. Дехто "прогорів", дехто зупинився на досягнутому. Уявіть собі, що витримала ця жінка, розпочавши свій бізнес у провінції! Втім, їй і досі непросто. Але її змушені шанувати: за послідовність, впевненість, фантастичну працьовитість і, головне, за високу професійність. Будівництву вона не вчилася. Закінчила Рівненський інститут водного господарства. І, фактично, тільки Незалежність дала їй змогу втілювати свою мрію, свою справу. До речі, Г. Поліщук — не корінна яремчанка: родом із Дубою. Так само, як інша підприємлива жінка — Тетяна Олійник, що відкрила свій ресторанчик над Прутом. Пані Тетяна з Вінниччини, але професійний вишкіл і зростання її як організатора у сфері громадського харчування відбувалося саме тут, на Прикарпатті.

Це таки симптоматично: те, що перед у малому бізнесі в Яремчі ведуть особистості не з тутешніх, не місцеві. А, по-друге, жінки. А там, де нині розвивається підприємництво, де постає, реалізується ініціатива, виникають нові робочі місця — там з'являється конкретна перспектива, віра у власні сили.

Є тут чимало інших яскравих особистостей. З уст Світлани Флис, старшого наукового працівника музею визвольних змагань, почула про о. Ярослава Свищука. Це він, отець-місіонер, за короткий час збудував неподалік Яремчі, в Дорі, Мисійно-Катехитичний центр. Під одним дахом монастиря Згромадження св. Андрея розмістилися і вакаційні оселі для дітей із малозабезпечених сімей та сиріт, а також унікальний для Гуцульщини Музей імені

Митрополита Андрея Шептицького. Тут же — проста й вишукана будівля — церква св. апостолів Петра і Павла, розпис іконостасу в якій здійснив сам отець Я. Свищук. Нині він з одностудійцями будує музей творів українських митців із діаспори. Сам отець народився на Надвірнянщині, опинився після світової війни в Америці. Обрав для себе шлях місіонера, зустрічався свого часу з матір'ю Терезою.

У Яремчі мешкає багато талановитих людей: художників, літераторів. Серед них — учителька й поетеса Любов Кусило. Саме такі люди творять особливу ауру в цьому такому великому місті, може, й не задумуючись про свою роль. Та сама Світлана Флис розповіла мені про вечори, конференції, приурочені до річниць від дня народження Олени Теліги (до речі, вона відпочивала 1934 р. неподалік у Ворохті), О. Ольжича, С. Бандери та інших діячів національно-визвольного руху. Може, не так вирує життя, як це було за часів ейфорії в кінці 80-х й по референдумові (здавалося, що на піднесенні протримаємося вічність!). Однак, люди так чи інак гуртуються за інтересами й працюють — щоб не стати провінцією на цих благословенних землях. Де відпочивальників, котрі щойно прибули до Яремчі, хапають за руки "конкуруючі фірми", мешканці містечка, сподіваючись на такі-сякі "зайві" кошти. Та де вони зайві? Ніхто не розкошує. Приховане чи явне безробіття. А згадуваний музей уже років шість-сім стоїть неопалюваний — і це з унікальними, дбайливо зібраними останнім часом експонатами, які вкриваються цвіллю. А що вже казати про науковців, котрі постійно перебувають у сирому приміщенні. Про колишню розкіш нагадують вигадливі дачі колишніх польських власників, дивом уцілілі. Дорогезний був колись курорт у Яремчі, тобто, дуже престижний. І ці будівлі нині досліджують студенти Інституту архітектури та урбаністики політехніки в Лодзі. Матеріали їхніх експедицій "Гуцульщина" (1995–2000 рр.) я побачила на добротно оформлених планшетах у Коломийі, в музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття. Молоді поляки показали нам наші архітектурні скарби, подали на окремих фото світлини із сучасного життя гуцулів. Зроблено все з надзвичайною любов'ю. Крім вдячності, я відчула — вкотре — сором і сум...

Що й казати — унікальні це місця. Неподалік від Яремчі збережено топоніми Страгора, Велеснича, Хоросно, Костробабки — язичницьке минуле відлунує в них донині. Письменник С. Пушик вважає, що в Яремчі і Ямні він відкрив велетенське святилище Дзвінки-Макоші (див. розділи з "Бусової книги", ж. "Березіль" за минулий рік). Про райське минуле природи нагадують рідкісні рослини, ендеміки, які на власні очі бачила в Яремчі: відкашник татарникилистий, плавун булавовидний, тирлич, дзвоник персиколістий. Про Іванчай, материнку, чебрець, звіробій та інше різноманіття — мовчу... Там здається: ти — шляхетна істота, вирвана живосилом зі світу гармонії.

Людмила ТАРАН

МАНДРІВКА НЕ БЕЗ МОРАЛІ

Від Новгород-Сіверського до Росії — 50 кілометрів. Власне, духовно вона в самому місті. І за 10 років української волі ще з міста не вибувала.

...Два хлопчачки, один у 5-й клас восьмирічки ходить, другий тільки піде в перший — гралися на Замковій горі. Коли я запитав, чи не українці вони, старший відповів: "Не-а, мы русские". А менший подумав та й уточнив: "Ми рускіє, бо по-руськi разговаріваем". Виявилось — українці, але якою є їх мова, до такої нації себе і відносять. Чуєте, ті псевдомудрі, хто копили губу: "Все равно на каком языке разговаривать..."?!

Діти, до речі, не знали, біля пам'ятника кому вони гралися: ім'я Бояна їм нічого не говорило. І ніхто їм не сказав — ні в школі, ні вдома. Московська темнота...

А поїздка наша відбулася завдяки пані Марії Фішер-Слиж — члену управи Канадського Товариства приятелів України, давній прихильниці чернігівського товариства "Просвіта" і газети "Сіверщина". Вона разом з іншими добродіями зафундувала для Чернігова минулого року бібліотеку української діаспори та премії для вчителів-пропагандистів нашого слова.

...Спочатку ми заїхали до довженківської Сосниці. Голова осередку "Просвіти", поет і колишній політ'язень Микола Адаменко гостив нас власною бараболою, помідорами та рибою. А ми його — його ж книгою "Закон — тайга", яка щойно вийшла друком.

Музей Довженка замилював нас. І зроблений він по-сучасному, збувся обридливій радянщині. Але немає відвідувачів, сумує Довженкова хата.

Новгород-Сіверський багатий пам'ятниками, храмами і запущеністю. Дивно, якщо сюди так часто їздить Л. Д. Кучма, як тут примудряються такий безлад тримати? Скажімо, в місті нема готеля — який турист сюди поїде? Та, власне, Президент же в готелях не ночує. І не харчується в ресторани, де офіціанти неспроможні говорити українською, пристойно вдягатися і де в туалеті немає світла.

А краєвиди Задесення — чудові. Як і пам'ятник Ярославі, що плакала зигизею на міському валу. Незатишно у відреставрованому на кошти української держави Спасо-Преображенському храмі Московського патріархату. Власне, послухник і не приховував, на відміну від своїх ієрархів, що монастир належить до Москви і що ні про яку самостійність "УПЦ" (Сабодаана) не може бути й мови. Тому і книги тут продаються виключно московських видавництв, і моляться щодень за патріарха московського. Сумно дивиться з ікони святий Димитрій Ростовський (Туптало), що був ігуменом цього монастиря і дружив з гетьманом Мазепою. Німо витає дух архимандрита Єфстафія Пальмовського, який мріяв тут про автокефалію (самостійність) Українсько-Білоруської православної Церкви. Ну, а молодий послухник, на відміну від своїх ієрархів, був хоч чесним. Уже приємно.

По Новгороду (в моїй Авдіївці його звуть "городом") нас водив учитель другої середньої школи, голова районної організації Руху Борис Домоцький. Народжений у Горбові, де з дитинства була російська мова, він, як і його дружина, що з Бирини, зрозуміли потребу української мови і національної ідеї, яка в них спрацьовує.

Рух у місті доволі сильний: 40 членів для 15-тисячного міста — то немало. Та ще стільки ж у "Молодому Русі". "Просвіта", на жаль, занепадала. Слаба ще і українська Церква — в місті вона претендувала на монастир, але Президент віддав його чужій церкві. А в районі є дві зареєстровані парафії УПЦ Київського патріархату, створено і третю.

Наостанок нашої подорожі на околиці міста, біля села Комань ми відвідали пам'ятний знак легендарному козацькому полководцю Івану Богуну, який був тут убитий поляками. На пагорбі височить великий хрест, під ним — гарний напис про національного героя і два букетики квітів. Поруч квіти не ростуть, отже, якісь живі українські душі їх принесли. Значить, є Україна в цьому засміченому русифікацією куточку нашої землі.

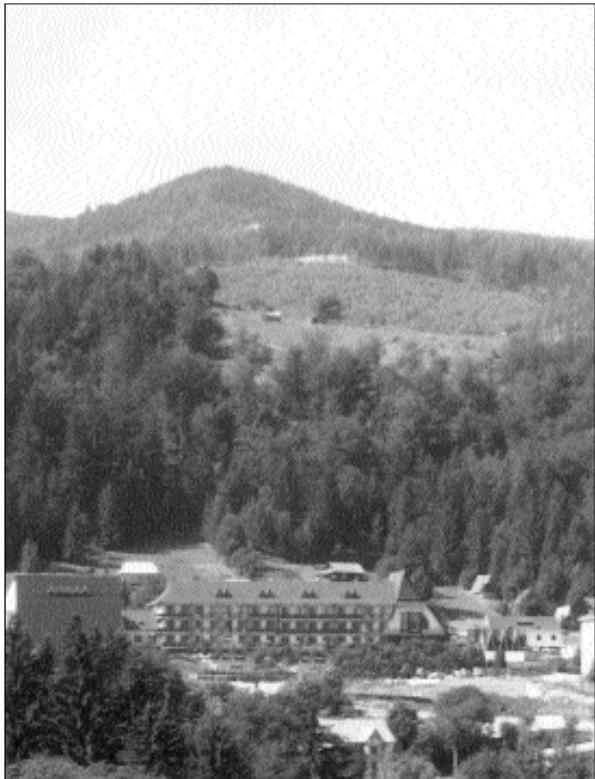
Василь ЧЕПУРНИЙ

Чернігів — Сосниця — Новгород-Сіверський
фото автора

•

Пам'ятник Бояну

НА ПРЕДКІВСЬКІЙ ЗЕМЛІ

Коли побачила напис “В’язівок” на по-значальній про початок села дощі, аж сплеснула в долоні від радощів. Бо вже не вірилося, що знайдемо це село, так довго їхали, блукали, заїздили не туди, поверталися, розпитувала я та перепитувала, і знов їхали, їхали до жаданої мети нашої подорожі.

І от нарешті В’язівок. В’їхали на пустельну вулицю, побачили одноповерховий будинок з колонами, для панського замалий. Гукаю, ніхто не відгукується. Вже хочу повертати, коли помічаю, що городом прошкує жінка. Іду їй назустріч, вітаюся й розпитую про будинок панів Устимовичів. Ні, цей одноповерховий — будинок культури, що з’явився на початку 70-х років. Тоді ж був розібраний панський (цікаво, задля якої потреби?), який містився за селом. “А он на цвинтарі збереглися

Ефросинія Іллівна Устимович з дітьми
Марією та Миколою

панські могили”, — показує рукою жінка. Дякую і повертаюся з цими відомостями... А машини немає. Вулиця порожня, машину як королева язиком злизала. Дивлюся туди, сюди — нема. Чекаю, бо нічого іншого від несподіванки придумати не можу. Аж ось з’являється в кінці вулиці. Не встигаю розпитати, як діловою ходою підходить кремезний чоловік, заплений, ні, майже такий, якими виходять із шахти, сідає попереду, і ми їдемо на цвинтар. Показує могили. Вони збережені, хоча хрестів немає.

Тут поховані Юрко Устимович, син Миколи Миколайовича, вбитий у своєму першому ж бою (1914) та Марійка Гіршман, сестра Любові Олександрівни, дружини Миколи Устимовича, яка загинула від рук бандитів наступного дня після поховання Юрка. Могили підсіпані, і селяни бережуть про них пам’ять. Це приємна несподіванка...

Їдемо далі до того місця, ще колись стояв будинок Миколи Устимовича, рідного діда Володі, а мого двоюрідного з боку мами. Про цю подорож Володя мріяв усе доросле життя. І от нарешті він тут, на землі своїх дідів, він приїхав, подолав тисячі кілометрів, щоб вклонитися цій землі. Приїхав з дружиною Катрін і дядьком з боку матері, який закінчив у Франції кадетський корпус в 30-ті роки і зберіг у собі культуру, що була зруйнована у нас тоталітаризмом. У нас її називали — стара культура, і носіїв її, на жаль, вже не залишилося. Їй притаманна особлива манера поводитися, спілкуватися, розмовляти. І передусім — це відчуття власної гідності, почуття такту і, насамперед, порядності. Непомірна втрата, бо коли вона відродиться — невідомо.

— Я оце сів, ще не встиг помитися, — пояснює наш гід, як виявилось — новітній фермер на колишніх землях діда.

— Ось тут був будинок панів. У ньому багато років містився клуб. Він був двоповерховий, міцний. Цеглини робили з ініціалами “Н. У.”. Он звідти брали цеглу, — вказує рукою кудись під ліс. — А тут на полі і зараз трапляються шматки цегли.

Брат із дружиною і привітним чоловіком йдуть по ріллі. Я залишаюся і оглядаю зоране поле, що тепер належить Василеві Лизогубу. Вдаліні жовтіє ліс. І нікого навкруги. Простір полів діє магнетично. Від нього важко відірвати погляд так само, як і від просто-

ру моря. Дивлюсь і надивитися не можу. Простір землі і неба, і між ними людина, але вона від того обширу не маліє, а набирає величчя і сили.

Нарешті з’являються зниклі в низовині постаті. Василь широко крокує полем по діагоналі, залишаючи обік машину на дорозі. Задивляюся на цю сильну, майже могутню постать людини, як потім виявилось, закоханої в цю землю, людини, що стала, нарешті, справжнім її господарем, і почувається від того, незважаючи на неймовірні труднощі, впевненою і щасливою.

Підходять мої. Брат підібрав кілька шматків цегли. Повертаємо у вулицю й зупиняємося. Василь виносить з крайньої хати велику цеглину, якої тепер не побачиш, справжній експонат краєзнавчого музею. Каже, що упростав війняти з підмурку. На ній теж є ініціали діда Миколи. На лавочці сидять старенькі. Вони привітно всміхаються і розповідають, що пан Устимович завжди помагав, запрошував до садиби на свята, пригощав, робив подарунки. Брав односельчан на сезонні роботи.

— А він дивився, як чоловік їсть та п’є, — каже Василь. — Якщо добре, то обов’язково візьме, бо то гарний робітник. Вважав, як не вміє чарку випити та добре заїсти, то і до роботи не годний.

Старенькі згадують недавно померлого діда Опанаса, який працював колись у панів та розповідав про них.

— І твоя ось баба була в них ключницею, — підказує котрась з них іншій.

— Авжеж, авжеж, — підтверджує сивочола онука.

— А в пана була коханка в Хоролі, — сповіщає пікантну подробицю з життя Миколи Устимовича Василь. — Він був козак хоч куди! Ходив в українському вбранні.

Згадує уривок зі “Спогадів” Олександра Шульгіна, небожа М. Устимовича, в якому пише, як їхав він з нареченою степом до дядька і раптом побачив, що “скаче на чудовому коні козак у широких шароварах, вишитий сорочці, в чумарці зі смушевій шапці з довгими козацькими вусами”. Ото й був Микола Устимович, якого Шульгін назвав останнім козаком Полтавщини.

...Ми фотографуємося із жінками і їдемо вулицею далі. Василь розповідає, як юнаком пропадав у клубі, а вікна там були такі великі, що важко було завішувати для кіно. Потім він залюбки намалює будинок з одного боку і з другого та окремо намалює оці незвичайні вікна. І поставало в душі невимовне питання: задля чого, навіщо було в 70-і роки ламати і зносити з лиця землі міцний будинок, а для клубу будувати шаблон (бачили потім такі ж і по інших селах)?

Наш добрий гід розповідає, що була в селі і школа, збудована паном (мабуть, і вчитель утримував, як це було в традиції сім’ї), що приходив він до школи, цікавився успіхами учнів, і нехлюям припадало категоричне — “баран”. Може й різкувато, зате спонукало, мабуть, до бажання не втрапити наступної

Микола Устимович з небогою
Ольгою Леонтовою

перевірки до отари телепнів.

Василь запрошує до себе. Входимо до двору, вітаємося і бачимо дядька Володі.

— Не встиг я зайти, — каже він, — як господиня запросила до столу й насила борщу. Хіба я міг відмовитися, образити вияв такої гостинності?

А на столі стояла відкоркована пляшка горілки, за якою після сівби встиг збігати Василь, бо прохопило осіннім вітром. З’являються полумиски з пахучим борщем, що їх виносить з літньої кухні усміхнена господиня Наталія. Вона так мило припрошує. А мене вкотре до сліз зворушує наша національна гостинність, не показна, органічна. Адже саме вона залишилась в душах моїх гостей, саме про неї розповідатимуть вони по світах.

Випадкові повпреди Хорольщини продовжували пригощати, а розмова точилася навколо постаті Миколи Устимовича.

— Він займався конярством, — каже Василь і кудись зникає. По хвилині приносить підкову. — Ось, бачите, буква “Н”, а з другого боку була “У”. — Сійте, — пригадує він, — дець ще була одна.

Приносить і її.

— А ще одну я почистив та прибив на дверях.

Він дарує ці реліквії Володі, які той разом із цеглиною повезе до свого далекого обійстя, як символ предківської землі. Мабуть, гени спрацювали, бо народжений на далекій своїй батьківщині, він придбав шмат землі, має сад, кохався в бджолах, займається городництвом. При тому всьому, що він талановитий архітектор і багато працює. Хіба це не поклик предків?

А Микола Устимович справді все життя захоплювався кіньми, мав добірних, золотистого кольору 300 коней. Зберіг їх аж до революції, хоч не одну кризу пережив через них (конярство було дуже витратною справою). Хоч і був великим землевласником, мав понад 3500 десятин розкиданої по різних місцях землі, яку доглядав з допомогою прикажчиків.

Кожної такої кризи відбувалась та сама сцена. Приїздить Микола Миколайович до своєї мами, Ефросинії Іллівни.

Неможливо не сказати хоч кілька слів про цю неординарну жінку. Була вона з козацького роду Черкаських, який потрапив до кріпацтва. До десяти років кріпачка, вона в одну мить полонила серце свого майбутнього чоловіка, Миколи Адріановича Устимовича, сина курського губернатора, нащадка гетьманів Павла Полуботка та Данила Апостола. І от, всотавши культуру іншої верстви, Ефросинія Іллівна, не маючи системної освіти (послідовник ідей Жан-Жака Руссо, Микола Адріанович не вважав за потрібне надати її жінці), вона, від природи розумна, кмітлива, здібна, хапала знання, як кажуть, з повітря; поводи́ла себе гідно, а за свою мудрість стала зватися в повіті “жінка-міністр”, і не раз рятувала свого чоловіка, людину надзвичайно шляхетну, але зовсім не пристосовану до практичних справ, яку легко було обдурити, від розорення.

Бувало, приїздить Микола Адріанович додому та й каже дружині:

— Рибонько, ми зруйновані.

І бралася “рибонька” до справ, винаходила шляхи подолання скрути, чесно сплачувала борги, і господарство піднімалося на вищий щабель.

Отже, Микола Устимович-син з’являвся у мамі дуже сумний, дуже йому боліла голова, тому, розмовляючи з Ефросинією Іллівною, весь час ходив по великій ідалії. “Баба, — згадує її онук, Олександр Шульгін, — з острахом дивилася на нього, відчуваючи щось недобре; нарешті він признавався, що не має чим заплатити боргів та що на його маєтки бігати по хаті баба, з компресом на серці (вона роками слабувала на серцеву недугу), нарешті вирішувала: “Гарантую борг”. Тоді в дядька голова починала боліти менше, а як кредитори (звичайно євреї) довідувалися про це, то казали: “Ну, як бариня гарантує, то все гаразд”. Таке було до неї довіря в цілому повіті.

Не стояв Микола Устимович осторонь громадських справ. Брав участь у роботі земства. І до його пропозицій дослухалися, бо “був він людиною розум-

Микола Устимович з дружиною
Любов’ю Олександрівною

ною та вмів свою думку висловити з притиском та енергією. Мав дуже товариську вдачу і в себе і в гостях був “душою товариства”.

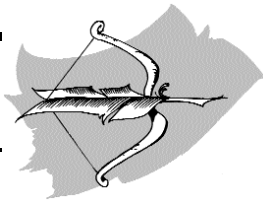
А ще жили в його душі козацько-українські мрії. Навчаючись у Москві, сповідав він їх своїй сестрі Любі: як хоче відновити козацтво, стати гетьманом, визволити Україну. “І дивна річ, — пише у своїх “Спогадах” О. Шульгін, — коли в 1918 році шукали гетьмана, він був одним з кандидатів, але підтримав П. П. Скоропадського і під руку провадив новообраного гетьмана на Софіївську площу в Києві. Він же був першим прем’єром гетьмана (кілька днів) з титулом отамана ради міністрів. Отак мрії хлопця майже обернулися на реальність...”

Ще за Центральної Ради Микола Устимович став на службу Українській Народній Республіці як завідувач державним кіннозаводством. Залишивши короточасне прем’єрство, під час якого переконував українських діячів взяти участь в роботі уряду гетьмана, він повернувся до забезпечення армії кіньми. І от наприкінці 1918 р., вже як настала зима, поїхав з великими грошима закуповувати коней на Полтавщині. Десять над Дніпром напала на нього “банда повстанців”, пограбувала і живою спустила під лід. “Подорожуючи в ті бурхливі часи, — пише О. Шульгін, — він знав, на яку небезпеку наражається, але мав почуття обов’язку, а, крім того, — завжди був людиною відважною; відмовитися через небезпеку йому здавалося неможливим. Отак трагічно закінчила своє життя ця мальовнича постать, цей “останній козак на Полтавщині”. Загинув як патріот на службі своїй Україні.

...Добре було з гостинними та щирими господарями, але час квапив: адже треба було повертатися до Києва. Пані Наталя поїхала з нами. І то добре, бо заблукали б у польових дорогах. Проїхали через Сохвине, де був маєток Ефросинії Іллівни, нашої прабаби. На жаль, від будинку не залишилося жодного камінчика. А ще в 30-і роки, згадувала п. Ірина Хотяїнцева, родичка Симиренків, у Сохвиному був відділок Весело-Подільської селекційної станції, директором якої був її батько. Вона маленькою дівчинкою приїздила туди і пам’ятає, що були “живі” будівлі і розкішні жасминові алеї.

Сохвине промигнуло за вікном авто, а ми невдовзі виїхали на трасу. В Хоролі розпрощалися з п. Наталею і рушили до Києва. Ми їхали вже в темряві. Кілометри набігали один за одним, віддаляючи нас від землі наших прадідів, якій ми, нарешті, вклонилися. А вона, давши життя поколінням Устимовичів, жила, живе і житиме. Родитиме людей, міцних тілом і душою, відданих їй, як Василь Лизогуб, який зізнався, що не уявляє свого життя деінде, бо душою прикипів до свого села В’язівок. І згадували слова письменника Володимира Леонтовича, теж полтавчанина: “Ми, сільські люде, приростаємо до землі серцем...”

...Хорольщина залишилася позаду, але в нашій пам’яті вона залишилася назавжди.

УКРАЇНА ЗА КАРПАТСЬКИМ ХРЕБТОМ

Яким щасливим має бути народ, котрий має таку щедрю й красиву землю. В одному кінці її можна вирощувати небачені врожаї, в іншому — видобувати з надр необхідну сировину, а ще в іншому — відпочивати, набиратися сил, замиряючи від дивовижної краси. Так щоразу думаю, мандруючи нашою Україною. І чи пояснювати, чому роздуми огортаються болем, гіркою тою й жалем...

Цього разу шляхи мої пролягали по Закарпаттю. Звісно, рухаючись самотужки (та ще й — у незначний проміжок часу), не надто охопиш життя краю. Однак є метод “зондажу” — і певних вражень можна назбирати чимало. Мене, зокрема, цікавили пам’ятки культури і стан мовного середовища.

Перш ніж вирушити в дорогу, завжди маю начитатися про той чи інший регіон України. Відтак зрозумілішими стають реалії, а історія, яку так викривлено подавали в середній школі, та й у ВНЗ, — а часи “моїх університетів” були болотяно-застійні — обростає живою конкретикою. Без історичного тла не обійтися.

Специфічне географічне положення визначало історію краю. Закарпаття, коли говорити про сучасні кордони, межує зі Словаччиною, Польщею, Угорщиною та Румунією. Упродовж тривалого часу воно входило переважно до складу Угорщини. Мадярські племена, у наприкінці IX ст. рухаючись з Уралу до території, яку вони пізніше назвуть “набуттям батьківщини”, згодом стали своєрідним клином поміж східними, західними та південними слов’янами.

Закарпаття — історичний полігон драматичного схрещування різноманітних політичних та культурних впливів. У X—XI ст. воно входило до складу Київської Русі. Згодом край називався по-різному: “Угорська Русь”, “Угорська Україна” (угорські феодалі в XI ст. підкорили спочатку південну його частину, а в XII ст. загарбали всю територію), “Підкарпатська Русь” — коли 1919 року став частиною Чехо-Словаччини. Межі Закарпаття зазнавали змін упродовж віків, і належачи згаданим державним утворенням, і перебуваючи під турками чи Австрією. З 22 січня 1946 р. Закарпаття — у складі УРСР. Ця “різновекторність” (коли не “розіп’ятість”) історії Закарпаття, як на мене, досі дається взнаки. До того ж, із постановом незалежної України активізувалися певні політичні сили, які роздують ідею відрубності так званих русинів. Втім, коли народ сам остаточно не може визначитися, то завжди знайдуться ті, що підкинуть чи ідею москвофільства, чи австрофільства — так уже було в історії Закарпаття. І ще один штрих принагідно: хоч як свого часу потерпали угорці від австрійських Габсбургів, та, ставши від 1867 року частиною імперії під назвою Австро-Угорщина, мадяри відкидають навіть натяки українців на задоволення національно-етнічних потреб. Дійшло до того, що й у греко-католицьких церковних школах викладали тільки угорською. Власне, замадяризоване було все шкільництво. Щодо політики Чехо-Словаччини під час президентства Т. Масарика — трохи інша річ. Політично-культурний розвиток Закарпаття 1920—39 рр. відбувався між чехословацьким централізмом та місцевим автономізмом. Але було проведено низку заходів, які суперечили прагненню закарпатських українців до самоуправного життя. Істинно: “В своїй хаті — своя правда”...

З історичного погляду, український елемент був меншістю серед феодалльної верстви. Щоправда, свого часу Мукачівська домінія бу-

ла надана почергово двом зятям угорського короля Бели IV: кн. Ростиславу Михайловичу (чернігівському) та кн. Леву Даниловичу (галицькому). Цікаво, що власником Мукачівської-таки домінії згодом став князь Ф. Корятович (Коріятівч) із литовсько-українського роду, що переселився в ці краї з Поділля. Добре, що в Ужгороді є площа Корятовича, а в Мукачівському замку, який саме він вибудував з каменя, йому поставлено пам’ятника. Говорючи ж загально про автохтонне українське населення, то воно чи не завжди перебувало в статусі підневільної кріпацької маси.

Незважаючи на політичну відокремленість, зв’язок Закарпаття з іншими українськими землями був досить тісним. Тут чинили богослужбу за книгами київського чи львівського друку. Тут у добу бароко також поширювалися учительні євангелія, легенди та апокрифи, з’являлися місцеві літописні записки. До речі, найперша українська пісня про Стефана-воеводу записана саме на Закарпатті й поміщена у “Чеській граматиці” Яна Богослава.

Наприкінці XVIII і на поч. XIX ст. на Закарпатті сформувалися значні інтелектуальні сили, що здобули освіту в закордонних університетах. Та, на жаль, вони не знайшли застосування на власній землі — переїхали на Галичину та в Росію: П. Лодій, І. Земанчик, І. Орлай, Ю. Гуца-Венелин, К. Павлович та ін. Під пору в письменстві, що відійшло од народної мови, запанувала церковнослов’янщина, тобто, фактично староболгарська мова. З XIX ст. заявляють про себе “пробудитель” О. Духнович, енергійний політик і публіцист А. Добрянський. А далі з наростанням угорського націоналізму серед закарпатської інтелігенції все помітніше стає орієнтація або на мадярство, або на москвофільство. Виникло й поширювалося так зване “язичіє” — мішанина російської, церковнослов’янської та народної мов. Саме москвофільство поглиблювало прірву між інтелігенцією й селянством і аж ніяк не перешкоджало угорським впливам.

Перед Першою світовою війною посилюлися угорський тиск і нова хвиля москвофільської пропаганди. Та водночас виникла народовецька (національно-українська) течія. Саме вона за умов чехословацького режиму спричинилася до національного відродження. Видатним діячем тієї пори був Августин Волошин, автор “Граматики малоруської мови”, що також уклав ряд підручників, календарів, освітніх видань для народу. Пізніше, 26 жовтня 1938 р., за чехів, саме А. Волошин став головою автономного українського уряду. Коли столицю краю було перенесено до Хусту, з великим піднесенням розпочалося будівництво національного життя. 15 березня 1939 р. зібрався Сойм Карпатської України, який проголосив незалежність країни, прийняв конституцію та обрав президентом Карпато-Української Республіки А. Волошина. Та незабаром, одночасно з окупацією Чехії та Моравії, Гітлер доручив хортистському урядові Угорщини окупувати Закарпаття. Ця окупація вилпилася в терор і репресії проти діячів українського руху. Тому прихід радянських військ на Закарпаття восени 1944 р. більшість населення сприйняло як визволення...

Ужгород повертається до себе — до Європи. Передусім це помітно за зовнішніми ознаками: незліченими вуличними кав’ярнями, акуратними клумбами з яскравими квітами, крамничками на кожному кроці. Стосовно ж культури сьогодення та історичної пам’яті... Звісно, приємно, що меморіальними дошками увічнено події: 60-річчя Карпатської України (до речі, за участі Закарпатського об’єднання ВУТ Просвіта ім. Т. Шевченка), 75-

річчя заснування на Закарпатті Товариства “Просвіта”, ad metoіam А. Волошина і недавно беатифікованого єпископа-мученика Т. Ромжі (вбитий за радянського режиму 1947 р.). Та ось штрихи “з натури”: біля старої споруди, де на коковій стіні — герб Ужгорода з виноградною лозою, запитую двох міліціонерів, які тут-таки стоять, що ж це за будинок. Розводять руками. Повертаю за ріг — на фасаді дата: 1668 і теперішній напис — “Ужгородський комерційний технікум”. Дивовижна нецікавість. Інше: надбобу клуб-кафе “Червона калина” при Народному домі товариства “Просвіта”. Заходжу. Затишно. На стінах — портрети діячів національно-визвольного руху. Чемна компанія (неділя ж) за столом затягує народну пісню. Упевнююся: я дома, у своїй Україні. Супротивне: з десяток людей перепитала, чи далеко до Горян, як туди дістатися — а вони й не чули про це диво. Не могла поїхати з міста, не побачивши знаменитої Горянської ротонди: вона — діюча, з XIII—XV століття, зі збереженими фресками тих часів! Утім, коли таки дійшла до цього колишнього села, що стало вже частиною Ужгорода, була ошчасливлена: і розповідями бабусь про реставрацію церкви (а я ж її пам’ятаю занехаяною на початку 80-х), і тим, що дзвонар відчинив двері храму і показав мені лики, які світили з XIII у XXI століття... Десь далеко лишилася так звана цивілізація: тут, біля Горянської ротонди з вузькими готичними вікнами, війнуло вічність — доторкнулася її на якусь мить.

На вулицях Ужгорода чула різні мови: й українську, й угорську, й румунську, й російську. Закарбовані тут імена й Шевченка, й Петефі, й Ференца Ракоці, є навіть вулиця Другетів — магнатів італійського походження, що колись впродовж 350 років володіли Ужгородом. А протягом усієї мандрівки краєм вразило мене те, що скрізь, де залишилася пам’ятка, пов’язана з угорською історією, — там вінок із квітів та обов’язково стрічка з кольорами національного прапора. Чи це садиба на Ужгородській Радванці, чи палац графа Перені у Виноградівому, що був страчений за участь в угорській революції, чи пам’ятник Петефі — скрізь слід дбайливої патріотичної руки. Втім, шкода, що українські угорці так погано володіють українською. Виявляється, в радянські роки в школах вони вчили тільки рідну мову та обов’язково російську.

Автостанція в Мукачевому — стара й не поновлена. Написи: “Кассы”, “Выход на перрон”. Щоправда, й в Ужгороді я таки записала на пам’ять адміністрації однойменного готелю: давно час виписувати квитанції державною мовою. А на трасі Ужгород—Мукачеве ріжуть око зросійщені назви населених пунктів: Знацьово, Червеньово, Рокосово, та й — Мукачево. Навіть тут не можемо навести ладу.

Поправляю заплічник: уперед — до знаменитого замку “Паланок”. Це він вирізьблювався дивовижним силуетом на крутезній горі, щойно під’їжджала до міста. І ось я тут. Документи свідчать: ця фортифікаційна споруда будувалася кілька століть. Ще в VII ст. тут стояв дерев’яний замок слов’янських племен білих хорватів. Неодноразово він спалювався, руйнувався і знову відроджувався. А вже замок із каменю вибудував згадуваний Ф. Корятович. Оборонні споруди — як воєнно-архітектурний комплекс — удосконалюють пізніше князі Трансильванської династії Ракоці й австрійські імператори Габсбурги. Цей замок вважався найнепрístupнішим, найгіршішим у Центральній Європі. З кінця XVIII ст. замок-фортецю перетворюють на в’язницю для політичних засланих. Тут у неволі перебували патріот Греції О. Іпсіланті, російський анархіст М.

Бакунін, чеський композитор І. Ружічка — за 110 років існування “всеєвропейської” в’язниці страждало близько 20 тисяч душ.

З 1993 р. тут — мукачівський історичний музей, представлені етнографічна та історична експозиції. Є картинна галерея, музейні кімнати, присвячені Ш. Петефі та Ф. Ракоці, що очолив боротьбу угорців проти Габсбургів — Мукачівський замок був його “бойовим штабом”. І знову сліди “угорської присутності”: біля мармурової дошки, яка повідомляє, що тут переховували від Наполеона угорську корону, і під пам’ятною таблицею на честь оборонниці замку трансильванської княгині Ілони Зріні, — знову віночки з угорськими національними стрічками.

Робота над упорядкуванням та реставрацією триває. Та викликає занепокоєння те, що окремі башти покриті не керамічною черепицею, а її синтетичним замінником. Тримати бодай натяк на автентичність...

Мукачеве також помітно реєвропеїзується. Відчутне пожвавлення життя. Хіба що: вивчили б владці мову українську, а то з-за рогу вигулькує “Вул. І. Франко”. Втім, не мине й ста років, як навчимося по-українськи. Хіба — коли не постане суцільний “Суркістан”: так сумно пожартував один немолодий угорець, із яким розговорилися про “історію та сучасність”. Пам’ятник художникові Мункачі, який народився в Мукачевому, не мав до нашої розмови прямого стосунку. У нього — інші думи.

Ніде правди діти: угорські села попри трасу до Берегового чи Виноградова — акуратненькі, чистенькі, як у самій Угорщині. Українські — не такі. Не відчувається такої любові до свого гніздечка — щоб плекати його, завітчувати. Ось проїжджаю Руську Долину — і знову наочою potwierджується моє спостереження. Втім, однак на Закарпатті села веселіші, доглянутіші, ніж де-небудь на Сумщині чи на Донеччині. (Про ті, які потерпілі від повені, мова не йде). А все — одна Україна. Такі ми різні... І тільки національна ідея — а саме вона, помножена на волю лідерів та всього населення, — може дати поштовх до піднесення, добробуту, виконати роль своєрідного обруча. Через це проходили всі цивілізовані країни, а ми досі: “Національна ідея не спрацювала”. Та хто з владців збирався її втілювати?

До 1946 р. це місто називалося Севлюш, потім — Виноградів. Але виникло воно ще в IX ст. навколо слов’янського замку-фортеці Каньковград. У середині XII ст. король Гейза понасаджував тут колонії фламандців та саксонців. (Де вони — розчинилися в українській крові?) Свого часу угорський магнат Перені 1399 р. збудував тут фортецю. А його нащадок, граф Жігмонт Перені, як згадувалося, був страчений за участь в угорській революції 1848—49 рр. Лишився по ньому чудовий палац — що тільки там не влаштували! Нині в кількох кімнатах — районний відділ освіти, та й той збирається вибиратися: стеля тече. Мила жінка, прибиральниця, яка показала мені приміщення, бідалася: “Лишиться палац без нагляду — пропаде зовсім. А яка ж краса: коли увиходжу сюди — наче в інше життя потрапляю”. Все-таки, недбальші ми страшенні: ніколи не було грошей зберегти те, що приваблювало б туристів, формувало почуття краси в нащадків. Оригінальної форми башти, колись покриті дерев’яним ґонтом, абияк перекриті... толем. Так само занедбаний прекрасний парк: старезні липи з наплывами на корі, каштани. Вигулькує раптом погруддя “буревісника революції”, Горького: що він тут стереже?

Приємно, що у Виноградівому подбали про меморіальні дошки: пам’яті Анни Рогач — соратниці Олени Теліги, страченої фашистами разом із нею в Бабиному Яру лютого 1942 року; випускників української гімназії, що загинули від рук угорських хортистів-фашистів; євреїв із Виноградівського гетто, жертв “коричневої чуми”. Ні, таки не даремне людська цивілізація вигадала ці “кам’яні сторінки історії”. Хтось задумується, йдучи попри них, інший — ковзне байдужим оком.

Видно, що по-різному живуть люди. Хтось подався на заробітки за кордон, хтось (розповідав мені авторитетно один місцевий чоловік) спродує в Угорщині роздобуту правдами й неправдами солярку та бензин. За недавніх часів тут працювали два потужних консервних заводи — довозили робітників навіть із довколишніх сіл. А нині — не знайшлося підприємливих людей, як брати-шведи, що на Херсонщині заснували фірму “Чумак”. І з’явилося чимало робочих місць, і високоякісна продукція. Ознаки нового життя — маленькі крамнички на кожному кроці. Де тут стільки покупок? “Мода” по всьому Закарпаттю: гастрономічні магазинчики називати “АВС”, латинкою себто. Проїжджаєш Хуст, Буштину, Тячів, Тересву, Солотвине — кругом ці “АВС”. Запам’яталося містечко Діброва — якеж напрочуд охайне, з добрими будиночками. А загалом кажучи, де не буваш, — передусім упадають у вічі чи податкова інспекція, чи відділення банку. Відгадайте, як саме вирізняються? Теж — ознака нашого часу?

Поза маршрутом рейсового автобуса, в якому перебувала авторка цього матеріалу, лишилися постраждали від повені села — головно Виноградівського, Тячівського та Рахівського районів. Трагічні наслідки колись, за радянщини, “планового”, а нині “вільного економічного” господарювання в краї. Не забуду, як у 60-тих у батьківський дім на Київщині прибилися біженці із Закарпаття. Жінки просилися переночувати, їх, звісно, прийняли. А я, дитина, не могла заснути, уявляючи, яке горе — позбутися своєї домівки... Карпатські ліси, “легені Європи”, понищені, як і душі людей...

Тим часом доїжджаємо до Рахова. Велика насолода — прислухатися до мови місцевих мешканців (хоч, може, це й не зовсім поштиво...) Ось як гарно сказала моя сусідка своїй маленькій донечці: “А що ти чиниш?” Родина румунів розмовляє між собою то рідною мовою, то природною українською. Справді так: фраза однією, потім — іншою. Десь там, поряд, у Румунії — наші українці. Чи не забули вони своєї рідної мови? Втім, просвітяни з болем констатують: процес асиміляції українців-русинів у сусідній із Закарпаттям Румунії продовжується...

Нешироку шосейну стрічку то тут, то там досі ремонтують після повені. Очевидно, що давно змінився краєвид. З долини Тиси, де віддалік виднілися гори, а за автобусом бігли то виноградники, то кукурудзяні поля, піднімаєшся вище — в Карпати, вже до Чорної Тиси. Ще вище — Яблунецький перевал й інша область — Івано-Франківська. Дух перехоплює від краєвидів, хоч не вперше в Карпатах. Хотілось би пожити в горах, у дерев’яній хатці, де тобі — екзотика, а тутешнім — звичне непросте щоденне буття. Втім, романтика досить реальна: у Рахові є центр так званого “сіньського зеленого туризму”. Ця “мода” занесена до нас із Заходу — гадаю, досить добра справа. Ось якось надумаюся, підговорю до машині — та й у гори, до “справжнього життя”...

Людмила ТАРАН